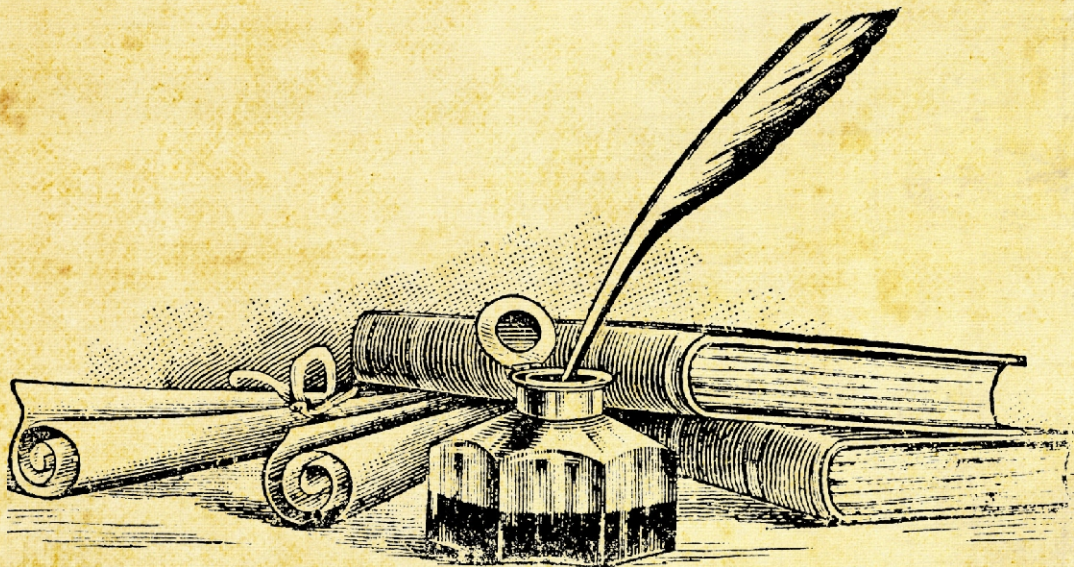

Горбачуківські
студії

Випуск 3

Міністерство освіти і науки України
Державний вищий навчальний заклад
«Донбаський державний педагогічний університет»
Філологічний факультет
Кафедра української мови та літератури

ГОРБАЧУКІВСЬКІ СТУДІЇ

ВИПУСК 3

Слов'янськ – 2018

Горбачуківські студії: Матеріали Всеукраїнської заочної науково-практичної інтернет-конференції / [за ред. Д. В. Горбачука, Н. І. Кочукової]. – Вип. 3 – Слов'янськ, 2018. – 122 с.

Збірник містить матеріали Третьої всеукраїнської заочної науково-практичної Інтернет-конференції, проведеної на філологічному факультеті ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» 23-27 квітня 2018 року на честь вшанування пам'яті його фундатора Василя Тихоновича Горбачука.

Доповіді й повідомлення присвячено філологічним і культурологічним проблемам Донеччини.

За достовірність фактичного матеріалу, відповідність покликань і дотримання авторських прав відповідальність несуть автори.

Василь Тихонович Горбачук
(1927 – 2013)

Фундатор, декан філологічного факультету (1996-2003 роки)

МОВНИЙ ТА МОВЛЕННЄВИЙ МАТЕРІАЛ У ЙОГО СТРУКТУРНІЙ, СЕМАНТИЧНІЙ ТА СТИЛІСТИЧНІЙ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ

Горбачук Д. В., Швидка Н. В.

МОВНИЙ ПРОСТІР СЛОВ'ЯНЩИНИ У ВИМІРАХ СЬОГОДЕННЯ

Пострадянський Слов'янськ (як і Донеччина загалом) успадкував катастрофічну мовну ситуацію. Попри те, що згідно з переписом 1989 р. в Донецькій області проживало 50,7% українців, а українську мову вважали рідною понад 30% населення, мовою повсякденного спілкування в місті була лише російська.

У дошкільних навчальних закладах від кінця 60-х до початку 90-х років ХХ століття навчально-виховний процес здійснювали лише російською мовою. «Від 1991 р. почали змінювати мову навчання за бажанням педагогічних колективів та батьків. У 2000 році поступово, згідно з рішенням Слов'янської міської ради, дошкільні навчальні заклади змінювали мову навчання з російської українською, що прописано в статуті» (Інформація по дошкільним навчальним закладам м. Слов'янська). Проте треба зазначити, що це були поодинокі явища.

Отже, навіть за часів Незалежності до 2014 р. у Слов'янську продовжували форматування мовного простору соціуму так, що жоден носій української мови не мав можливості вільно послуговуватися рідною мовою, розмовляти нею без постійного нав'язування йому мови російської. Це мало вияв у школі, на телебаченні, радіо, у пресі, маршрутці, кафе, ресторани, власне скрізь і завжди, унаслідок цього відбувалося мовне розщеплення слов'янців. Соціум від 30-х років ХХ ст. інфікований «мовною шизофренією», яка призвела до такої патології, як українофобія, що має мотивоване емоційно-експресивне забарвлення: агресивне неприйняття української мови, культури, історії, вороже ставлення до всіх виявів національно-культурної самобутності навіть російськомовними українцями. Така агресія досягла апогею під час окупації Слов'янська.

Стимулювання процесів штучного зближення української мови з російською зумовило нівелювання самобутніх рис української мови. Для Донеччини проблема збереження української мови є надзвичайно актуальною, адже внаслідок асиміляції майже 74% населення є російськомовним. Асиміляція зазвичай охоплює не менше двох-трьох поколінь, вона розпочинається з поширення двомовності й засвоєння елементів матеріальної та духовної культури іншого етносу. Окрім того, білінгвізму притаманна жаргонізація рідної мови. Подальшим етапом двомовності є повний перехід до визнання рідною не власної, а чужої мови. Власна національна мова перетворюється на другорядну.

Переважаюча кількість мовців зі змішаною формою білінгвізму втратила здатність вирізняти споріднені мовні коди. Асиміляційні процеси призвели до українсько-російської інтерференції (нашарування однієї мовної системи на іншу) у процесі безпосереднього контактування мов або внаслідок мовних помилок, зумовлених впливом іншої засвоєної мови. Така взаємодія мовних систем відбувається на рівні свідомості мовців. Перехід від інтерференції до змішування визначає деформовані рівні мовної системи української мови під впливом російської. Це і є тією межею, за якою починається хаотичний процес гібридизації контактних мов.

Суржик – один з найнегативніших наслідків взаємодії мов. Усне мовлення майже всіх слов'янців – суржик, він є наслідком майже неусвідомленого прагнення мовця опанувати загальноновживану російську мову, тобто українськомовні слов'янці пристосовувалися до російськомовних. Суржик утворюється хаотичним заповненням зруйнованих ланок структури української мови елементами поверхневого засвоєної російської.

На сьогодні мовна ситуація в Слов'янську має позитивні зміни, дещо покращилося ставлення до української мови. На формування такої ситуації впливають різні чинники й сучасні виклики. По звільненню Слов'янська (5 липня 2014 р.) мовна ситуація (як і політична напруга) почала дещо покращуватися. Українська мова зараз є засобом поширення демократичних цінностей, символом виборюваної державності, нею послуговуються майже на всіх міських заходах. Політичні партії у своїх агітаційних програмах частіше звертаються до своїх виборців національною мовою. Інша справа, наскільки це щиро? Українську мову все частіше можна почути на вулицях Слов'янська в невимушеній розмові (частково це зумовлено наявністю в місті військових з різних регіонів України). Представники сфери послуг (продавці, офіціанти, працівники Нової пошти тощо), почувши українську, намагаються обслуговувати клієнта державною мовою (щоправда не завжди грамотно, проте щиро). Певна кількість молоді вважає спілкування в різних сферах життєдіяльності навіть модним, престижним, виявляють бажання оволодіти українською мовою, аби застосовувати її в повсякденній комунікації.

Змінилося ставлення до національної мови багатьох батьків, чийі діти йдуть до 1 класу. Так, за матеріалами міського відділу освіти, у 2016 р. було здійснено набір у 31 перший клас з українською мовою навчання (це 707 учнів), тоді як у 2013 р. таких класів було 28 з кількістю 678 учнів. Кількість дітей, які навчаються в російськомовних класах майже не змінилася (20 класів і 562 учні в 2013 р., 20 класів і 554 учні в 2016 р.).

Статистика від початку XXI ст. засвідчує, що в 2003/2004 рр. у місті кількість українськомовних закладів дорівнювала 4 (учнів 1641 особа),

відповідно російськомовних закладів 3 (учнів 2108); у 2015/2016 рр. українськомовних закладів – 10 (3075 учнів), російськомовних 3 (1815 учнів). На сьогодні в м. Слов'янську функціонує 25 дошкільних навчальних закладів, зокрема 23 мають українськомовне виховання, 2 – двомовне. Усього державною мово виховують 93% дітей.

Отже, мова як генетичний код соціуму вможливує збереження взаємозв'язку поколінь, а її «долю» визначають такі чинники: культурна значущість, ознаки соціального підґрунтя та втручання політичних сил.

Водолазька О. М., Решетняк О. О.

ДО ПИТАННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ БІБЛІЙНИХ СИМВОЛЕМ З КОМПОНЕНТОМ ЄВА В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Прецедентні імена біблійної першородини вже набули статусу концептів і функціонують на сьогодні як стійкі сполуки чи символи. Вочевидь, у мові знаходять своє відбиття лише значущі концепти. Біблійне ім'я першої земної жінки і першої, хто виявив непослух Богові, – Єва (життя, жива): «...такъ какъ она должна была сдѣлаться прародительницею всѣхъ живущихъ на землѣ...» [2, с. 207]. Для повноти буття, аби в Адама була помічниця, яка б розділяла з ним радість, щастя, благодать в Едені, Бог створив жінку, «... і привів її до Адама. І промовив Адам: «Оце тепер вона кість від костей моїх, і тіло від тіла мого. Вона чоловіковою буде зватися, бо взята вона з чоловіка» («Чоловікова, чоловічиця – жінка») (1 М. 2: 22-23). Після гріхопадіння Єва отримала вирок Бога: «... Помножуючи, помножу терпіння твої та болі вагітності твоєї. Ти в муках родитимеш дітей, і до мужа твого пожадання твоє, – а він буде панувати над тобою» (1 М. 3: 16). Подальшу долю Єви біблійні оповіді не висвітлюють, невідомо, хто першим із подружжя помер. Святе Писання згадує лише, що вона, народивши першого сина, назвала його Каїном (набуття): «... Набула чоловіка від Господа» (1 М. 4: 1), напевно, думаючи, що народила обіцяного Богом Спасителя. «... Но обманувшись въ своей надеждѣ, второго родившагося сына назвала Авелем (суета, плачъ), вефроятно, въ знакъ своей обманутой надежды, и какъ бы предчувствуя его несчастную кончину. Третій сын Евы былъ названъ Сифомъ (основаніе), потому что въ немъ было положено основаніе новому благочистивому племени вмѣсто Авеля...» [2, с. 207].

Власна назва як ім'я концепту набула ознак повідомлення, містить закодовану інформацію про значуще явище, маркована концептосферою національної мови, наприклад: *Єва* – допитлива жінка, яку легко спокусити. Вирішальну роль у формуванні символічних значень антропоніма відіграють асоціації, які супроводжують екстенціональний зміст та інтенціональне поняття, а потім і сублимують останнє повністю чи частково, як-от у сталих сполуках: 1) «у костюмі Єви – про голу людину» [5, с. 20]; 2) «праматір Єва або Єва – про риси характеру або поведінки,

які є типовими, властивими всім жінкам» [5, с. 20]; 3) «Адамове реберце – так жартівливо часом називають жінку» [5, с. 20]; 4) «Євина онука – про допитливу жінку» [4, с. 65]; 5) «Євина донька – жінка» [1, с. 54]. Як результат процесу відфразеологічної деривації, ім'я Єва сконденсовує негативну семантику фразеологічних зворотів, зокрема, *євина донька (онука)*, *євине сім'я (плем'я, отроддя)*, що є власне алюзіями біблійної оповіді про причину гріхопадіння людей. В окреслених одиницях антропонім по-різному реалізує символічне значення, що генетично сягає асоціацій, пов'язаних із денотатом цієї власної назви.

Відтак, біблійні антропоніми, зокрема антропонім Єва, є важливим лінгвостилістичним засобом вираження емоційності, засобом моральної характеристики людини. Цей факт зумовлений розширеними конотативними можливостями відповідних мовних одиниць.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бетехтина Е. Н. Фразеологизмы с библейскими именами : в русском и английском языках / Е. Н. Бетехтина. – СПб. : Издательство Санкт-Петербургского государственного университета, 2000. – 172 с.
2. Библиейская энциклопедия / Труд и издание Архимандрита Никифора [Репринтное издание]. – М. : Терра, 1990. – 902 с.
3. Біблія або Книги Святого Письма Старого й Нового Заповіту / переклад проф. Івана Огієнка. – К. : Українське Біблійне Товариство, 2002. – 1375 с.
4. Грановская Л. М. Словарь имен и крылатых выражений из Библии : около 400 имен ; более 300 крылатых выражений / Л. М. Грановская. – 2-е изд., испр. и доп. – М. : ООО «Издательство АСТ», ООО «Издательство Астрель» 2010. – 383 с.
5. Коваль А. П. Спочатку було Слово : Крилаті вислови біблійного походження в українській мові / А. П. Коваль. – К. : Либідь, 2001. – 312 с.

Коваленко Д. А., Решетняк О. О.

ДО ПИТАННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ БІБЛІЙНИХ СИМВОЛІМ З КОМПОНЕНТОМ АДАМ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Прецедентні імена першої біблійної родини мають статус концептів і функціонують як стійкі сполуки чи символи. Вочевидь, у мові знаходять своє відбиття лише значущі, важливі концепти. Адам – «людина з червоної глини» [2, с. 23]. І не просто людина, а першолюдина: «... на образ Божий її Він створив, як чоловіка та жінку створив їх» (1 М. 1: 27), якій було віддано все, створене Богом, окрім дерева пізнання добра і зла. «... И блаженствовали, пребывая въ любви и общении съ Богомъ. Неизвѣстно, сколь долгое время находились они въ этом блаженномъ состояніи чистоты и невинности; извѣстно только, что они лишились онаго» [2, с. 24]. Проте це ще й чоловік, якого ввів змії в оману. «Адам нарушилъ заповѣдь Божию, увлеченный своей женою, которая, прельщенная змѣемъ,

вкусила отъ плода древа познанія добра и зла, Адамъ также вкусиль отъ онаго, и симъ грѣхомъ они навлекли на себя гнѣвъ своего Создателя» [2, с. 24]. Саме через Адама все людство втратило можливість жити в райському саду і змушене так само «в поті чола здобувати хліб свій» (1 М. 13: 19). Історія першої людини закінчується досить уривчасто; він прожив дев'ятсот тридцять років, мав велику родину, проте біблійна оповідь згадує лише трьох його синів – Каїна, Авеля та Сифа.

Апостол Павло назвав Адама «образом майбутнього» (Рим. 5: 14); «перша людина – з землі, земна, друга Людина – із неба Господь» (1 Кор. 15: 47), «смерть-бо через людину, і через Людину воскресення мертвих. Бо так, як в Адамі вмирають усі, так само в Христі всі оживуть» (1 Кор. 15: 21-22). Місце розп'яття Ісуса, Його страждань, погребіння та воскресіння є символічним. Голгофу (буквально череп) вважають місцем поховання Адама. Жертовна кров Ісуса окропила череп Адама, тим самим «ветхозавѣтная обрядность прекратилась, когда Онъ принесъ Себя непорочнимъ въ жертву Богу. Вѣковая борьба съ князем міра сего торжественно окончилась побѣдою креста...» [2, с. 167].

В українській мові з антропонімом Адам функціонують такі лінгвістичні одиниці, дефініції яких зааспартизовано в лексикографічних джерелах сучасної української мови: 1) «Адам і Єва – перворідний гріх» [1, с. 153]; 2) «Адам: Від Адама [починати] – від самого початку, з давніх-давен, дуже здалека» [5, с. 19]; 3) «за Адама, за часів Адама – дуже віддалені від нас часи» [4, с. 18–19]; 4) «Адамові діти – рід людський» [4, с. 18–19]; 5) «ветхий Адам – грішна людина, скинути з себе ветхого Адама – духовно оновитися, звільнившись від старих звичок, поглядів; стати новою людиною» [7, с. 815]; 6) «від Адама в ролі обст.; книжн. – з передісторії, яка мало кого цікавить, дуже здалека, від самого початку» [7, с. 100]; 7) «Адамове ребро, жарт. 1. Жінка; 2. Спільне джерело, спільна основа чого-небудь» [6, с. 743]; 8) «старий як Адам – старий як світ» [4, с. 18–19]; 9) «адамова голова, ент. – великий нічний метелик з родини сфінксів» [5, с. 19]; 10) «адамове яблуко, анат. – випнута хрящова частина гортані» [5, с. 19]; 11) «адамові сльози, книжн. – горілчані напої» [7, с. 18].

Втрачаючи функцію індивідуалізації, ідентифікації, співвіднесеності з денотатом, зазнавши якісних змін у семантичній структурі, номінація Адам набуває рис апелятива, що безпосередньо впливає на рівень фразеологізації символічних значень. Антропоніму притаманний опосередкований генетичний зв'язок із денотатом власної назви, у мовленні такі зв'язки здатні до різної актуалізації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Багнюк А. Символи українства / А. Багнюк. – Тернопіль : Новий колір, 2008. – 826 с.
2. Библиейская энциклопедия / Труд и издание Архимандрита Никифора [Репринтное издание]. – М. : Терра, 1990. – 902 с.

3. Біблія або Книги Святого Письма Старого й Нового Заповіту / [переклад проф. Івана Огієнка]. – К. : Українське Біблійне Товариство, 2002. – 1375 с.

4. Коваль А. П. Спочатку було Слово : Крилаті вислови біблійного походження в українській мові / А. П. Коваль. – К. : Либідь, 2001. – 312 с.

5. Словник української мови : в 11 тт. / [АН УРСР. Інститут мовознавства ; за ред. І. К. Білодіда]. – К. : Наукова думка, 1970. – Т. I. – 799 с.

6. Словник фразеологізмів української мови / [уклад. В. М. Білоноженко, І. С. Гнатюк, В. В. Дятчук та ін.]. – К. : Наукова думка, 2003. – 1104 с.

7. Фразеологічний словник української мови : у 2 т. / [уклад. Г. М. Удовиченко]. – К. : Вища школа, 1984. – Т. 1. – 304 с.

Решетняк О. О.

ФОРМУВАННЯ СИМВОЛЕМИ У КОСТЮМІ АДАМА ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІНГВОКУЛЬТОРОЛОГІЇ

Мовець, характеризуючи певні реалії, оперує засобами прямої номінації, проте досить часто до мовленнєвого акту залучають прецедентні феномени, оскільки така презентація думки створює запрограмований ефект експресивності. Висловлення, що містять не раціональне, а емоційне забарвлення, слугують не так для вираження об'єктивних властивостей того чи того явища, як для ілюстрації суб'єктивного ставлення індивіда до таких властивостей. Оцінювання за допомогою прецедентного феномену спирається не на норму, а на еталон, що, насамперед, допомагає зорієнтуватися в складних та абстрактних поняттях, які, звичайно, маркують конкретні образи. Біблійний тест є зразком, критерієм оцінювання, стимулює власні етичні вчинки, сприяє формуванню певного способу мислення, допомагає окреслити моральні позиції особистості, посилює її ціннісні орієнтації.

Існує чимало прийомів побудови лінгвокультурних концептів. Будь-який концепт може бути вербалізований мовними одиницями різних рівнів: лексемами, фразеологізмами, словосполученнями або реченнями. Діахронія певного знакового утворення як фрагмента картини світу уможливорює набуття такими мовними одиницями концептуального значення за умови динаміки ціннісних парадигм. Тому концепт – це не лише лексичне значення слова, а йому притаманні, крім лексико-семантичних варіантів та їхніх окремих складників із концептуальними ознаками, ще й інші ознаки, а саме: загальнонаціональні, універсальні, марковані власним досвідом чи індивідуальними уявленнями. Тобто в концепті закодована генетична, історична, культурологічна пам'ять соціуму.

Біблійні одиниці, що номінують характеристики, зауваження, які не мають особливого значення для всього сюжету, можуть привернути увагу носіїв мови, обізнаних з біблійним текстом. У символемі у *костюмі Адама* поняття мотивованості набуває особливої складності. Сама лексема *Адам* у «Словнику української мови» не трапляється, а функціонує у сполучі «*Від Адама* [починати] – від самого початку, з давніх-давен, дуже здалека» [2, с. 19]. Лексему *костюм* заапортизовано з такими значеннями: «1. Комплект верхнього одягу, що складається з піджака, штанів, а іноді й камізельки (у чоловіків) або жакета й спідниці (у жінок); 2. рідко. Те саме, що одяг. 1) Театральний або маскарадний одяг; 2) Різний одяг спеціального призначення. Лижний костюм; Купальний костюм; Водолазний костюм» [3, с. 308–309]. Якщо зіставити такі потракування складників фразеологізму із семантикою власне фразеологічної одиниці – «голий», то, вочевидь, жодне із вільних значень слова «костюм» в одиниці не фіксуємо. У фраземі у *костюмі Адама* мотивацією формування фразеологічного значення стала одна з ознак персонажу, несуттєва для більш загального висновку, тобто власне незначуща для змісту власне Біблії, наприклад, те, що Адам був голим: «*І були вони нагі обоє, Адам та жінка його, і вони не соромились*» (1 М. 2: 25). Тобто, сам прецедентний сюжет, що мотивував фразеологічну одиницю, не був значущим для всієї біблійної оповіді. Тут зосереджено увагу на посиленні певної ознаки Адама, яка привернула увагу носіїв мови своєю образністю.

Отже, формування цього і подібних бібліїзмів мотивується не так сюжетом, як якимось із його фрагментів, несуттєвих для загальної ідеї.

ЛІТЕРАТУРА

1. Біблія або Книги Святого Письма Старого й Нового Заповіту / [переклад проф. Івана Огієнка]. – К. : Українське Біблійне Товариство, 2002. – 1375 с.
2. Словник української мови : в 11 тт. / [АН УРСР. Інститут мовознавства ; за ред. І. К. Білодіда]. – К. : Наукова думка, 1970. – Т. I. – 799 с.
3. Словник української мови : в 11 тт. / [АН УРСР. Інститут мовознавства ; за ред. І. К. Білодіда]. – К. : Наукова думка, 1973. – Т. IV. – 840 с.

Луковенко Т. О., Шевченко Г. Д.

ХЕШТЕГИ В INSTAGRAM (особливості функціонування)

Початок ХХІ ст. ознаменовано бурхливим розвитком соціальних мереж, які стали невід’ємною складовою життя суспільства. Популярність соціальних мереж щороку збільшується, як збільшується й кількість часу, який люди присвячують онлайн-спілкуванню, перегляду інформації,

навчанню тощо. Серед найпопулярніших на часі є соціальна мережа Instagram.

Instagram розробили К. Сістром і М. Крігер у 2010 році як програму для смартфонів, що давала змогу знімати, обробляти й розміщувати в Мережі фото- і відеоматеріали. На сьогодні сервіс Instagram нараховує близько 1 млрд користувачів, з них 800 млн відвідують свої аккаунти щодня.

Якщо раніше Instagram використовували винятково як майданчик для постингу фотографій, а пізніше й відеоматеріалів, то тепер він перетворився на потужну соціальну мережу, де користувачі зацікавлені не тільки в розважальному контенті, а й у створенні попиту та пропозиції на ринку реклами.

Неодмінною умовою ефективного ведення Instagram є застосування хештегів. Хештег – це тематична мітка у вигляді слова або написаної разом фрази / словосполучення, яким передує символ # решітки [1], наприклад, #весна, #гарнийнастрій, #діти, #мама вдома, #місто, #відпочинок з друзями, #кава, #весілля тощо.

Хештег уможливорює пошук відповідних постів і сприяє залученню нових підписників (#мійсад, #одяг наявності, #гроші онлайн, #послуги фотографа, #квартира хайтек, #спортив інвентар, #мейкап, #нігтітернопіль й под.).

Хештеги використовують також для навігації по аккаунту та під час запуску конкурсних активностей для виявлення створеного учасниками контенту. Хештеги пофарбовані в синій колір і клікабельні. Натиснувши на обраний хештег, користувач може побачити всі пости з необхідною інформацією [1].

За допомогою хештегів користувачі об'єднують пости за темами (свято, рецепти, догляд за дитиною, мама в декреті, рукоділля і под.) чи типами (пост інформаційний, пост навчальний, пост, що продає тощо).

Для прикладу розглянемо кілька тематичних угруповань хештегів, що маркують пости про підготовку та проведення свят:

1) особисті свята:

– день народження: #день народження, #день народження сина, #день народження мами, #дитяче свято, #день народження донечки, #день народження коханого, #день народження тата, #день народження ідеї, #день народження полтава, #дитяче свято тернопіль, #повітряні кульки Львів, #кендібар, #дитяче день народження, #метрика, #метрика постер, #тортики за замовлення, #фотозона день народження, #декор дня народження, #дитяча фотозона, #торт за замовлення, #подарунковий сертифікат, #подарунки ручної роботи, #подарунок, #декор свят, #подарунок для всіх, #подарунковий шоколад, #організатор свята, #листівки ручної роботи, #листівки на день народження, #аніматорина свято тощо;

– весілля: #весілля, #весілля2018, #весіллярівне, #весілляпідключ, #весіллялих, #весіллядрузів, #весіллянаціональномустилі, #весілляфото, #весільнийфотограф, #весіллябукет, #наречена, #наречений, #весільнафлористика, #весільнаагенція, #візнацеремонія, #координаторвесілля, #молодята, #щастя, #івентагенція, #найчарівнішийдень, #чародійканавесілля, #святотнадійнихруках, #запрошення, #оформленнязалу, #фотозонавесілля, #оформленнявесілля, #весільнийстіл, #весільніаксесуари, #фіоразапрошення, #президіумнаречених, #весільнийальбом, #весіллясуми, #підготовкадовесілля, #весільнийдень, #декорвесілля, #вседлявесілля, #весільнідрібнички й под.

2) церковні свята:

– Великдень: #великдень, #великдень2018, #писанка, #світлесвятотвеликодня, #пасха, #пасхальнийдекор, #пасха2018, #пасхальніяйця, #пасхальнікошики, #пасхальнівіночки, #пасхальніподарунки, #пасхальнікомпозиції, #пасхальнісвята, #пасхальнідекорації, #пасхальнісвічки, #пасхальніприкраси, #пасхальні_смаколики, #пасхальнітрадиції, #пасхальнісолодоці, #пасхальнівитвори, #пасхальнірушники, #пасхальніприготування, #пасхальнілистівки, #пасхальнітовари, #пасхальніідеї, #пасхальнізйомки, #пасхальнідні, #домашняпаска, #пасхальнийнастрій, #великденьнаносі, #смачнийвеликдень тощо.

– Різдво Христове: #різдво, #різдво2018, #різдвоподарунки, #різдвохристове, #різдвовдома, #різдворазом, #різдвонаближається, #різдвянийвінок, #різдвянийдекор, #коляда, #колядки, #різдвянийнастрій, #різдвянісвята, #христоснародився, #різдвяністрави, #кутя, #святвечір, #святавечеря, #різдвянафотосесія, #різдвянакутя, #зріздвомхристовим, #кутязмаком, #різдвянаісторія, #щасливогоріздва, #веселогоріздва, #різдвянийстіл і т. ін.

Отже, хештеги в Instagram є ефективним засобом пошуку необхідної інформації, реклами, самопіару тощо. Для просування посту переважно використовують загальновідомі та популярні хештеги. Так, наприклад, під хештегом #свято знаходимо 203 265 публікацій. Проте є й авторські хештеги, які створюють для навігації по аккаунту чи брендування імені, товару або послуги, наприклад, #школанігтьовоїестетиківіолеттикадькалоіф (102 публікації). Спостережено також і функціонування жартівливих авторських хештегів, наприклад, #пасхальні_підготовки_паска_готова_я_рада_хазяйка_стайл_всім_смачн_ої_паски (1 публікація).

Перспективним вважаємо подальше дослідження особливостей функціонування хештегів в мережі Instagram.

ЛІТЕРАТУРА

1. Словник термінів для Просування в Інстаграм [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://insidedigital.me/slovnyk-terminiv-dlya-prosuvannya-v-instagram>.

Маторіна Н. М., Маторін Б. І.

ПРОБЛЕМА ТРАНСПОЗИЦІЇ В СУЧАСНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ ФУНКЦІОНАЛЬНО-КАТЕГОРІЙНОГО СПРЯМУВАННЯ

Новий, функціонально-категорійний підхід набуває поширення в сучасному українському мовознавстві завдяки теоретичним дослідженням відомих граматистів: І. Р. Вихованця, К. Г. Городенської, А. П. Загнітка, В. М. Ожогана, К. С. Симонової, А. С. Джури, І. Г. Данилюка та ін. У функціональній морфології і в категорійній морфології як її різновиді аналіз мовних одиниць проводиться від значення (функції) до форми. Функціональний аспект дослідження дає можливість у відповідних поняттях по-новому осмислити граматичні категорії, охопити єдність морфологічних одиниць вищого рангу (частин мови), морфологічних категорій і форм їхнього вираження, установити між ними ієрархічні відношення і зв'язки, з'ясувати функціональні вияви морфологічних форм – вихідні (первинні) та похідні (вторинні) функції, усебічно висвітлити проблему транспозиції, зокрема, виявити особливості транспозиції граматичних форм категорій тощо. Цей підхід у морфології, постулює І. Р. Вихованець, «стає випробуванням нових граматичних концепцій і творчих пошуків» [3, с. 6].

Отже, засновником функціонально-категорійного підходу вважають І. Р. Вихованця. Учений у своїх працях (з урахуванням комплексного семантико-граматичного, формально-граматичного й комунікативного аспектів дослідження мовних форм) створює нову, аргументовано виважену концепцію поділу слів за частинами мови, аналізує систему граматичних категорій і граем, визначає граматичний статус цих категорій та встановлює їхню ієрархію, а також виявляє особливості транспозиції граматичних форм категорій, зокрема первинні та вторинні функції в граматичній структурі мови [1–8].

Для транспозиції значущим є синтаксичний критерій, зазначає І. Р. Вихованець, як і при класифікації частин мови. Різноманітність синтаксичних функцій стає необхідною умовою для реалізації різних транспозицій [4, с. 55].

Концепцію транспозиції І. Р. Вихованця узагальнено в науковій праці «Українська мова. Енциклопедія»: 1) науковець констатує, що термін *транспозиція* вживають у вузькому й широкому розумінні; 2) у вузькому значенні під транспозицією розуміють перехід слова з однієї частини мови в іншу або її вживання у функції іншої частини мови; 3) виокремлюють: а) неповну, або синтаксичну транспозицію, коли змінюється лише

синтаксична функція вихідної одиниці без зміни її морфологічної належності до відповідної частини мови (наприклад, *мати* – *пісня матері*, де форма родового відмінка *матері* виконує синтаксичну роль прикметника); б) повну, або морфологічну, коли утворюється слово іншої частини мови (засобами вираження морфологічної транспозиції, як стверджує І. Р. Вихованець, є афіксація й конверсія); 4) залежно від частини мови, у яку переходить слово, розрізняють субстантивацію, ад'єктивацію, вербалізацію, адвербіалізацію, прономіналізацію; 5) за морфологічною транспозицією лексичне значення вихідних слів або зберігається (*читати* – *читання*), або змінюється (*читати* – *читач*, *читальня*, *читанка*); б) можливі переходи слів у службові частини мови (прийменники, сполучники, частки) і вигуки; 7) у широкому розумінні транспозиція – це будь-яке переносне вживання мовної форми [11, с. 639].

Іван Вихованець виокремлює два різновиди морфологізованих змін частин мови: 1) неповні морфологізовані зміни, оформлені засобами вихідної частини мови, або морфологізовані зміни в межах вихідної частини мови, морфологізовані зміни першого (початкового) порядку; 2) повні морфологізовані зміни, оформлені засобами частини мови, у яку переходить відповідна частина мови, тобто морфологізовані зміни в межах іншої (невихідної) частини мови, зміни другого (завершувального) порядку [8, с. 20–21]. Співвідношення повної й часткової морфологізації синтаксичних змін у межах кожного частиномовного переходу, як постулює дослідник, є різним [там само].

Досить обґрунтованим, на нашу думку, є розмежування І. Р. Вихованцем трьох ступенів переходу в іншу частину мови: *синтаксичного, морфологічного й семантичного*. Початком переходу в іншу частину мови, як зазначає мовознавець, потрібно вважати переміщення елемента в нетипову для нього синтаксичну позицію, але зі збереженням морфологічних ознак вихідної частини мови. Морфологічний ступінь переходу є вищим порівняно із синтаксичним як початковим ступенем і свідчить про системну мовну граматикалізацію відповідного елемента. Найвищим ступенем переходу частин мови є семантичний, який потрібно вважати остаточно завершеним частиномовного переходу [2, с. 197].

Сучасні дослідники докладно характеризують особливості різновидів транспозиційних процесів. Класифікацію різновидів граматичних транспозицій будують, зважаючи на типи граматичних одиниць або категорій, у межах яких відбуваються транспозиційні перетворення. Відповідно до цього виокремлюють три основні класи транспозицій:

1) *реченнєві транспозиції* охоплюють значну кількість перетворень. Яскравим прикладом реченнєвих перетворень є використання одного комунікативного типу речень у функції іншого. Такі транспозиційні

перетворення вимагають розмежування вихідних і похідних реченневих конструкцій;

2) *частиномовні транспозиції* відображають характер функціональних взаємопереходів слова як основної морфологічної одиниці. Відповідно до концепції чотирикомпонентної системи частин мови й залежно від частини мови, у яку морфологічно переходить або в синтаксичній функції якої вжито слово, вичленовують чотири типи транспозиції: субстантивацію (перехід в іменники); ад'єктивацію (перехід у прикметники), вербалізацію (перехід у дієслова) й адвербіалізацію (перехід у прислівники). Чотири типи транспозиції ґрунтуються на певному вихідному фонді частиномовних одиниць. Це дозволяє виокремити в межах чотирьох типів транспозиції їхні підтипи: відіменникові, відприкметникові, віддієслівні та відприслівникові;

3) *грамемні транспозиції* (наприклад, взаємопереходи в грамемній структурі морфологічних категорій); у грамемному різновиді транспозиції відбуваються синтаксичні переміщення в первинні позиції інших форм, до того ж із семантичними модифікаціями похідного елемента або їхньою відсутністю. Саме дослідження грамемного транспозиційного потенціалу відмінкових форм уможливило виокремлення внутрішньої (внутрішньовідмінкової, грамемно-відмінкової) спрямованості транспозицій у їхніх зв'язках із зовнішніми (частиномовними) транспозиціями. Серед одиниць виділених класів здійснюють подальшу диференціацію транспозицій [5, с. 58]. Катерина Городенська, зважаючи на кореляцію морфологічних і синтаксичних категорій, виокремлює чотири види синтаксичної деривації: субстантивну (уживання категорії в позиції іменника), ад'єктивну (заступання категорією позиції прикметника), дієслівну (уживання категорії в позиції присудка) та адвербіальну (здатність категорії заступати прислівникову позицію) [9; 10].

У трьох основних різновидах граматичної транспозиції розрізняють три елементи: вихідну базу (транспоноване), засіб транспозиції (транспозитор) і результат транспозиції (транспозит). Зважаючи на синтетичні й аналітичні засоби транспозиції, розрізняють синтетичну й аналітичну транспозицію.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вихованець І. Р. Граматика української мови / І. Р. Вихованець, К. Г. Городенська, А. П. Грищенко. – Київ: Радянська школа, 1982. – 208 с.
2. Вихованець І. Р. Семантико-синтаксична структура речення / І. Р. Вихованець, К. Г. Городенська, В. М. Русанівський. – Київ: Наукова думка, 1983. – 220 с.
3. Вихованець І., Городенська К. Теоретична морфологія української мови: академічна граматики української мови / І. Р. Вихованець, К. Г. Городенська. – Київ: Унів. вид-во «Пульсари», 2004. – 400 с.

4. Вихованець І. Р. Прийменникова система української мови / І. Р. Вихованець. – Київ: Наукова думка, 1980. – 156 с.
5. Вихованець І. Р. Різновиди транспозиції / І. Р. Вихованець // . Актуальні проблеми граматики: Зб. наук. праць. – Кіровоград: КДПУ, 1997. – Вип. 2. – С. 57–60.
6. Вихованець І. Р. Родовий відмінок на тлі синтаксичної деривації / І. Р. Вихованець // Мовознавство. – 1983. – № 2. – С. 65–71.
7. Вихованець І. Р. Транспозиція українських відмінкових форм / І. Р. Вихованець // Opera Slavica VIII. – 1998. – № 4. – С. 21–26.
8. Вихованець І. Р. Частини мови в семантико-граматичному аспекті / І. Р. Вихованець. – Київ: Наукова думка, 1988. – 256 с.
9. Городенська К. Г. Деривація синтаксичних одиниць / К. Г. Городенська. – Київ: Наукова думка, 1991. – 191 с.
10. Городенська К. Г. Морфологізація транспозиційних переходів слів / К. Г. Городенська. // Теоретичні проблеми граматики: тематичний збірник наукових праць / [укл. А. П. Загнітко (наук. ред.) та ін.] – Донецьк : ДонДУ, 1995. – С. 51–61.
11. Українська мова. Енциклопедія / [редкол.: В. М. Русанівський, О. О. Тараненко, М. П. Зяблюк та ін.]. – 3-тє вид., зі змінами і доп. – Київ: Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2007. – 856 с.

ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО ТА МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ

Біличенко О. Л.

РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ВІТЧИЗНЯНОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ СИСТЕМИ В КОМУНІКАТИВНОМУ ПРОСТОРІ СУЧАСНОСТІ

Історія культури підтверджує, що, незважаючи на заперечення і скептицизм щодо нових форм мистецтва, вони відіграють прогресивну роль у пошуку нових художніх та естетичних цінностей, дають зразки, які стають у майбутньому класичними. Проте для усвідомлення цінності творів літератури необхідна перевірка часом: класикою можуть стати тільки архівовані тексти.

Зараз у комунікаційному літературному просторі України низку важливих завдань виконують літературно-художні журнали: демонстрація і репродукція художніх текстів, тлумачення їхньої цінності, інтерпретація цих цінностей, виробництво й поширення текстів, їхня оцінна кваліфікація й рекомендація на правах «літератури» зразків тої чи іншої жанрової природи, стилістичного рівня. «Товсті» літературно-художні журнали є унікальним у своєму роді явищем культури. Літературна періодика, на думку О. Іванової [2], здійснює встановлення пріоритетів у вигляді трансляції різними типами комунікантів-коментаторів закликів до активності (і мистецької, і читацької спільноти, а також влади, суспільства загалом) та констатацій певного стану простору літератури й соціокультурного контексту, найбільша частка котрих стосується літературної творчості (30 %) та літературної продукції (17 %), менше хвилює періодику літературна традиція (7 %) та нове літературне покоління (6 %). Нащадками «товстих» літературних журналів в Україні дослідниця назвала «Дзвін», «Київ», «Вітчизну», пріоритетом діяльності яких є публікація нової літератури.

За висловлюванням О. Рейтблата [3] і Б. Дубіна [1], для кінця 90-х років була характерна різка фрагментація літературної системи, яка найбільш яскраво проявилася в істотному спаді накладів «товстих» журналів і передплати на них, що свідчить про розрив сталих комунікативних літературних зв'язків авторів із читачами. Між читачами і письменниками з'явилися бар'єри, змінилося місце цих груп у суспільстві, а значить – і культурні цінності.

У сучасній вітчизняній та регіональній літературній системі відбулися значні зміни: скоротилася та переформатувалася читацька публіка; знизився соціальний статус літератури; істотно трансформувалися її функції, що знайшло відображення в різкому злеті читацької популярності жанрової прози (гостросюжетної, мелодраматичної, скандально-сенсаційної, мемуарної, історико-патріотичної), яка стала

доступна масовому читачеві. Змінилася значущість каналів поширення літератури: роль «товстого» журналу різко знизилася, а видавництво – зросла. Інша причина зниження популярності «товстих» журналів – виникнення мережі Інтернет, що дає змогу текстам інтерактивно надходити до читача.

Згідно з висновками, зробленими дослідниками, сучасний кризовий етап може проявити свою типологічну подібність із перехідними періодами інших епох і культур, коли час занепаду змінювався періодом бурхливого підйому, насичення й інтенсивного одержання інформації. Водночас значно підвищується роль культури як основи, що формує творчі, духовні якості людини і протистоїть численним техногенним процесам, які відчужують людину від її культурної та антропологічної ідентичності.

Єдиним соціальним інститутом, у межах якого зберігається прагнення досліджувати репертуар друкованої продукції, залишаються бібліотеки. Саме вони виконують основну культурно-інформаційну роль та відповідають за забезпечення масового доступу до загальнокультурної інформації.

У сучасних умовах розмаїтості читацьких смаків і суперечностей книжкового ринку тематику видань можна умовно визначити так: сексуально-еротична література, історична література, твори класиків детективного жанру, романи жахів, література легкого жанру, кримінально-бандитська тематика сучасності, видання творів, за якими демонстрували поточні телевізійні «мильні» серіали.

Значне місце серед української літератури, яку видають в останні роки в Україні та на Донеччині, займають антології. На початку ХХІ ст. видання антологій стало необхідним, оскільки воно дозволяє опублікувати твори молодих письменників, ознайомити читача із сучасною українською літературою та класичними творами. Наприклад, «Антологія українського жаху», упорядником якої є В. Пахаренко. Серед авторів, представлених у цій антології – Г. Квітка-Основ'яненко, М. Гоголь, П. Куліш, О. Стороженко, І. Франко, Б. Лепкий, М. Коцюбинський, В. Шевчук, Ю. Винничук, С. Стеценко.

У виданні «Незнайома антологія української «жіночої» прози та есеїстики другої половини ХХ – початку ХХІ століття» представлені яскраві зразки художньої прози (короткі романи, новели, оповідання, притчі, есе), у яких тісно переплелися вишукана естетика й філософічність, фантазія, еротика й містика. Ця антологія вміщує твори В. Агеєвої, С. Андрухович, Т. Гундорової, О. Забужко, І. Карпи, М. Матіос, С. Павличко, О. Пахльовської.

Сучасна українська драматургія представлена антологіями: «У чеканні театру. Антологія молодій драматургії»; «Наша драма. Збірник п'єс»; «У пошуку театру. Антологія молодій драматургії»; «Страйк ілюзій.

Антологія української драматургії». До цих збірок увійшли твори сучасної драматургії, зокрема «Дивна і повчальна історія...» О. Клименко, «Чарований Запорожець» Б. Жолдака, «Повернення у нікуди» і «Так не буде» Л. Демської, «На виступцях» К. Демчук, «Свічення» В. Шевчука, «Душа моя...» Я. Верещака.

За останні роки вийшли друком антології сучасної української поезії. Вони представлені такими авторами, як Ю. Андрухович, Н. Білоцерківець, Ю. Буряк, М. Воробйов, В. Герасим'юк, П. Гірник, В. Голобородько, А. Кичинський, В. Кордун, О. Лишена, І. Малкович, Т. Мельничук, П. Мідянка, К. Москалець, В. Неборак, І. Римарук, Т. Федюк, В. Цибулько, Г. Чубай.

Серед української літератури, що вийшла друком в останні роки, критика відзначає здобуток неокласика І. Качуровського «Світова поезія. Круг понадземний» та новий роман М. Матіос «Майже ніколи не є навпаки». Серед українських художніх творів займає топові позиції твір М. Матіос «Солодка Даруся», а також О. Забужко «Друга спроба. Вибране», «Сестро, сестро». Найбільшим попитом серед читачів користуються прозові твори М. Матіос, І. Роздобудько та Ю. Андруховича – на рівні світових бестселерів. Проте все ж таки відзначимо, що твори сучасної української літератури друкують неначиним накладом. Сучасний письменник перебуває в стані філософа, оскільки текст, який він пише, його твір, не підкорюється заздалегідь встановленим правилам, їх не можна оцінити, оскільки не можна застосувати загальноновизнані критерії оцінювання.

Зазначимо, що до 1995 р. літературний процес розділявся на значну кількість літературних течій, кожна з яких мала всередині певну кількість необхідних для автономного існування засобів. Літературна критика надзвичайно еkleктична в плані естетичної, художньої, жанрової належності текстів.

Новий етап соціокультурного розвитку закономірно приводить до перегляду цінностей, світоглядних орієнтирів та наукових методологій. Реконструкція означає підготовку до виникнення нової естетики, сфери, яка пов'язана з винаходом художньої мови, жанрів і стилів мистецтва. Зокрема, традиція роботи з текстами, яка бере початок у добу Гуманізму, визначається як насильницька практика оволодіння текстом, розглядається як певна замкнена в собі цінність, викликана спогадами про втрачені першоджерела й жагою віднайти істину. Зрозуміти текст для гуманістів значить «оволодіти» ним, привласнивши його, підкоривши його смисловим стереотипам, що превалюють у їхній свідомості.

Деконструктивісти наголошують, що у світі культури, яка сприймається як світ текстів, кожний виступає «читачем», незалежно від роду діяльності. Світ-текст має значну кількість смислових значень, він надає перевагу вільній грі, активній інтерпретації, тим самим відкриваючи

шлях до свободи свідомості, що інтерпретується, а значить – до свободи особистості, незважаючи на автора, читача, критика.

З 1995 р. починається новий етап розвитку літератури, що відзначається офіційним визнанням постмодерної естетики. Водночас, незважаючи на жанрову і стильову різноманітність, можна виокремити певну парадигму літератури сучасних можливих альтернатив, засновану на тезі про включеність цієї течії в загальний потік постмодерністської літератури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дубин Б. В. Слово – письмо – література : очерки по соціології культури / Б. В. Дубин. – М. : Нов. лит. обозр., 2001. – С. 89.

2. Іванова О. А. Сад літератури в журнальній оптиці сучасності : Медіакомунікації з, для і про літературу : монографія / Олена Іванова. – Одеса : Астропринт, 2009. – 368 с.

3. Рейтблат А. И. История книги и литературных культур : (обзор выступлений на международном симпозиуме) / А. И. Рейтблат // Новое литературное обозрение. – 2005. – № 73. – С. 346 – 354.

Падалка Р.М.

ІМПАСТО МАЙСТРА

«Просипалося життя, щоб удосконалювати недосконалий світ, щоб милуватися красою Землі й величністю Неба з його тихими вранішніми зорями...» («Листопад миттевестей»). Ці рядки показово ілюструють одну з граней особистості Анатолія Федя: удосконалювати те, на чому зупиняється його погляд. На таке здатен лише Естет – людина, яку повсякчас оточує лише Красиве, навіть коли вона не докладає до цього жодних зусиль. Красива людина прагне красивого, яке відповідає їй взаємністю – так само прагнучи її. А інакше й бути не може. Усе, до чого торкається рука Анатолія Михайловича, набуває кольору, запаху, звуку, якоїсь неймовірної пластики, трансформуючись на очах у читача. Таке може бути лише від пензля художника. Це «техніка імпасто, яка дозволяє домогтися вражаючого ефекту картини, що «ожила», за рахунок рельєфності й насиченого кольору нанесених фарб» [1]. Цей прийом часто використовував у своїй роботі всесвітньо відомий художник Вінсент Ван Гог. «Важливою умовою для успішної роботи в техніці імпасто є впевнене володіння енергійним, сміливим мазком. І якщо зробити це правильно й обережно, то можна створити надиво красиву фактурну поверхню полотна, яка, до того ж, зможе витримати будь-яку перевірку часом» [2]. Така ж рельєфність проступає й у творах Анатолія Федя, який буквально «виліплює» малюнок сюжету на поверхні власного полотна через нанесення вишуканими мазками пензля товстого шару фарби – цілого життя персонажів уже так знайомих нам творів. Ці герої наскільки самодостатні й характерні, що кожен із них міг би мати власне полотно

життя на сторінках, наприклад, якогось есе, етюд чи навіть роману. А щодо того, чи витримає це перевірку часом, – звичайно, так, витримає! Бо як може втратити актуальність Життя, Любов, Небо, Земля, Тиша, Спокій, Вогонь, Вода, Батьківщина!

Наскільки Автор любить свій край: «ідеться про ту казково багату частину простору Великого Степу, що розлігся від Карпат до Тихого океану й відомий Середньовічній Європі як «Дике поле». Уже тоді в цьому обширі господарювали українці...» («Етюд про неспокій»). Ти ніби знайшов портал чи машину часу – і вже перенісся в ті «неспокійні часи», які «переживали наші пращури», бачиш, як «на їхні володіння робили набіги татари й кочівники, ласо поглядав у ковилове безмежжя московський цар, він будував укріплення, ніби для оборони, а мав на увазі протилежну заявленій меті ціль» («Етюд про неспокій»).

Та для хвилювання немає жодної причини. Ми не зникнемо, ми житимемо, ми розбудовуватимемо нашу Батьківщину, як це робили герої творів Анатолія Федя: «О, ворог! Не здолати нашого народу – стережись. Тут хлопці витязі, дівчата тут крилаті, старі – великі мудреці. Велика справа – культура. Ті, хто любить свій народ, хто піклується про майбутнє, той чим може допомагає своїй Вітчизні» («Етюд про неспокій»).

А причетність до біди за Свободу і Незалежність, на думку Автора, – також культура!

ЛІТЕРАТУРА

1. Уроки малювання. Техніка Ван Горга [електронний ресурс] / Євгенія Здесенко. – Режим доступу: <http://mirbelogorya.ru/content-video/20881-uroki-risovaniya-tekhnika-van-goga.html>

2. Техніка імпасто: рельєфний живопис [електронний ресурс] / Оксана Кравченко. – Режим доступу: <https://narisuem.com/impasto.html>

Тищенко О.О.

БАТЬКІВЩИНА ЯК ДУХОВНИЙ СТРИЖЕНЬ ЕМІГРАНТСЬКОЇ ДУШІ

Нашого цвіту – по всьому світу. Хвилюючу глибину цього крилатого вислову можна відчувати тоді, коли познайомишся з дивовижними долями українців за кордоном, їхньою невтомною діяльністю. Ще зовсім недавно слово «діаспора» було мало не лайливим. Вважалося, що за кордоном живуть здебільшого ті українці, котрі злякались труднощів, поїхали шукати легшої долі.

Однак українці за кордоном, здебільшого, не втрачали зв'язки з Батьківщиною, принаймні духовні: вони болісно переживали утиски національно-патріотичного руху у часи радянської влади і щиро раділи разом з Великою Україною після проголошення Незалежності.

Яскравою представницею української діаспори є поетеса Ганна Черінь, котра у своїх творах відобразила широку палітру почуттів українців, які з різних причин опинились за межами рідної України.

Туга за Батьківщиною – одне з найглибших людських почуттів. «Приятелька з Флориди – пише Ганна Черінь – зі сльозами на очах просила привезти грудку української землі, відомо для чого – на свою труну кинути». Живучи за кордоном, по-іншому сприймаєш знайомі з дитинства слова. Ось як сприймається емігрантами, за свідченням Г.Черінь, значення слова «дім»: «... додому вже час збиратися. Додому? Колись це слово для нас означало Україну. Тепер – Америку... А дехто й тепер вживає це слово в сенсі «оце отримали листа з дому» або «Вдома справи невеселі»... Колись і ми так говорили, а тепер перестали. Домівка – це те, куди людина вертається, а в Україну нам уже запізно вертатись... Це не дивно, а от дуже дивно, що так багато в Україні мріють, щоб їм «домом» стала Америка. Вони не знають такої хвороби, як ностальгія, туга за Батьківщиною» [1, с. 36].

Зніжністю і безмірною любов'ю писала поетеса про рідну землю: ліси й озера Волині, мальовниче Поділля, синій Дніпро, Коломия, краса Чорного моря, Карпати... Яскраве враження у Г.Черінь від Одеси, особливо від Чорного моря: «Українське наше море, наше в щасті і журбі». Харків чарує церквами: Успенським і Благовіщенським соборами, Покровською церквою. Чудовий опис музею Котляревського, поетка описує як він «тоне в морі осінніх квітів та духовно збагачує Ганну саме знаходження в музеї».

Особливо скучала Ганна Черінь за Києвом: «його древні архітектурні споруди манять своєю неповторною красою. Софійський собор не могли зруйнувати ні орди нападників, ні стихійні лиха, ні німецькі бомби, бо це не просто архітектурна споруда, а витвір людської душі, розуму і натхнення». «Свята Софіє, рідна мати, ми повернемося, чекай!» – писала письменниця у 1960 році.

А вже коли випала нагода відвідати Україну у 1993 році, хвилювання переповнювали душу письменниці, виливаючись на папері роздумами: «Київ! Серце стискається з радощів і болю... Який то він тепер. Як виріс, як змінився? Столиця наша улюблена, вічна, зоресайна!» ... «Чи дуже на мене чекала свята Софія? А я на неї чекала – і повернулась».

Чимало гарних міст бачила поетеса в цілім світі, але Київ – найкращий: «...бори, зелені парасолі каштанів, старі, навічно збудовані будинки і стрункі новобудови, зручні для зростаючого населення, – все купається в морі квітів, що особливо, по-українському запашні...» [1, с. 96].

Любов моя

Києве любий, місто моє!

Сонце разом із тобою встає

*Києве, як же ти виріс, розцвів!
Як же ти, звідки та як же зумів?
Горді споруди, море садів –
Де ж ти руїни колишні подів?
Київ сміється. Дзвенить водограй!
Любиш мене? То люби, не питай!* [2, с. 373].

У творі «Рідна, найкраща в світі!» Г.Черінь висловила думку всіх представників української діаспори: «з зеленими кучерями дерев, що восени золотіють і багряніють, її синіми очима, що в серпанку хмар стають сірими, а ввечері блискають зірницями ночі... її часом невловима усмішка, і щирий сміх її пісень, і нестримний жар танцю, і сльози дощові, і мудре замислене чоло... вона єдина скрізь, велика й неподільна наша Україна. Вона вдягає різні, одне від одного кращі вбрання: то ніжні «вирізані» сорочки Полтавщини, то рясні червоно-чорні квіти Придніпров'я, то жоржинний розквіт Буковини, то міські елегантні сукні Києва і Львова, то білі шати Полісся і багато-багато різних убрань, яких і не злічити, – і все те вишили, направили, наткали і пошили працьовиті мисткині України... щоб то не було, Україна переборює всі труднощі, розквітає, вирощує нові плоди, зела, квіти, і нове покоління дітей. Україна одвічна, молода і вічна, а з нею будемо вічні ми – на Батьківщині і в маленьких галузках українського дерева в усіх кінцях світу» [1, с. 373].

ЛІТЕРАТУРА

1. Черінь Г. Калейдоскоп. Статті і рецензії / Г. Черінь. – К.: Веселка, 1995. – 368 с.
2. Черінь Г. Небесні вірші / Г. Черінь. – Буенос-Айрес, 1973. – 112 с.

Святошенко Т. Г.

ЖИТТЄСТВЕРДНІ МОТИВИ В ПОЕТИЧНІЙ ТВОРЧОСТІ О. В. МАСТЕПАНОВОЇ

Є люди, які вдало поєднують поетичний талант з педагогічним. До таких належить Ольга Володимирівна Мастепанова – учитель української мови та літератури і чудовий поет.

Народилась Ольга Володимирівна 2 червня 1957 року. Виховувала її бабуся, яка працювала все життя медсестрою в госпіталі міста Копійська на Уралі. У 1963 році сім'я переїжджає в Україну. Оселилися в Костянтинівці.

Учителем Ольга Мастепанова мріяла стати з дитинства. Справжнім учителем, майстром своєї справи. Свою мрію вона зреалізувала в Олександро-Шульгинській школі Костянтинівського району, де працювала у 1993-2017 роках. Ольга Володимирівна завжди вчила дітей відчувати красу слова, виражати свої почуття в поетичній творчості. Усіх, хто спілкується з нею, вражає рідкісна освіченість у багатьох галузях філології, філософії, психології. Маючи поетичний талант, вона створила

літературне об'єднання «Пегасик», члени якого складають вірші, беруть участь у поетичних конкурсах.

Сама Ольга Мастепанова стала лауреатом Всеукраїнського пісенно-поетичного турніру «Лицарі слова» (2012), посівши 3 місце в номінації «Вірші й пісні про козацтво». Декілька її поетичних творів, зокрема, «Морошка», «Козак Голота», увійшли до шостого тому серії «Творчі сили України» – збірки сучасної поезії та малої прози, яку видало творче об'єднання «Лицарі слова» (2012).

«Духовність – це вміння бачити прекрасне в житті та мистецтві», – вважає Ольга Володимирівна. Спроможність роздивитися прекрасне серед звичайного, буденного, відтворити в поезії – це найважливіша риса авторки.

За тематикою творчість О.В. Мастепанової різноманітна: тут роздуми про долю людини, про рідну країну та її мову, про красу природи та кохання. «Ліричним героєм називається специфічний розповідач, в особі якого знаходить свій вияв підкреслена співвіднесеність з авторським «Я»...» [1, с.151]. Отже, ліричний герой – це літературне обличчя поета. І хоча не можна ототожнювати образ ліричного героя з автором, усе ж багато спільного знаходимо між ліричною героїнею творів О.В. Мастепанової та особистістю самої авторки.

Поетеса створила цикл віршів, присвячених видатним письменникам України. Особливо приваблює її особистість Ліни Костенко. До неї авторка звертається в одному з кращих своїх віршів:

*Хай будуть лиш незаймані слова,
Нехай душа знайде себе у слові,
А сивий час, мов хвилечки, сплива,
Хай постає життя в ясній обнови* [2, с.30].

Роздуми про нелегку долю поета знаходимо у вірші «Зухвала мрія».

*Отак живу, не визнана ніким:
Ні Києвом преславним, ні Одесою.
Мене з моїм характером важким
Бодай хоч хтось назвав би поетесою* [2, с.19].

І хоч життя жінки «без поспіху тече», «нема у ньому ні бистрин, ні вирів», а все ж і їй (як з іронією зазначає авторка) «слави закортіло – аж пече».

Яскрава метафора: «шаліє серце від палких замірів» – допомагає зрозуміти головне прагнення поетеси – непереможну потребу служити людям та мистецтву. Свій «подвиг поетичний» вона вбачає в тому, щоб

*Роздати всім талант по зернині,
Копита стерті підкуватъ Пегасу,
Але найбільше хочеться мені
Звільнити Музу від обіймів часу* [2, с.19].

Вірш «Без попередження» – це роздуми нашої землячки про власне

життя, порівняння його зі світом природи, у якому все постійно змінюється, як і в житті людини:

*Вітри шалені тепло віднесли
Геть поза далі.
Линуть з-за обрією, мов журавлі,
Наші печалі [2, с.12].*

Лексичні повтори посилюють емоційність твору: «*Без попередження впала зима, Без попередження...*». Поетеса за допомогою уособлень створює образи суворої зими, необережної та легковажної осені: «*Осінь спинилась ураз на бігу*»; «*Осінь схилилась і плаче сама*»; «*Ні, не прощає нікому зима необережності*»; «*Листя червоне на білім снігу, – клопоти зайві*» [2, с.12].

Ритмомелодика твору (вірш написано дактилем), прийом синтаксичного паралелізму посилюють виразність поетичного мовлення. Глибиною психологізму відзначається остання строфа вірша:

*А у волоссі, мов туга німа,
Срібне мереження.
Може, і старість прийде, як зима,
Без попередження? [2, с.12].*

Вірш «Самотність» починається незвичайною, на перший погляд, думкою:

*Самотнім легше. Плакати не варто.
Самотнім краще, бо завжди одні [2, с.18].*

Художні образи поезії створюють чудову картину життя: «*алеї парку розкішні*», «*п'янке повітря*», «*сміється сонце з кожного листочка*». Лірична героїня каже про себе:

*І досі ще в очах моїх лелітки,
Мої вуста, як яблучко, смачні [2, с.18].*

Але ж «*у школі просять дітки для них складати казочки й пісні*». Це важливіше, ніж «*вуста, як яблучко, смачні*», і це назавжди – потреба жити для дітей.

В одному з найбільш проникливих віршів збірки «Жіноча сповідь» – «*Зошитів стоси і чай з лимоном...*» – зображено картину життя вчительки. Лірична героїня гостро відчуває плинність часу. Номінативні речення, з яких починається вірш, малюють буденну працю вже літньої жінки, яка присвятила все життя школі:

*Зошитів стоси і чай з лимоном,
Слоїк з варенням і тихе скерцо [2, с.13].*

Оригінальна метафора: «*Виправлю я, як завжди червоним Помилки прикрі мого серця*» – допомагає відчути складність внутрішнього життя ліричної героїні. Вона щира та надзвичайно відкрита, але «*іноді відчай ламає крила*».

Низка риторичних запитань створює цікавий градаційний ряд:

*Плани, конспекти – чи все зробила?
Боже, невже то життя минає?..
Що там попереду?
Старість? Безвість?
Морок могили чи вічне світло? [2, с.13].*

Картини чудового вечора – «*Тануть хмаринки легкі небесні, Сонце сідає за обрій світлий...*» – викликають лагідний настрій та врівноважують душевний стан жінки.

Ольга Мастепанова – тонкий лірик, автор то ніжних, то палких віршів про кохання. Її поезія «Прощання» звучить, як прекрасна мелодія:

*Ми на порожній алеї в садку,
Пахощі плинуть п'яного бузку.
Цей надвечірній замріяний час...
Музика лине для нас чи про нас? [2, с.2].*

Епітети «*п'яного бузку*», «*надвечірній замріяний час*», «*музика... повільна і сумна*», «*меланхолійний засмучений вальс*», метафори «*пахощі плинуть*», «*плинуть стривожені птиці надій*», звертання до найдорожчого – «*лицарю мій*» – надають поетичному твору особливої виразності. Алітерація та анонс (вживання приголосних *м, л*, голосних *а, о*) створюють своєрідну мелодику вірша.

Кохання, нелегке, драматичне, іноді трагічне, є темою віршів «Листи», «Спогади», «І ти згадавсь мені... Навіщо?», «Зимовий метелик», «Приїзди». Вірш «Листи» починається низкою риторичних запитань, які роблять читача мовби співавтором:

*Кому й для чого пишуться листи?
А все-таки... Куди? Кому? Навіщо?
Щоб поновити спалені мости?
Щоб нагадати нам, що ми живі ще? [2, с.21].*

Поетеса звертається до анафори, щоб висловити почуття ліричної героїні пронизливо, емоційно:

*О друже мій! Зрони до мене слово!
О друже мій! Благаю: Напиши! [2, с.21].*

Розгорнута метафора підсилює оптимістичність вірша:

*І все-таки дійдуть мої листи
Крізь темряву і тисячі «не можна» [2, с.21].*

Пейзажна лірика О. В. Мастепанової свідчить про нерозривний зв'язок з природою.

*Пускаю журавку в небо,
Де сонце, місяць і зорі.
В долонях його тримала
Всього лиш єдину мить [2, с.20], –*

читаємо у вірші «Журавка». Художньо-виражальні засоби: епітети «*хмари пливуть прозорі*», «*чисте блакитне небо*», метафора «*серденько*

защемить», порівняння «червона, як жар, зірниця», риторичне питання «Чого журавлеві треба?» – передають особливе душевне просвітлення, спорідненість з природою.

Пейзажна лірика О. Мастепанової має філософський характер: картини природи асоціюються з подіями в житті людини. Вірш «Надворі осінь, як мої літа...» починається проникливою картиною осені:

*Надворі осінь, як мої літа,
І дні стоять прозорі,
нехолодні.
Розлита у повітрі теплота,
І тоне зір у голубій безодні [2, с.28]*

Метафори створюють декілька «малюнків» осені: «І сонце гріє, а не припіка», «Серпанком сірим стелиться туманець», «Ще не різко золото й багрянець торкаються багрового листка» [2, с.28].

А остання строфа – про почуття жінки, молодість якої вже позаду.

*Не покидай мене, різьблений мій,
Ще встигну посивіти від морозів [2, с.28], –*

звертається героїня до кленового листка – символу сумної, але прекрасної пори року. Вона просить «чаклунку осінь» дарувати їй «іще хоч трохи радості й надій».

Лірика Ольги Мастепанової свідчить про неабиякий талант. Художня довершеність поезій досягається системою виражальних засобів: метафор, епітетів, порівнянь, експресивного синтаксису. Лірична героїня приваблює читача чесністю, відкритістю, щирістю. Ці риси притаманні й авторці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Галич О. Теорія літератури: Підручник / О. Галич, В.Назарець, Є. Васильєв– К.: Либідь, 2001. – 488 с.

2. Мастепанова О. Жіноча сповідь / О. Мастепанова. – Костянтинівка, 2008. – 42 с.

Тендітна Н. М.

ПРОПАГАНДА ЗДОРОВОГО ХАРЧУВАННЯ У ТВОРІ ДЗВІНКИ МАТІЯШ «ДЕНЬ СНІГОВИКА»

Однією із нагальних проблем сучасного підлітка є здорове харчування. Цю тему вдало обіграла у своєму творі «День Сніговика» Дзвінка Матіяш. Вона, зокрема, фокусує увагу на необхідності вживати гарячі страви домашнього приготування на обід: «зараз вона знайде на кухню, мама поставить перед нею миску з гарячим супом» [1, с. 5], а також свіжоприготовані, теплі страви на сніданок: «Сусанна трохи почала перейматися долею омлету, який міг ось-ось прохолонути» [1, с. 54].

Письменниця рекламує традиційні українські, але призабуті страви, основним компонентом яких є гарбуз: «дивовижний запах гарбуза і

прянощів ні з чим не сплутаєш, і тільки мама знає, що саме слід додавати, щоб суп смакував так дивовижно, як він смакує» [1, с. 8].

У творі популяризуються домашні страви, виготовлені з натуральних продуктів: «Мама ... приносить слоїчок меду, і кожен може ним поласувати...» [1, с. 8]; «Пили чай із крихітними кренделями-зірочками, які мама щедро посипала цукровою пудрою» [1, с. 65]; «Що таке морквина? Морквина... вона така яскрава... Її можна їсти...» [1, с. 31], а також переваги споживання їжі з традиційного посуду: «Посуд у них удома кольоровий, хоча багато хто каже, що якщо їсти із сірого посуду, їжа засвоюється набагато краще» [1, с. 10].

А ось напівфабрикати згадуються з осудом: «Лінина мама свято вірила у напівфабрикати, а ще краще – харчові концентрати, які намагалася роздобувати й годувати ними Ліну» [1, с. 22]; «Малий харчувався не харчовими концентратами, а нормальною їжею. У мами Малого були можливості, як у належної до привілейованої касти, добувати заборонені продукти» [1, с. 54].

Ще одним аспектом пропаганди здорового харчування, на думку письменниці, є залучення дітей до процесу приготування їжі з раннього дитинства. І нехай спершу внесок не буде надто відчутнім: «Їхня допомога полягала в тому, що їм дозволяли сидіти біля столу, за яким мама розкачувала тісто, і час від часу облизувати начинку з ложки. А потім подавати мамі ложку» [1, с. 177].

Дзвінка Матіяш стверджує, що вплинути на раціон харчування підлітка може і суспільства думка відповідного періоду. Цей приклад яскраво розкривається на стосунках у родині Малого. Цікавий парадокс: чим доросліша дитина, тим більше вона піддається впливу соціуму: «...це вперше Барб зовсім відмовився скуштувати оладок. Раніше він кривлявся, казав, що їжа з натуральних продуктів некорисна... але шматочок оладки все-таки ковтав. А Барбі могла з'їсти навіть цілу оладку. Зате Малого доводилося зупиняти» [1, с. 45].

Харчовий раціон у «Дні Сніговика» підкреслює також соціальну нерівність героїв твору: «Хоча Макабрієві піддані харчувалися лише концентратами й заміниками натуральних продуктів, Макабрій їв переважно м'ясо» [1, с. 90]; на сніданок «він устиг з'їсти тільки чотири сосиски» [1, с. 116]. Бо якби Макабрій не створював заборони щодо харчування своїх підлеглих, сам він не зміг би смакувати поживними і вишуканими стравами: «Обід почався із перепелиних яєць, фаршированих ікрою севрюги... На перше кухар подав бульйон із особливою макабрійською локшиною... Після бульйону настала черга м'ясного пирога з трюфелями. А на десерт було шоколадне морозиво з їстівним золотом – для гостей. Бо сам Макабрій морозива не їв, волів хрумтати попкорн, запиваючи його лимонадом» [1, с. 147].

Здорова їжа, на думку письменниці, покращує настрій, вносить душевну гармонію і навіть лікує: «у Малого рот не закривається. І він починає розповідати мамі всяку всячину, Барбі половини з того не розуміє, але їй навіть приємно мовчки сидіти біля них, сьорбати лимонад, і хай собі базікають. А ось Барб цього не витримує, він дратується й бурмоче: «Психічна аномалія! Крайній інфантилізм!..» [1, с. 44]; «Зранку Малий нічого не хотів їсти. Він мовчки сидів за столом, підперши щоки руками, й дивився заплаканими очима в одну точку. Треба готувати ліки. Оладки бабусі П'ятниці допоможуть... Після першої оладки до Малого повернулося бажання розмовляти» [1, с. 93]; «Оладки цього разу були такі смачні, що Малий розвеселився і наминав їх, аж за вухами лящало» [1, с. 155].

У творі Д.Матіаш чітко простежується залежність настрою героїв від способу харчування: «Ліна повернулася додому пізно ввечері, батьків не було вдома, вона швидко заковтнула харчовий концентрат зі смаком грибного супу...» [1, с. 100]; «Біля Ірминої мами їй стало спокійніше і плакати вже майже не хотілося. Тим паче, на столі вже стояла миска із грибним бульйоном – справжнім» [1, с. 101]; «...діставав із шафки харчовий концентрат зі смаком рису з курятиною. Ірма взялася до їжі: краще вже це, ніж нічого, хоча куди приємніше було би з'їсти маминого справжнього рису зі справжньою курятиною» [1, с. 103].

Серед двох основних напоїв – лимонаду та чаю – перший має сумнівну користь, а ось особлива властивість другого постійно підкреслюється: «Чай мав запах молока. А смак... який не лише збадьорює, а й окрилює. Бо ж Іві справді після кількох ковтків здавалося, що вона могла би літати, якби захотіла» [1, с. 28]; «Той чай повертав сили і бадьорість. Тож після кількох ковтків бліді Лініні щоки загорілися рум'янцем, очі заблищали» [1, с. 178].

«Некорисний» раціон виробляє погані звички: «...заліз на крісло-гойдалку й гойдався там декілька годин, граючи на ігрофоні свою улюблену гру «Крокодил». Час від часу він натискав на паузу, щоб ковтнути ковток енергетичного напою та відкусити шматок макаробургера – височенного бутерброда з різними сортами шинки» [1, с. 118]; «...на ігрофонах грали дві санітарки – Льоля і Люля...вони грали ігри, в яких розумні працівники Центру роботи з психікою ганялися за особливо небезпечними пацієнтами по нескінченних лабіринтах коридорів. У паузах дві парочки смоктали з тюбиків концентрат зі смаком гамбургера та повідомляли одне одному, хто скільки балів набрав і скільки рівнів пройшов» [1, с. 122].

Проте доброзичлива атмосфера за столом сприяє покращенню апетиту: «...Іва усміхнулася до неї підбадьорливо, тож у Ліни знову з'явився апетит. Вона відсунула від себе порожню тарілку, похвалила борщ. І вирішила, що паузу між борщем і рибними котлетами вона може заповнити приємними думками» [1, с.140]; «За якийсь час у кухні стало весело: пахло

рибними котлетами й маминим хлібом, близнюки повзали по підлозі, граючись у риб і вимагаючи котлет, Ліна заливалася сміхом...» [1, с. 63].

Шкідливе харчування Ірми призводить до ускладнень з її здоров'ям і найкращими ліками Д. Матіяш вважає прогулянки на свіжому повітрі та раціональне харчування. Цю просту істину вона вкладає в уста своєї героїні: «Якби вона опинилася на повітрі, одразу позбулася би цієї втоми. І якби їй дали нормальної їжі. Хоча би один шматочок хліба. Справжнього» [1, с. 145]. І дійсно, справжня їжа їй приносить зцілення: «Вже після другої оладки Ірма змогла встати. Після четвертої вона навіть зробила кілька кроків, і щоки в неї порожевіли. Іще дві оладки – й вона розсміялася... У мене нічого не болить. Ноги не ватяні, я певна, що я не мішок. І можу навіть бігти» [1, с. 202].

Отже, у творі Дзвінка Матіяш «День Сніговика» детально описано наслідки кожного способу харчування, а ось вибір раціону, на думку письменниці, за за кожним з нас.

ЛІТЕРАТУРА

1. Матіяш Д. День Сніговика / Дзвінка Матіяш. – Брустурів: ТОВ «Дискурс», 2014. – 222 с.

Данилейченко І.С., Тищенко О.О.

МОВНОСТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ НАРАТИВУ В ПРОЗІ І.Я. ФРАНКА

На долю Івана Франка випало завершувати один літературний період і розпочинати інший, принципово відмінний. Письменникові доводилося долати бар'єри нерозуміння й критики, у власній свідомості переборювати стереотипи традиційної естетики і, попри все, творити свій власний творчий почерк, індивідуальний стиль письма. Багате ХІХ століття – століття утвердження, пошуку та експерименту в літературі – виплодило величезну кількість способів і манер мовної характеристики, що змінювали, а рівночасно доповнювали чи заперечували одна одну. Еволюція стилю пов'язувалася не тільки з вимогами панівної естетичної доктрини, а й з творчою індивідуальністю письменника, навіть у межах одного літературного напрямку. Шлях першопрохідця, свідомо обраний І. Франком, дає підстави всю прозову творчість письменника назвати серією експериментів (тематичних, наративних, мовностилістичних).

Консервативна літературна практика спиралася на читацькі вподобання галицької публіки, що вважала себе «компетентним судією всього надрукованого, починаючи від правопису й язика, а кінчаючи провідною ідеєю» [5, с. 15]. Стара читацька аудиторія, «вихована в схоластичних правилах і перестарілої естетики і наломлена до теологічного та догматичного способу думання» [5, с. 15], звикла до усталених типів героїв – «людей вищих, взірцевих, таких, якими повинні бути всі» [5, с. 16]. «Нова» література, що не могла задовольнитися

зображенням «вічних» характерів, через чуттєвість сентименталістів і патетику романтиків підходила до зображення конкретних життєвих фігур, які мали своє, власне життя, свою історію, психологію, географію та етнографію. Паралельно до зміни концепції літературного персонажа відбуваються зміни у сфері мовної характерології – утвердження моделей типово-побутового та індивідуалізованого діалогу як засобу характеристики дійових осіб. Віяння нової літературної моди досягли Галичини, на жаль, із запізненням на кілька десятиріч. І саме Франка цілком умотивовано вважають чи не першим українським прозаїком нового мислення – письменником «слухового типу», соціологом від літератури.

Кінець XIX ст. в українській літературі позначився нарративним зламом, який уцент розтрощив схоластичні правила застарілої естетики й уможливив пошуки нових мовно-зображальних засобів. «Не вчити і моралізувати, а малювати» [3, с. 27] – ось творче кредо письменників нової генерації, домінанта нової стилістичної манери. Її риси І.Франко окреслює в статті «Старе й нове в сучасній українській літературі», недвозначно натякаючи й на свою до неї причетність.

Проблема «батьків і дітей» у вітчизняному письменстві тієї епохи переросла межі традиційної суперечки поколінь, вона стала об'єктом естетичних дискусій. Доба «великих епиків», літераторів «з ясним, широким поглядом, що малювали широкі картини українського життя так, як їх бачили оком пильного, любов'ю надиханого обсерватора або іноді мораліста та судді», на думку І.Франка, давно вже минула. Попри виразність і вірність картин, фігур та подій, мальованих класиками, читач завжди відчував «руку, голос автора, який часто й сам виявляв себе чи то довгими описами від свого лиця, чи рефлексіями та іншими способами» [2, с. 250]. Дефіцит письменників, котрі могли б «цілком щезнути поза своїм твором, зректися всіх власних поглядів, думок, симпатій і антипатій, піднятися до найвищого ступеня об'єктивності, до такого ступеня, де ся об'єктивність майже ідентична з найвищою суб'єктивністю» [2, с. 250], в українській літературі того періоду відчувався особливо гостро. І.Франко писав: «Коли старші письменники виходять від малювання зверхнього світу і тільки при помочі [його] силкуються зробити зрозумілими даних людей, їх діла, слова й думки, то новіші йдуть зовсім противною дорогою: вони... відразу засідають у душі своїх героїв і нею, мов магічною лампою, освічують все оточення... за своїми героями вони щезають зовсім, а властиво, переносять себе в їх душу, заставляють нас бачити світ і людей їх очима» [4, с. 200].

Нове в літературі, таким чином, полягає не в оновленні тем, а в способі трактування тих тем, у літературній манері або докладніше – у способі, як бачать і відчувають ті письменники життєві факти. До нової стилістичної манери І.Франко добирає найбільш адекватне визначення – техніка «ліризму», – а її особливість вбачає у способі бачення світу крізь

призму чуття й серця не власного авторського, а мальованих автором героїв [4, с. 271]. Тому, мабуть, найбільший «респект» почував письменник перед авторами, що вміють «безслідно розплистись у своїм творі», максимально суб'єктивізувати виклад; а гаслом літературної доби проголошує повну емансипацію особи автора з рамок схоластики, повний розрив з усяким шаблоном, найповніший вираз авторської індивідуальності.

Утвердження нової техніки зображення у творчості «молодих» супроводилося пошуком потрібних форм репродукції мовного матеріалу. Це добре простежується на рівні вдосконалення методів нарації в текстах. Помічено, що в стилі авторського викладу й стилі мовлення персонажа прози І. Франка спостерігається наскрізна тенденція до переборення дистанції між героєм, автором і читачем, що сприяє створенню ілюзії автентичності, безпосередності мовного стилю.

Іван Франко намагається уникати «заангажованості» зображення в літературі, не підпорядковує її «вищим», «ідейним» настановам, що могли б зашкодити правдивості, реалістичності мовного портрета. Проблема ця актуальна, на думку письменника, не тільки для української літератури: у «психолога» Достоєвського «ідіоти говорять, як філософи», а у «фізіолога» Золя «філософи і вчені говорять мало чим мудріше від простих робітників (коли не говорять про свій спеціальний фах)». Франкова теорія не розходила з практикою: у його прозі зустрінемо зразки «селянської поважної, господарської конвертації» народнопоетичного мовлення, де «слова ллються як медова річка», «правдиву живу конвертацію освічених людей» і «дітські слова», жаргон злодіїв («майстрів»), вуличників («яндрусів»), в'язнів і специфічну професійну мову «ріпників», оригінальні стилізовані зразки гебрейської, німецької, польської вимови в мовних партіях персонажів-неукраїнців (мовну натуралізацію І. Франко практикував тільки в ранніх творах, у пізнішій творчості переважає індивідуалізація мовлення). Усі ці типи мовлення І. Франко покликав із сучасності, з реальних мовних культур різних верств населення Східної Галичини кінця ХІХ ст.; для представлення кожного з них письменник актуалізує різні народномовні джерела: фольклорне, говірково-діалектне, розмовне-побутове, книжну традицію, елементи різних функціональних стилів та експресивних типів мовлення.

«Тисячні естетичні правила поставали і щезали в протягу століть, головне діло – життя. Значить, література і життя мусять стояти в якійсь тісній зв'язі» – стверджує І. Франко [6, с 5].

«Опозиційна» література, що «мала бути по змозі вірним зображенням життя» [1, с. 6], творила свою концепцію художньої мови, реалізуючи її, головним чином, при характеристиці героя. Саме з натуралізмом пов'язана текстова «легалізація» низової мовної культури і перевага «грубої форми» у прозі. «Усюди автори силкувалися проникнути в глиб людини, оцінити ситуацію, в якій вона знаходиться, зрозуміти

мотиви її поступування» [7, с. 357] – мова героя стає для них заповітним ключем, який відкриває найпотаємніші комірчини людської свідомості. Усі ті «неестетичні звороти» «грубіяництва і обридливості», «вульгарні слова», яких так вистерігалася «канонічна» література, хвилею ввірвалися в її храм «краси і моральності». Феномен письменника, який «не лізе в кишеню за словом, а сипле його потоками не сіє крізь сито, а валить валом, як саме життя, всуміш» [10, с. 258], поволі стає реалією літературного процесу. Творчу практику письменників-реформаторів І.Франко ставив значно вище за «преславних Бальзаків, Флоберів та Жоржів Сандів, котрі пишуть про абстрактних людей і за абстрактні інтереси» [8, с. 113]. В одній зі своїх праць письменник пише: «До таких людей я маю велику симпатію, і в їх простім необтесанім слові чую більше крові, ніж у цілих романах західних артистів» [9, с. 18].

Має рацію Б.Ларін, який називає історичну еволюцію будь-якої літературної мови рядом послідовних «знижень», «варваризацій». Дух позитивізму, що панував в інтелектуальному житті Європи другої половини ХІХ ст., став каталізатором і в українській літературі. Неканонічність Франкової мови помітили вже перші читачі і критики його творів; а у видавців навіть склалася «добра» традиція редагувати авторську мову з естетичних мотивів – надто незвичним був матеріал, надто життєвим і вульгарним. Проте зупинити процес було вже неможливо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антош Г. Знову про І.Я.Франка / Г.Антош // Дивослово. – 2003. – №12. – С. 22-24.
2. Бовсунівська Т. Концепція жінки у творчості Івана Франка / Т.Бовсунівська // Дивослово. – 1999. – №11. – С. 2-6.
3. Булгаков О.В., Воляник В.К. Провісник волі / О.В.Булгаков, В.К.Воляник // Календар знаменних і пам'ятних дат. – 2005. – 1 квартал. – С. 84-89.
4. Грабович Г. Франко в рецепції Дмитра Донцова / Г.Грабович // Слово і час. – 2004. – №1. – С.37 – 46.
5. Євшан М. Критика; Літературознавство; Естетика / М.Євшан; [упор. Н.Шумило]. – К.: Основи, 1998. – 658 с.
6. Єфремов С. Іван Франко / С.Єфремов // Укр. мова та література. – 1996. – ч.2. – 40 с.
7. Історія України в особах: ХІХ-ХХ ст. / І. Войцехівська та ін. – К., 1995. – 370 с.
8. Історія української культури / [Ред.: І. Крип'якевич]. – 2-е вид. – К.: Либідь, 1999. – 651 с.
9. Луців Л. Іван Франко – борець за національну і соціальну справедливість / Лука Луців. – Джерзі Ситі.: Свобода, 1968. – 654 с.
10. Маланюк Є. Франко незнаний / Є.Маланюк // Дивослово. – 1996. – №7. – С.3-5.

ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ

Рева С.В.

ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ В СУЧАСНІЙ ШКОЛІ

Участь України у світових процесах інтеграції, розширення її міжнародних зв'язків значно підвищило статус іноземних мов і сприяло усвідомленню цінності цього навчального предмета в сучасному українському суспільстві.

Сьогодні знання іноземних мов є важливою передумовою для особистих, культурних та професійних контактів у сучасному світі. Визнання цього положення зумовлює нове формулювання практичних, освітніх, розвиваючих та виховних цілей вивчення іноземних мов. Викладання повинно відповідати вимогам часу та опиратися на останні досягнення. Зараз перед учителем постає проблема пошуку шляхів підвищення пізнавального інтересу учнів до вивчення мови, закріплення їхньої позитивної мотивації до навчання. Однією з можливостей вирішення цієї проблеми є використання інноваційних технологій у навчанні.

Мета запропонованої статті – дослідити особливості використання інноваційних технологій у викладанні іноземної мови учням.

Національна Доктрина розвитку освіти ставить перед педагогами завдання створити майбутньому поколінню умови для його максимального самовираження. Нині актуальності набуває поняття компетентності учня. На сучасному етапі розвитку методики зміст навчання конкретизується через іншомовні комунікативні компетенції: мовну, мовленнєву, соціокультурну, стратегічну.

Щоб зробити традиційні уроки цікавими, підвищити ефективність навчального процесу, сучасні науковці радять використовувати на уроках як класичні методи навчання, так і інноваційні.

На відміну від звичайних уроків, метою яких є оволодіння знаннями, уміннями та навичками, такі уроки найбільш повно враховують інтереси, нахили, здібності кожного учня. На такому уроці впроваджуємо досвід традиційних уроків – сприймання нового матеріалу, засвоєння, осмислення, узагальнення – але в незвичайних формах. Інноваційні технології містять такі підходи до викладання іноземних мов:

- інтерактивні методи викладання;
- використання технічних засобів навчання (комп'ютерних та мультимедійних, мережі Internet) для контролю знань, зберігання й використання навчальних матеріалів.

Мета інтерактивного процесу – це зміна і поліпшення моделей поведінки його учасників, які виступають не лише слухачами, але й беруть

активну участь у тому, що відбувається. Під час уроку учні отримують нові знання, організовуючи корпоративну діяльність від взаємодії двох-трьох осіб і до широкої співпраці в групах. Педагог при цьому виконує функції помічника в роботі, консультанта, організатора, а також стає одним із джерел інформації. Водночас учень і вчитель виступають як рівноправні суб'єкти навчального процесу.

Важливу роль у навчанні мають позитивні емоції. Учителю необхідно завжди створювати на занятті таку атмосферу, щоб сама навчальна діяльність була цікавою для учнів, щоб вони постійно переживали процес оволодіння іноземною мовою як радість пізнання, подолання труднощів, набуття нового засобу спілкування. Це вимагає від вчителя високої психологічної культури та знання індивідуальних особливостей учнів.

Основою інтерактивного навчального процесу є активна участь у діалогах та рольових іграх, читання текстів, засвоєння основних граматичних конструкцій, при цьому обов'язковим залишається вивчення стандартних граматичних та лексичних правил.

Завдання вчителя полягає в тому, щоб створити сприятливі умови практичного оволодіння мовою, вибрати такі методи навчання, які дозволили б кожному учню виявити свій потенціал, свою творчість, активізувати пізнавальну діяльність у процесі навчання іноземним мовам. Сучасні педагогічні технології, зокрема, навчання в співробітництві, проектна методика, використання нових інформаційних технологій, Internet-ресурсів, допомагають реалізувати особистісно-орієнтований підхід у навчанні, забезпечують індивідуалізацію та диференціацію навчання з урахуванням здібностей учнів, їх освітнього рівня та схильностей.

На особливу увагу заслуговує метод проектів, який дозволяє активізувати самостійні пізнавальні дії та провести презентацію результатів своєї діяльності у вигляді конкретного продукту. Досвід свідчить, що до такої роботи охоче залучаються навіть пасивні учні із низькою мотивацією чи недостатнім рівнем володіння іноземною мовою. У всіх зростає ентузіазм, емоційне піднесення, почуття самореалізації. Найефективніший спосіб заохочення учнів до запланованих дій – це стимули, які враховують сталі індивідуальні риси особистості. Результати ж цих дій перевищують сподівання. Окрім того, усе це підвищує мотивацію учнів, оскільки в такому разі вивчення мови стає не метою, а засобом створення кінцевого продукту діяльності. Тобто, інтерактивні методи допомагають реалізувати основну функцію вивчення іноземної мови. Адже кінцевою метою навчання іноземних мов є вільне орієнтування в іншомовному середовищі.

Щоб навчити спілкуванню іноземною мовою, потрібно створити реальні, справжні життєві ситуації (тобто те, що називається принципом

автентичності спілкування), які будуть стимулювати вивчення матеріалу і виробляти адекватну поведінку. Застосування на заняттях комп'ютерних навчальних програм спрямоване саме на розвиток комунікативних здібностей учнів. Окрім цього, використання комп'ютерних технологій у викладанні іноземної мови дозволяє відійти від традиційних форм навчання й підвищити індивідуалізацію навчальної діяльності учнів, оптимізувати засвоєння мовних структур та граматичних правил.

Вивчення та застосування на практиці інноваційних методологічних підходів надають можливість учителям впроваджувати та вдосконалювати нові методи роботи, підвищувати ефективність навчального процесу та рівень знань учнів. Упровадження інноваційних методів значно поліпшує якість презентації навчального матеріалу та ефективність його засвоєння дітьми, збагачує зміст освітнього процесу, підвищує мотивацію до вивчення іноземної мови, створює умови для більш тісної співпраці між учителем і учнем.

КУЛЬТУРНО-ПРОСВІТНИЦЬКИЙ РУХ НА ДОНБАСІ В КОНТЕКСТІ ЗАГАЛЬНОУКРАЇНСЬКИХ ПОДІЙ

Авгітонуло Н. Ю.

ОСНОВНІ ЕТАПИ ЛІТЕРАТУРНОГО ЖИТТЯ ДОНЕЧЧИНИ

Донбас – один з наймолодших східноукраїнських регіонів. Разом зі спільними ознаками економічного характеру землі Донбасу єднають і досягнення культури, яка значною мірою виростає з фольклорних та етнографічних коренів слобожанської і південнокозацької культури.

З другої половини ХІХ ст. для Донбасу характерне превалювання міської культури, зорієнтованої в основному не стільки на регіональні народні традиції, скільки на загальноукраїнські. Необхідно також мати на увазі, що розвиток української культури відбувався у вкрай несприятливих умовах постійних репресій її діячів, в умовах заборони української мови, української освіти тощо. Окрім української, на теренах Донбасу також розвивалися й інші національні культури.

Ознаки активного літературного життя в Донбасі почали виявлятися уже з останніх років минулого століття, набираючи з кожним десятиліттям нової сили, поповнюючи українську літературу здобутками свого літературного цеху. В адміністративному центрі тодішнього Донбасу, а саме в Бахмуті, починають видаватися художні книжки, першою серед яких стала збірка віршів поета-донбасівця Миколи Федоровича Чернявського «Донецькі сонети» (1898). На той час в Бахмуті починається видавнича діяльність, збільшується кількість періодичних видань, де публікують свої твори як письменники-початківці, так і відомі на той час українські письменники: Борис Грінченко, Спиридон Черкасенко, Христя Алчевська, Степан Васильченко та ін. У цей час на Донбасі у сфері освіти працювали видатний письменник Б.Грінченко, відомий фольклорист Я.П.Новицький, педагог І.Я.Зеленкевич (Яків Чепіга).

Своєю відданою любов'ю до Батьківщини, рідного народу прославився відомий український поет-романтик Михайло Петренко. Дорогим і близьким був поетові рідний край – Слов'янщина. Усі вірші, присвячені рідному краю, відзначаються барвистістю кольорів, яскравістю обраних фарб, оптимізмом.

Невіддільне від Донбасу ім'я ще одного українського поета – Володимира Сосюри. Велику частину творчої спадщини поет присвятив своєму краю. З теплотою та синівською любов'ю згадував він про Донеччину, де народився, провів дитинство і юність...

З донецьким краєм пов'язали своє життя й творчість не лише корінні донбасівці. Віддали цьому краю велику частку свого серця Павло Безпощадний, Павло Байдебур, Борис Котов, Олекса Іонов та ін.

На території Приазов'я живуть представники давнього грецького народу. Наш край має плеяду талановитих грецьких поетів, які творили рідною мовою, змальовували культуру і побут рідного народу: І. Костоправ, Л. Кир'яков, А. Шапурма та багато інших.

Багато майстрів художнього слова пов'язали свою долю з Донбасом на довгі роки, а то й на все життя. Деякі з митців прожили на нашій землі декілька днів-тижнів, але й цього часу було достатньо, щоб наш чудовий край запав у душу і був оспіваний поетичним словом.

На початку ХХ ст. з'являється когорта так званих пролетарських поетів, до яких зараховують російськомовних авторів С. Дальню, Я. Дебелого, А. Коца, П. Махию та ін., а також українськомовних – І. Журбенка, В. Сосюри.

Починаючи з 20-их років ХХ ст., на арені українського строкового життя, розбурханого українською революцією 1917-1921 років і зосередженого переважно в Харкові, Києві та Львові, навколо бахмутського журналу «Забой» та однойменної письменницької організації, зорієнтованої переважно на пролетарську тематику, розгортається потужне літературне життя.

Тенденція до написання творів саме українською мовою зростає серед донецького письменства протягом десятиліть, і на кінець 20-их років навіть відомі на той час російськомовні письменники, почали писати українською. Та на початку 30-их років цей процес був штучно перерваний місцевими шовіністами при явному потуранні і підтримці московської влади.

Варта пильної уваги творчість письменників-земляків 40-90-их років, які силою різних життєвих обставин змушені були покинути Україну, але в своїй творчості з синівською відданістю писали про Україну, рідну Донеччину. Це заступник головного редактора журналу «Літературний Донбас» (поч. 30-их років), письменник Василь Гайворонський (США), поет Леонід Лиман (США), поетеса, прозаїк і художниця Емма Андіївська (Німеччина), прозаїк і журналіст Віталій Бендер (Англія), поет і журналіст Володимир Біляїв (США).

Вартими уваги залишаються твори, які розширюють наші уявлення про землю, на якій ми живемо, і які з користю можна було б вивчати в школах на уроках літератури рідного краю. Так, визначаючи етапи розвитку літературного процесу на Донбасі, не можемо залишити поза увагою цікаві свідчення, які залишили про наш край батько історії Геродот, інші історики давніх народів, зокрема літописець готів Йордан, відзвуки про географічні реалії нашого краю в епосі скандинавських і германських народів, а також згадки про Приазов'я у «Велесовій книзі», підготовленій до першого видання нашим земляком з Бахмута Ю. Миролубовим. Оспівує про наш край і українська народна творчість.

Отже, широкий, до певної міри культурологічний, погляд на розвиток літературного життя на Донбасі дає нам підстави для визначення його основних етапів розвитку. На наш погляд, при вивченні в школі літературного процесу рідного краю варто виділяти такі основні розділи:

Твори зарубіжних письменників про наш край

Згадки про наш край літописців стародавніх народів (Геродот, Йордан, Прокопій Кесарійський та ін.).

Географічні реалії Приазов'я в героїчному епосі германських народів, в англосаксонській «Беовульфі», в ісландській «Старшій Едді», в німецькій «Пісні про Нібелунгів».

Наш край у давньоруській літературі

«Велесова книга», літопис «Битва на Калці», «Слово о полку Ігоревім».

Донеччина в усному народному слові XV-XXI ст.

Історичні та чумацькі пісні, легенди, перекази, народні думи, пісні про Морозенка, перекази про Савур-Могилу.

К. Зиновійв про торських солеварів.

Сучасний фольклор Донбасу.

Літературне життя на Донбасі в XIX – на поч. XX ст.

Прояви літературного життя в Бахмуті в кінці XIX – на поч. XX ст.

Видавнича діяльність у Бахмуті.

М.Петренко і його творчість.

Донецька тематика у творчості Б.Грінченка.

Творчість М.Ф.Чернявського.

С.Черкасенко і Донбас.

Донецька тематика у творчості Х.Алчевської.

Перебування в Донбасі Степана Васильченка та збагачення його творчої лабораторії донецькою тематикою. Створення письменником у Бахмутській тюрмі циклу осетинських казок.

М.Шаповал (Сріблянський), О.Олесь і донецький край.

Робітничі поети Донбасу початку XX ст.

Активізація літературного життя на Донбасі у 20-их роках XX ст.

Заснування журналу «Забой» (1923), його подальша доля; створення і робота письменницької організації «Забой» (1924). Ідейно-художня спрямованість літературної творчості донецьких письменників. Пошуки письменниками Донбасу нових тем і жанрів.

Свобода пошуку тем, жанрів та образів у межах «дозволеного революційною свідомістю». Розгортання українізації як в усій Україні, так і в краї. Українськомовна творчість російськомовних письменників (Б.Горбатов, Г.Баглюк, В.Гайворонський та ін.). Творчість К. Герасименка, М. Упеника, М. Рудя.

Зв'язок із Донбасом І. Ле, І. Микитенка, Г. Костюка, Василя Барки, Івана Багряного, В. Коряка та ін. провідних українських письменників і літературознавців.

Тема Донбасу в українській літературі 20-их років (твори М. Хвильового, В. Гжицького, І. Дніпровського та ін.)

Репресії українських письменників. Трагічні долі Г. Баглюка, В. Гайворонського, М. Соболєнка, Ф.Ковалевського, Ю.Западинського, І.Такаченка, В.Іванова-Краматорського, Б.Павлівського та ін. Переслідування К.Герасименка. Гальмування українізації на Донбасі. Перехід друкованих засобів масової інформації на російську мову .

Зв'язки з Донбасом письменника П.Байдебури та критика Г. Клоччі.

Ліквідація автономних письменницьких організацій України (зокрема донецького «Забою») та об'єднання їх в єдину СПУ (1933). Тотальна орієнтація письменників на метод соціалістичного реалізму, на комуністичну ідеологію.

Донецька тематика у творчості поета В.Сосюри, прозаїків С.Божка і Л.Скрипника у 20-30-их рр.

Посилення русифікації Донбасу в усіх сферах життя

Тема Донбасу у творчості класиків російської літератури А.Чехова, лауреата Нобелівської премії І.Буніна, В.Вересаєва, О.Серафимовича, О.Купріна, К.Паустовського.

Творчість російських письменників-донецівців Б.Горбатова, П.Безпощадного, П.Сєверова, П.Чебаліна, В.Торіна, О.Фарбера, О.Авдєєнка, Б.Котова, Г.Марягіна, Ю.Черкаського та ін.

Творчість грецьких письменників Донбасу Г.Костоправа, Д.Дімітріу, В.Галла та ін. Репресії серед грецьких письменників. Тотальне знищення владою грецьких освітніх і культурних закладів, грецької інтелігенції.

Літературне життя в Донбасі у 40-80-их роках ХХ ст.

Відновлення після II Світової війни письменницької організації на Донбасі. Видання альманаху «Літературний Донбас» (1946), реорганізація його в альманах «Донбас»(1958), з 1968 р. – журнал «Донбас».

Риси соцреалізму у творчості письменників: тотальна підпорядкованість принципам партійності, прославлення людей фізичної праці (робітничого класу), радянського способу життя тощо. Творчість П.Байдебури, Є.Летюка, Г.Кривди, В.Соколова, Л.Колесникової, К.Тесленка, М.Лісовської, К.Міхеєва, П. Бондарчука, Л.Талалая, О. Орча, Г.Гордасевич, С.Жуковського, Г.Мороза та ін.

Донеччина у творчості В.Сосюри, Грицька Бойка, А.Косматенка цього періоду.

Участь критиків і літературознавців у літературному процесі на Донбасі (Г.Клоччя, М.Непран, М.Федорчук, О.Міхно, І.Дзюба, М.Діченсков, К.Спасенко, В.Костенко, Є.Волошко, В.Соболь та ін.).

Організаційна діяльність письменницьких об'єднань Донбасу.

Педагогічно-краєзнавча діяльність І.Овчаренка, А.Шевченка, Б.Пастуха, В.Замкового, В.Терещенка та ін.

Пропаганда творчості письменників-земляків літературними музеями М.Петренка (м. Слов'янськ), Б.Грінченка (м. Алчевськ), М.Чернявського (с. Октябрське-Торське Добропільського р-ну; м. Артемівськ), В.Сосюри (м. Артемівськ; м. Сіверськ), М.Шаповала (с. Сріблянка Артемівського р-ну), С.Божка (м. Красноармійськ), С.Васильченка (м. Дзержинськ, сел. Щербинівка).

Грецькі письменники Донбасу Г.Костоправ, О.Дімітріу А.Шапурма, Л.Кир'яков, В. Бахтаров, В.Борота, В.Кіор.

Творчість письменників-земляків у діаспорі

Донеччина у творчості В.Гайворонського (США), В.Бендера (Англія), Л.Лимана (США), В.Біляйва (США), Е.Андієвської (Німеччина). Зв'язки письменників з рідним краєм.

Письменники-дисиденти

М.Руденко, І.Світличний, В.Стус, В.Голобородько, О.Тихий, І.Дзюба та зв'язок їхньої творчості з Донбасом.

Відроджувальні процеси у 90-их роках ХХст

Поява у художній творчості місцевих письменників нових, раніше замовчуваних і заборонених тем, зокрема про репресії українських письменників та ін. Видання журналом «Донбас» серії посібників-хрестоматій з літератури рідного краю для загальноосвітніх шкіл і вузів Донбасу.

Відродження теми патріотизму, відданості рідній землі. Розвиток «незаангажованої» поезії і прози. Критичний перегляд на сторінках преси «творчих здобутків» письменників Донбасу у тоталітарні часи. Відродження у творчості письменників Донбасу загальнолюдських і національних цінностей.

Тематичне оновлення творчості Г.Кривди, Г. Гордасевич, І.Білого, П. Бондарчука, Г.Мороза, С.Жуковського та ін. Переосмислення ролі літератури в умовах незалежної України. Нові тенденції у творчості А.Мироненка та М.Хижняка. Творчість поетів Ю.Доценка і В.Павловського. Дитяча тематика у віршах Гриця Пономаренка.

Спроби повернення поетів А.Кравченка, В.Радькова, В. Руденка та ін. до рідної мови.

Діяльність літературних об'єднань міст Макіївки, Горлівки, Маріуполя, Єнакієвого, Краматорська. Проведення Спілкою донецьких письменників обласних семінарів для початківців і молодих авторів.

Вихід на Донеччині літературних альманахів «Євшан-зілля» (Слов'янськ), «Лад» і «Кальміус» (Донецьк) та ін.

Видавнича діяльність Петра Бондарчука.

Посилення в 90-их роках уваги до літературного життя Донбасу в шкільній літературній освіті. Уведення у шкільну програму уроків

літератури рідного краю, а до вузівських програм – лекцій, спецкурсів і спецсеінарів за творчістю письменників-земляків (Донецький державний університет, Слов'янський державний педагогічний інститут та ін.).

Видавнича діяльність Українського культурологічного центру.

Проведення обласних та регіональних наукових конференцій, присвячених розвитку літературного життя на Донбасі.

Отже, література рідного краю – це цілий світ, щедрий на легенди, пісні, сказання. Світ із Золотим Колодязем, Святогірським монастирем, Кам'яними Могилами – давніми мовчазними свідками історії донецького краю. Представлена у статті історична парадигма може слугувати основою для подальших літературознавчих та культурологічних пошуків, науково-методичних досліджень, удосконалення навчально-виховного процесу у школах регіону, для озброєння вчителів-філологів системним підходом до історії розвитку літератури на теренах рідного краю.

ПИСЬМЕННИКИ-УРОДЖЕНЦІ ДОНЕЧЧИНИ

Деменко Н. М.

ЖИТТЯ І ТВОРЧІСТЬ ДМИТРА ПРИЙМАКА

Я писав вам стихи...

Дмитро Приймак

Про Дмитра Приймака знає лише вузьке коло жителів селища Удачного Покровського району. У 60-ті роки ХХ століття його ім'я не сходило зі шпальт районної газети «Маяк». Його поезії подобались усім: про кохання, про природу, про тяжку шахтарську працю. Особливе місце у творчості поета займають поезії-присвяти рідним і близьким.

Дмитро Прокопович Приймак народився 8 вересня 1932 року у хуторі імені Карла Маркса (зараз на цьому місці розташоване шахтоуправління «Покровське») Удаченської сільської ради Красноармійського району Донецької області в сім'ї колгоспників. Прокіп Прокопович і Марія Кирилівна з дитинства привчили хлопця до праці.

Навчання у школі було припинено на два роки із відомих причин: «В 1940 году пошёл в первый класс. Война застала меня на летних каникулах после окончания первого класса начальной школы. Впереди была двухгодичная оккупация, Сталинградская и Курская битва, освобождение Донбасса, победоносное шествие на запад советских войск...» [1, с.7].

Після звільнення Донбасу від німецько-фашистських загарбників у вересні 1943 року Дмитро знову сів за парту сільської школи. Це вже був хлопець із дорослим досвідом за плечима. Війна зробила свою справу: діти дуже швидко подорослішали, бо вони бачили смерть і страждання, тримали зброю в руках, розбирали снаряди і міни. Саме в ці роки (1943-1945) Дмитро Приймак почав складати перші вірші. Вони були про партизанів, про героїчний подвиг народу у Великій Вітчизняній війні, про велику Перемогу:

Вас схоронили на Саур-могиле...

Погибшим жить не каждому дано,

Ходить, дышат и быть еще при силе,

А значит – жить вам долго суждено [2, с.27].

Першим його слухачем була мама. Вона уважно вслухалася в перші синові спроби римування, підбадьорювала його, що спонукало хлопця до подальших поетичних подвигів.

Після закінчення Удаченської семирічної школи в 1948 році Д.Приймак стає студентом Горлівського гірничого технікуму. Отримавши гірничу професію, йде працювати на шахту 1-2 «Красный Октябрь» м. Єнакієва, а пізніше працює на шахті імені Т.Г.Шевченка м. Красноармійська:

Гора породы, частые гудки,

Пара копров, стоявшие на вахте,

И чёрные как негры, земляки –

Так с детских лет запомнилась мне шахта [2, с.19].

Після служби в лавах Радянської Армії (1954-1958 рр.) одружився. Коханою жінкою, вірною подругою і люблячою матір'ю для його дітей стала уродженка с.Удачного Лідія Олександрівна Артюшенко. Вони прожили довге і щасливе подружнє життя. У 1961 році народилася донька Людмила, а в 1965 – син Сергій. Дмитру Прокоповичу вдається поєднувати роботу і навчання. У 1967 році отримав вищу освіту, закінчивши Красноармійський філіал Донецького політехнічного інституту.

Перші публікації віршів Дмитра Приймака з'явилися у 1959 році в шахтній та районній газетах. Він стає членом літературного об'єднання при газеті «Маяк» Красноармійського району. Його наставником у поетичній справі був Микола Рибалко. Писав багато, тематика віршів була різноманітною, але особливе місце займала поезія про шахтарів.

У 1970 році переїздить разом із сім'єю до м. Першотравенська Дніпропетровської області, де починає свою трудову діяльність на шахті «Ювілейна». Водночас поезія займає неабияке місце в житті Д.Приймака. Він захоплюється поезією О. Твардовського, М. Цветаєвої, С. Єсеніна, стає засновником і керівником літературного об'єднання «Джерело» при міській бібліотеці м. Першотравенська.

У 1992 р. за сприяння Спільки журналістів України (Петропавлівське відділення) та трудового колективу шахти «Ювілейна» (директор М. В.Неверов, голова профкому А.М.Земляний) вийшла перша збірка поета «У развилки дорог». Ось як про цю першу ластівку пише сам автор: «Я ничуть не претендую на высокую оценку моих произведений. Что сделано, то сделано, и лучшее, вероятно, мне не по плечу.

Конечно же, непростое время, в котором мы живём, не могло не наложить свой отпечаток на тематику и дух части стихотворений. Старое разрушили, а нового не создали и в нищенском положении оказалось большинство людей. Больно смотреть на эту действительность, когда в загоне оказалась Культура, когда общество коррумпировано и поражено небывалым разгулом преступности... И всё-таки я верю, что жизнь в стране потихоньку наладится. Пусть моя поэзия хоть немного расскажет моим потомкам о том, как мы жили и что у нас болело...» [1, с.9].

Через 7 років виходить друком друга його збірка поезій «Что же я людям оставлю».

Усе своє життя Дмитро Приймак підтримував зв'язок з учительською дачненською семирічною школи – Уляною Григорівною Усенко. Він гордився тим, що саме Уляна Григорівна підтримала Дмитра у перших поетичних спробах, а вона пишалася своїм учнем і уважно стежила за його поетичними здобутками: «Твій збірничок «Что же я людям оставлю» в мене настольна книга. Я без кінця до нього звертаюся, читаю, перечитую, милуюсь. Дві поезії вивчила напам'ять: «Моя шахта родная» и «Конец войны».

Читаю їх собі ночами і вдень. Та й комусь при нагоді прочитаю. Це моя радість і пишання за мого учня» [З листа У.Г. Усенко до Д. Приймака].

Заповітною мрією нашого земляка було видати друком усі поетичні надбання митців м. Першотравенська, але трагічна випадковість завадила цьому: 15 вересня 2000 року, повертаючись додому з рибалки, Дмитро потрапив під дощ. Спалахнула блискавка. Поета не стало.

*...розчерк блискавки,
Як розчерк олівця,
Безжально викреслив
У небуття
Поета із життя.*

М.Терещук [1, с.176].

Останній збірник поета «Полевые цветы Приднестровья» все ж таки побачив світ у 2001 році. Його укладачем став син Дмитра Приймака – Сергій – гідний продовжувач справи батька.

Дві поезії Дмитра Прокоповича «У мене за окном» і «Моя шахта родная» композитор Л.Бутова поклала на музику.

Ім'я нашого земляка повинно займати гідне місце в історії селища Удачного. Його пронизливі і щирі вірші вражають своєю простотою. Наш обов'язок – зберегти вічну пам'ять про Дмитра Прокоповича Приймака.

ЛІТЕРАТУРА

1. Полевые цветы Приднестровья: сборник стихотворений / [составитель С.Приймак]. – Першотравенск: «Союз», 2001. – 199 с.

2. Приймак Д.П. У развилки дорог / Д.П.Приймак. – Петропавловка: Петропавловская районная организация Союза журналистов Украины, 1992. – 48 с.

3. Приймак Д.П. Что же я людям оставлю/ Д.П.Приймак. – Першотравенск: «Союз», 1991. – 163 с.

Шишко В.П.

З НАДІЄЮ ПО ЖИТТЮ ...

*Поезія – жінка,
Чи жінка – поезія?..
Поезія – думка,
Краса чи кохання...*

Л.Чорна

Поезія... Здавалося б, просте слово, але таке всепоглинаюче. Поезія – це та нездоланна сила, що здатна розпалити навіть крижане серце. Чому вона важлива для людини? Поетичні твори можуть змінити людину, якщо та прагне цього. Поезія – це зібрані плоди на островах підсвідомості, привезені часом із далеких країв. Це своєрідна музика, кожна нота якої – частина нашого життя... Поезія грає на струнах людської душі, які,

можливо, досить довго мовчали в людині. Поезія змінює світ, робить його кращим, допомагає вірити, надіятися, любити.

«Ну що б, здавалося, слова... Слова та голос – більш нічого. А серце б'ється, ожива, як їх почує!», – говорив Великий Кобзар. А справді, що ж таке поезія? Це те прекрасне, без чого неможливо жити. Вона промовляє до нас голосом Тараса Шевченка й Івана Франка, Ліни Костенко й Лесі Українки, жартує словами Остапа Вишні та Павла Глазового...

Чому вірші здатні чарувати, підбадьорювати, надихати на подальшу боротьбу? Або навпаки – заспокоювати, зцілювати душу. Як виходить, що поети так глибоко проникають у людські почуття? Так ніжно розповідають про кохання, гостро – про ненависть та ревності? Поезія залишається загадкою.

Натхненна людина бере в руки олівець і починає творити. При цьому хвилюючі рядки лягають на аркуші рівними стовпчиками, народжуються рими, оживають химерні образи. Перші сонячні промені торкаються віконних шибок, а за столом кипить робота. Поет не відчуває часу, простору, місця. Тут владарює муза.

Як пишуться вірші? На це запитання поетичними рядками відповідає Любов Костянтинівна Чорна – чарівна поетеса із Покровська, член творчого об'єднання «Суцвіття», член творчої спілки «Конгрес літераторів України»:

*Приходять в снах, а вранці оживають,
Враз живодайним сонечком нам сяють.
Чи росами умитими співають [2, с. 49].*

Двері нашої школи завжди гостинно відчинені для письменників-земляків. Уроки літератури рідного краю не проходять без участі членів літоб'єднання «Суцвіття». Це творче угруповання з'явилося 10 років тому в Покровську й зібрало талановитих та обдарованих людей Донеччини. Літератори завжди радують мешканців регіону своїми новими творами, знахідками та ідеями. Серед цих лицарів слова справжньою перлиною є Любов Чорна, яка дарує можливість насолодитися співучою й мелодійною українською поезією.

Народилася Любов Костянтинівна на Дніпропетровщині. У Просяній – витоки натхнення:

*Ось і зустрілися ми знову,
Просяна, я і біленька хата.
Дивлюсь, без слів веду розмову
Та мліє серце знов стояти [1, с. 40].*

Уже сорок п'ять років свого життя подарувала поетеса Покровську. Зі шкільних років почала писати вірші. Не зрадила свого захоплення й сьогодні:

*Серед степів і териконів,
Поміж ставків і ясенів,
Живеш в краю ліричних дзвонів,
Що будить нас від терпких снів [1, с. 61].*

Тридцять років пропрацювала на Красноармійському динасовому заводі. Удень, оточена невтомними трударями, спостерігала за їх важкою роботою, а ввечері співала оди людям праці.

З-під пера поетеси вийшли збірки «Слышу я звучанье лир», «До життя то жадоба нестримна», «А пам'ять залишається» і «Надією живу». Нова збірка «Надією живу», що перегукується з подіями 2014-2017 років, не залишає нікого байдужим. У ній зібрані спомини про жахливі події Майдану, анексованого Криму, окупований Донбас:

*Темна хмара нависла жахливо,
Враз Донбас опинився в пільмі.
Підкрадається ворог зрадливо
Хоче бачити нас у ярмі [2, с. 16].*

Але незважаючи на всі жахіття, спричинені нашому народові, у кожному рядку поетеси звучать віра у світле майбутнє, надія на відродження, безмежна любов до Батьківщини.

Поезія Любові Чорної цілюща, щира, оптимістична – відкриває учням світ гармонії почуттів:

*А до серця подорожник прикладу,
Біль вгамую і снагу приборкаю,
Спогади солодкі в мандри заманю,
У краї співучого неспокою [2, с. 30].*

Читаєш поезії Любові Костянтинівни – і бачиш безмежний донецький степ, відчуваєш запах польових трав, чуєш щебетання птахів:

*У дикому полі
Бреду я поволі,
Ловлю запах трав –
Подарунки землі [2, с. 34].*

Часто поезія – це сповідь, молитва, порада. Так чи інакше, це крик або шепіт душі, це така собі містика, бо автор відчуває певний зв'язок з природою. Вражає, наскільки глибоко й тонко вона бачить світ. Бачить так, що деяким визнаним навіть не снилася така глибина:

*А квітеня щось не в дусі явно,
Сипле проміннячко забавно.
То враз крупною засніжить
Чи вітром буйним пробіжить [2, с. 44].*

Навколо Любові Костянтинівни гуртується великий рід. Зі своїм чоловіком виростила трьох дітей. Родина для неї – справжній скарб. Тому у творчості поетеси яскраво вимальовується тема родинних почуттів:

*Відчуйте краси
Прийдешньої днини
Для радості доньки,
Для радості сина.
Творіте, плакайте,
Добром засівайте [2, с. 26].*

Талант Любові Чорної без меж. Вона майстер альбомного вірша і мадригалу. Поетка присвячує хвилюючі рядки містам, заводам, видатним постатям:

Диригент і викладач,

Композитор і діяч

Боявся галасу, реклами,

Цурався визнання та слави (М.Леонтовичу) [2, с. 52].

Поетичне слово Любові Чорної завжди актуальне, воно допомагає любити, вірити, тому що у її рядках те, що турбує читача. Особливої уваги заслуговують її змістовні нариси. Вони пробуджують потаємні думки про рідний край, змушують замислитися над долею нашого волелюбного народу.

Творчість Любові Чорної вивчають і шанують. Її багатогранний талант гідно оцінено. На VII регіональному фестивалі «Чорне золото Донбасу» в номінації «Авторська пісня» поетеса одержала диплом II ступеня, а на XII – диплом I ступеня. Від Всеукраїнського союзу жінок-трудівниць «За майбутнє дітей України» нагороджена дипломом за пропаганду поетичної творчості. Нагороджена грамотою міського голови міста Мирнограда за постійний творчий пошук у сфері писемності. Лауреат Загальнословобожанської літературно-мистецької премії імені М. Петренка.

Справжній поет – лицар слова, не може не писати і не може не любити цей світ. Не може не писати й наша землячка. У її очах вогник надії, завзяття. У душі сплелися молодість і мудрість, оптимізм і дитяча наївність, а ще велика любов до життя. У її доробку понад 400 віршів, але зупинятися на досягнутому вона не збирається. У майбутньому планує видати збірку для наймолодших читачів. Її завзяття, цілеспрямованість – справжній приклад для наслідування.

Не відганяй від себе мрію.

Живи, твори, плекай надію [2, с. 25].

Літературна вітальня

«Поезія – це завжди неповторність...»

(зустріч учнів 5-А класу ЗОШ №2 з Л.К. Чорною. Березень 2018 р.)

ЛІТЕРАТУРА

1. Чорна Л.К. До життя то жадоба нестримна: поетичний збірник віршів і сценаріїв / Л.К.Чорна. – Краматорськ: «Каштан», 2013. – 100 с.
2. Чорна Л.К. Надією живу: поетичний збірник віршів і нарисів / Л.К.Чорна. – Краматорськ: «Каштан», 2017. – 102 с.

Луценко О.Т.

ДИТЯЧИЙ ПОЕТ ПРИАЗОВ'Я ВАСИЛЬ ЛИТВИНЕНКО

Уявлення більшості читачів про Донеччину, її духовну культуру і художнє слово пов'язується з творами видатного українського поета Володимира Сосюри, який оспівав Донбас у багатьох віршах і поемах, з творами Василя Стуса, який боровся за утвердження українського слова, з ім'ям Павла Байдебури, який звертався до історичного минулого краю, з романтичною поезією Михайла Петренка. Ще багато можна назвати імен тих письменників, що народилися на Донеччині. І серед них ми знайдемо прізвище сучасного маріупольського поета Василя Івановича Литвиненка. Його твори добре відомі мешканцям Приазов'я.

Існує справедлива думка, що «Василя Литвиненка можна сміливо назвати найвідомішим та найталановитішим дитячим письменником нашого краю». Така характеристика стосується не лише творів для дітей. Відома його громадянська лірика, де порушуються важливі суспільні проблеми. В.І Литвиненко – це людина, котра й у зрілому віці зберігає дитячу закоханість у світ, сповнює його добром, прикрашає світлом свого таланту. Він живе поруч із нами, не хапаючи з неба зірок і слави гучної не прагнучи.

Першим слухачем і критиком віршів поета є його дружина Ганна Юріївна. Про свою доньку Поліну він завжди говорить з гордістю і демонструє вишиванку, в яку вбраний – це її подарунок. Вишита сорочка для Литвиненка – не просто вбрання. Це традиція, продовження самого себе. Василь Іванович говорить і пише чудовою українською мовою. Багато хто думає, що він народився десь в іншому регіоні України, але це не так. Він народився в Маріуполі, і батьки його тут народились, і сім'я увесь час жила і живе в Приазов'ї. «Я за все своє життя так і не зрозумів, чому, говорячи українською, мушу доводити, що я з Маріуполя. Хто б там що не говорив, але це українське місто, і я його люблю, мені тут затишно, і звідси я нікуди не поїду. Тут моя Україна», – стверджує поет в одному з інтерв'ю.

У вірші «Вулиця дитинства» він пише про вулицю імені Халтуріна, де пройшло дитинство Василя, де він бігав босоніж в калюжах, де робив перші кроки. Саме вона «вивела на простір юнака», нею поет «вперше вирушав в широкий світ», вона разом з батьками і зустрічала, коли поет повертався додому. Як і кожній людині, Василю Литвиненку хочеться

повернутись у дитинство і пробігтись своєю вулицею. Безмежна любов до рідного куточка землі, рідного міста, рідного дому:

*У Парижі, Лондоні, Нью-Йорку
Блиск бульварів, стріт та авеню...
Вулиця моя – в життя стежинка –
Я тебе на них не заміню.*

І це не просто слова у вірші. Всім своїм життям В.І Литвиненко приріс до рідного Приазов'я: 54 роки працював лікарем у Маріуполі і зараз лікує душі дорослих і дітей своїми чудовими творами. Слова, які він добирає, настільки влучні і прості, що не можна не закохатися в народ, який створив таку мову, і в землю, яка виплекала його.

У збірці «Я Україні щастя зичу» оспівує мальовничу природу своєї Батьківщини, розкриває її злободенні економічні, екологічні і мовні проблеми, висловлює найпотаємніші мрії та сподівання талановитого і працюючого народу України. Вірші написані вишуканою українською мовою. Їх легко читати і усвідомлювати, легко зрозуміти, що хотів сказати автор.

І все-таки головні його шанувальники – це діти, бо найбільше творів Василь Іванович написав саме для них. Свідчення того – премія імені Наталі Забіли, якої він був удостоєний у 2004 р., і сотні творів, надрукованих у всеукраїнських та зарубіжних часописах, журналах для малят. Саме талант поета й безмежна любов до дітей народжує такі поезії, як, наприклад, вірш «Мудра кульбабка». У ньому розповідається про те, що «з жовтенької квітки зросла кулька біла». Ніби нічого оригінального, але ж кульбабка – мудра. Чому? А тому, що

*Здіймаються вгору дрібні парашути,
І кожен дрібненьку несе насінину
Так мудра кульбабка подбала про зміну.*

І дітям відкривається великий філософський зміст буття: життя вічне, і треба в ньому залишити після себе добрий слід. А у вірші «Мій оберіг» оберегом виявляється не якийсь там мертвий амулет, а живий котик. Цим поет підказує малюкам, що брати наші менші поряд з нами, вони потребують нашої турботи, а ми – їхнього тепла. Саме вони оберігають нас від зла й душевного холоду.

«Казки Діда Василя» – це також збірка творів для дітей доброгопредоброго, простого й дотепного Василя Івановича. Мрії, коли вони спрямовані на добро, завжди збуваються – так вчить своїх маленьких читачів письменник.

«Дитяча аудиторія – найвимогливіша в світі, – пише в передмові до його нової книги Л.В. Пономарьова. – З величезною довірою діти сприймають кожне вимовлене, а тим більше написане слово. Тому письменник, що працює для дітей, не має права на помилку. Бо помилка ця може коштувати дуже дорого». Відомий український письменник Іван

Андрусяк сказав: «Дитяча література – це доросла відповідальність». Саме таким відповідальним письменником видається Василь Іванович Литвиненко. Бо кожним своїм віршем, кожною казочкою він намагається навчити маленького читача добру, співчуттю, справедливості. Він пише про дітей і для дітей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Інтерв'ю з Василем Литвиненком // Іллічівець. – 2013. – 6 червня.
2. Литвиненко В. І. Я расту: Зб. поезій / В.І.Литвиненко. – Маріуполь: «Приазовський робочий», 2011 – 54с.
3. Литвиненко В. І. Я Україні щастя зичу: Зб. поезій / В.І.Литвиненко. – Маріуполь: «Приазовський робочий», 2008 – 62 с.

Фесенко І.І.

«ЖІНОЧА» СТОРІНКА В ЛІТЕРАТУРНІЙ СПАДЩИНІ НАШОГО КРАЮ

Донеччина... Безкраї твої степи, переткані павутиною електромереж, спотворені шрамами каналів, поділені на прямокутники полів...

Чарівний світ літератури допомагає зовсім по-іншому, крізь призму бачення письменника, глянути на світ, замилюватися ним і відчутти гордість за те, що ти народився саме на цій землі, що живеш тут і тут будуть жити твої нащадки.

Донеччина багата іменами визначних одразу або з великим запізненням письменників: Борис Грінченко, Спиридон Черкасенко, Степан Васильченко, Володимир Сосюра, Микола Рудченко, Леонід Талалай, Василь Стус...

Донеччина – край шахтарів, металургів. Чоловіки як сильні особистості оспівували Донеччину як край шахтарської праці, хліборобів. Цікаво, а якою ж бачили і бачать нашу Батьківщину жінки-письменниці.

Розглянемо «жіночу» сторінку в літературній спадщині нашого рідного краю, неповторну, кристалево прозору, дитинно щирю поезію Христі Алчевської та Валентини Листопад.

Христина Олексіївна Алчевська народилася 16 березня 1882 року в Харкові, у родині промисловця й банкіра Олексія Кириловича Алчевського. Мати, Христина Данилівна, відома просвітителька і письменниця, мала широке коло знайомих серед російської і української інтелігенції.

Христя Алчевська була наділена різноманітним хистом: обдарована поетеса, прозаїк, драматург, перекладач, педагог. А ще – вродлива, ніжна і мудра жінка. Х.Алчевська вчилася мови як за творами О.Кобилянської, так і за її листами. Їхні душі виявилися спорідненими... А це давало духовне живлення їм обом. «Мені здавна хотілося битися крильцем у Ваше вікно й щоб мене почуто», – відверто любляче писала 21-річна Христя 40-річній відомій Ользі Кобилянській у 1903 році. Вони почули і знайшли одна одну.

Як це багато значить у шаленому світі, де так часто байдужість і жорстокість розбивають людські душі, а з ними ж так обережно треба обходитися і плекати, як ніжні пелюстки квітів... І Христя, і Ольга почували і мислили однаково, бо обидві мали Сонце в душі!...

*Люби життя: в нім є краса,
Хоч люди й журяться похилі,
Хоч горе бачать небеса
І тане мрія в небосхилі... [1, с. 91].*

Таким виокреслюється поетичне кредо Х. Алчевської – любити життя, яким воно є, бачити в ньому прекрасне і лихе..., бо і сама почувалася її невід’ємною часткою. Її особливе ставлення до людей, природи, до всього живого вирізняло її з-поміж інших тонкою чутливістю. Надзвичайно гарно вона почувала себе серед квітів: «Мені навіть здається, що се – безліч скарбів, скарбів поезії, а я – їх королівна і владарка...», – ділилася своїм душевним станом з О. Кобилянською [1, с. 92].

Рецензія Івана Франка на першу поетичну збірку «Туга за сонцем» відзначалась глибиною аналізу почуттів поетеси. Він інтуїтивно відчув її душу, її молодість, якою «пахне» збірка, дівочу грацію, щирість: «Її тягне до себе всяка краса й усе поетичне: кольористі крайобрази, кольористі ефекти різних пор року, колоритні люди...» [1, с. 93]

У віршах поетеси звучать мотиви природи, кохання, тонкого відчуття щастя людського спілкування:

*О, як востаннє листя сяє!
О, як шепоче осінь та...
Се – ніби юність промовляє,
Се мрія серця золота... [1, с. 90]*

Починаючи з 1907 року в різних виданнях вийшло дванадцять поетичних збірок: «Туга за сонцем», «Сонце з-за хмар», «Пісня життя», «Вишневий цвіт», «Пісні серця і просторів», «Моєму краю», «Сльози», «Встань, сонце!», «Мандрівець» та ін.

Її мелодійне і привітне слово лише в наш час повернулось до читачів. У 1990 році вийшов збірник вибраних творів поетеси. Сторіччя з дня народження Х. Алчевської було внесено до календаря знаменних дат міжнародної організації ЮНЕСКО.

Валентина Миколаївна Листопад – справжній поет, поет з пожежею в серці. Вона не могла писати жодного слова без цієї пожежі, без клекоту крові в жилах, без вогненного перевтілення в образи чи в ідею свого задуму. Листопад – це не псевдонім, а прізвище поетеси. Людина з таким прізвищем уже приречена на творчість.

Валентина Листопад народилася 19 березня 1922 року у м. Миколаєві. У 1930 році разом з родиною переїхала до Маріуполя.

Поетеса одна з перших в Маріуполі почала писати вірші рідною мовою. Її можна назвати матір'ю української поезії в Приазов'ї. Майже всі вірші В. Листопад складені у народнопоетичному ключі:

*У чистому полі криниця стояла,
Здавалося, стиха вона промовляла:
«хто прийде моєї водиці попити,
Того буду вірно довіку любити...» [2].*

У неї не було літературних вчителів. Мала поетеса неповну середню освіту. Справжнім людським ідеалом для поетеси були земляки-маріупольці. Сила її слова, справжній гуманізм лірики – у природності, у чистосердечному довір'ї до людини, у безмежній відданості їй:

*Усміхнеться світанок привітним лицем,
І полинуть пісні відусюди.
Вітерець, мов пустун, побіжить підструбцем...
– Ранку доброго вам, добрі люди!
Ляжуть спати зірки, мов малі дітлахи,
– Спіть, не буду я вам заважати [2].*

Любила поетеса милуватися чудовими краєвидами рідного міста, своєю вулицею, яка була завітчана рясними садками. Духмяні пахоці трав, квітів, розігрітої землі чарували поетесу, а барви і звуки зачіпали в її душі потаємні струни. І народжувалися вірші:

*Он з неба сходять зірочки ясні
І п'ють азовську прохолодну воду.
Дерева, мов дівчата молоді,
Кудись біжать, шепочучись, вздовж бруку... [2].*

«Поезія Валентини Листопад – то народна поезія. Вона необхідна, як і народна медицина, бо лікує душу», – писали Анатолій Сопільник і Геннадій Мороз.

«Жіноча» тема не обмежується постатями цих двох поетес. Вона широка і багатогранна. Вивчаймо історію свого краю!

ЛІТЕРАТУРА

1. Гришаєнко Н.І. Пісня її життя: (Штрихи до портрета Христі Алчевської) / Н.І. Гришаєнко // Українська мова і література в школі. – № 4. – 1991. – С.89-93.

2. Класна година «Рідний край кохати – в поезії прославляти» [Електронний ресурс] / В.С.Шубіна. – Режим доступу: http://osh65mariupol.ho.ua/educate_work/konkursu/shubina/klchas_ridnuy_kray.pdf

Рожко О. В.

ПИСЬМЕННИКИ ДОНЕЧЧИНИ

Кожен куточок України, кожен регіон має своїх діячів, письменників, які прославляли свій рідний край у піснях, поезіях, віршах.

Не виняток і Донецька область. Твори письменників Донбасу С. Васильченка, В. Сосюри, Г. Бойка, М. Чернявського, М. Лісовської, К. Тесленка, П. Байдебури, С. Черкасенка, А. Косматенка, Є. Летюка, С. Жуковського, Х. Алчевської, Б. Грінченка, В. Гайворонського, М. Петренка, М. Сріблянського, В. Бендера відомі сьогодні всьому світові.

Одним з найбільш знаменитих земляків вважається Володимир Миколайович Сосюра, який народився на станції Дебальцеве в 1989 році в сім'ї шахтаря – лауреат Державної премії, премії ім. Т. Г. Шевченка, двічі нагороджений орденом Леніна, багатьма медалями. Його твори перекладені багатьма мовами народів світу. Він видатний майстер мистецтва слова, котрий створив свій стиль, характерними рисами якого є глибокий ліризм, простота, прозорість вірша, його співучість, романтичне натхнення. Його знаменита «Червона зима» відображає героїку Жовтня і громадянської війни на Донбасі. Багато віршів присвячено героїчним людям праці. Наприклад:

*Як передать, Донбас, твою красу і силу
І подвиги в труді синів твоїх ясних,
Що у борні за мир незламні мають крила
Й упевненість в ході для сонячних доріг.
Комбайна гордий гул і шахтарів обличчя,
Що вкрив росюю піт, і клич твоїх гудків,
І клекіт орлій домн, і сталі гомін вічний,
Що лине в вишину із заводських цехів...*

Вірші відомого радянського автора Миколи Олексійовича Рибалка, лауреата республіканської комсомольської премії ім. М.Островського, лауреата Державної премії України ім. Т. Г. Шевченка, члена спілки письменників СРСР – звучать публіцистично і мужньо, не втрачаючи при цьому чарівної поетичності, його герой постає особистістю, сильною і цілісною. Микола Олексійович Рибалко народився 14 лютого 1922 року в селі Горіхово-Василівка. У 1931 році родина переїхала в Краматорськ, який він прославив, і став його почесним жителем. В числі інших Микола Рибалко пішов на фронт добровольцем. У червні 1942р. лейтенант Микола Рибалко прийняв перший бій під Воронежем, тоді ж отримав перше поранення і першу нагороду – орден Червоної Зірки. Починаючи з 50-х років видав 25 збірок («Дорога на висоту», «Очима серця» тощо), його поезія дуже популярна. Пісня А. Білаша на вірші Н.Рибалки «Я жив у такі часи» стала лауреатом всесоюзного конкурсу «Пісня-75» [2].

Автор знаменитих рядків «Донбас ніхто не ставив на коліна і нікому поставити не дано» Павло Іванов (Нещадний) народився в Смоленській губернії. Потім сім'я переїхала в Донецький край. Випустив збірки: «Завжди з Донбасом», «Кам'яна книга», «Гірське полум'я», «Над шахтою летять журавлі», «Шахтарські поеми», «Донецькі простори»... Він дуже

допомагав – як порадою, так і ділом – письменникам-початківцям. На вшанування цієї світлої людини, названі вулиці в Горлівці і Донецьку.

Єнакієвець Михайло Пляцковський певний час працював у місцевій заводській багатотиражці «За метал». Описував красу рідного краю, романтизував роботу метзаводу. І вже тоді, за словами колишнього голови Донецької обласної організації Національної спілки письменників України Станіслава Жуковського, намагався наспівувати свої вірші («Лада», «Дах будинку твого», «Мамині очі», «Через дві зими»). Потім поїхав підкорювати Москву. А підкорив увесь Союз.

Іван Сергійович Костиця народився в Дніпропетровській області, а писати почав у Києві, навчаючись у медінституті. Але головні свої твори створив на донецькій землі. Вісім років він пропрацював у Горлівці лікарем – спочатку педіатром, потім дитячим психіатром. Нарешті, з головою поринув у творчість. Він подарував нам «Казку про сонячних братів», «Як звірята розуму набиралися». І, звичайно, – «Думи про Донбас», де химерно переплелися легенди, шахтарські оповіді, реальні факти. Саме І.С. Костиця був ініціатором листа вченим, результатом чого стало присвоєння малій планеті №19916, відкритої в 1976 році, імені Донбас [2].

Класик українського історичного роману («Наливайко», «Богдан Хмельницький») Іван Ле (насправді його прізвище Мийся – від рідного села Мойсенці, що на Черкащині) приїхав в Артемівськ у 1929 році вже маститим письменником. Але і в Донецькому краї, де І.Ле два роки редагував журнал «Забой», йому знайшовся простір для творчості. Про Донбас його «Ритми шахтарки», «Інтеграл» (у цій повісті він дає ніби власний варіант закінчення «Молоха», переносячи дію, а з ним і частину купринських героїв, у роки першої п'ятирічки), «Два дні в Новокраматорську».

Поет і прозаїк, захисник Ленінграда від окупантів, а наших героїв – від забуття, почесний громадянин Донецька – Віктор Васильович Блазнів – народився в 1921 році в місті Донецьку в сім'ї шахтаря. Вірші почав писати на фронті. Друкувався в армійській та фронтовій газетах. Після війни працював на заводі імені 15-річчя ЛКСМУ в Донецьку, інструктором Донецького обкому комсомолу, в газетах «Комсомолец Донбасу», редактором альманаху «Донбас». Він залишив нам багату спадщину: віршовані збірки, романи, книги для дітей, повісті, нариси про Донецьк. І, звичайно, пісні про рідний край – «Шахтарська лірична», «Місто синіх териконів», «Улюблений Донбас», «Савур-Могила». З-під його пера виходять книги «Смерті дивилися в обличчя», «Рядові підпілля» та інші, які відкривають правду про діяльність донецьких підпільників у роки окупації. Завдяки відкритій у цих творах правді школи та вулиці Донецька тепер названі іменами героїв-підпільників [4].

Ім'я донецької поетеси Галини Боженко дуже добре відомо шанувальникам поезії Донецька й області, а також далеко за її межами. Для її поезії не існує вікових меж: її вірші із задоволенням читають, слухають, вчать напам'ять, переписують від руки і кладуть на музику. За сорок років творчої діяльності Г. Боженко написала більше п'яти тисяч віршів, випустила 32 збірники. Її поезії про жінку, про кохання, про Батьківщину. Можна, звичайно, покійрно чекати прихід весни. А можна і самим покликати її і впустити у своє життя, свою душу, своє серце, що і відбувається, коли слухаєш вірші Галини Боженко. Твори поетеси ніби просяться бути покладеними на музику. Вже давно стали популярними «Донецький вальс», «Голубиний вальс», романси на слова нашої землячки.

Галина Боженко закохана в рідний Донецьк: «Тут, на берегах ВІРИ і НАДІЇ, ЛЮБОВІ і ПАМ'ЯТІ поетеса розмірковує, сумує і радіє, прокладаючи віршами незримий шлях від серця до серця, зводячи мости розуміння і людяності, любові і добра, воздаючи славу рідній землі, улюбленому місту і людям Донбасу» [2].

Отже, бачимо, що Донецька область – край, де народилась, проживала, творила ціла плеяда видатних письменників.

ЛІТЕРАТУРА

1. Двенадцать писателей, прославивших донецкий край [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://donbass.ua/news/culture/literature/2013/03/02/dvenadcat-pisatelei-proslavivshih-doneckii-krai.html>

2. Задоєнко О.М. Донеччина літературна: Хрестоматія з літератури рідного краю (5-9 класи) / О.М.Задоєнко. – Донецьк: Східний видавничий дім, Донецьке відділення Наукового товариства ім. Шевченка, 2008. – 300 с.

3. Літературна Донеччина [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://literadon.ucoz.ua/publ/>

4. Писатели и поэты Донбасса [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.slideshare.net/Fr3net1c/ss-72304879>

Шведова А. М.

З УКРАЇНОЮ В СЕРЦІ

*За мною стояла Україна, мій
пригноблений народ, за честь
котрого я мушу обставати*

Василь Стус

У літературознавчому процесі двадцять першого століття актуальним залишається дослідження творчості письменників-шістдесятників. Шістдесятництво – соціокультурний рух в Україні, започаткований у 60-их роках ХХ століття; друге українське відродження національної еліти; духовна революція.

Поети-шістдесятники добре усвідомлювали важливість української літератури у контексті світового літературного процесу. Слід сказати, що літературне шістдесятництво зробило великий внесок у розвиток таких жанрів української літератури, як химерна проза, роман у віршах, етюд, сонет, притча і балада.

Не останнє місце серед поетів другої половини ХХ століття посідає Василь Стус, внесок якого у літературу важко переоцінити. Його ім'я ввійшло до нашої історії як важливий чинник національного пробудження й самоусвідомлення, стало символом духовної незламності і свободи.

Творчість В.Стуса слід розглядати, як зауважує М. Жулинський, «...на історичному тлі відображеної ним реальності, в системі його поезики і в художньому контексті творчоритма Василя Симоненка і Ліни Костенко, Миколи Вінграновського та Івана Драча».

«Кажуть, істинне знання про людину тільки у Бога... На що була орієнтована його душа? Чим боліло його серце? Які питання хвилювали його розум?» [2, с. 5].

Василь Стус «...поклав своє життя за Україну, за честь і гідність кожної окремої людини, за майбутню перебудову, яка неодмінно мусить увінчатися успіхом: народ відчує себе справжнім, а не декларованим господарем у своїй країні; українська мова і культура досягне свого розквіту – справжнього, а не лише пропагованого на папері; кожна людина відчує себе громадянином із усіма належними йому правами і обов'язками» [2, с. 5].

Людина весь вік стоїть перед вибором: стати на бік зла чи добра? Промовчати чи сказати правду? «Він – зважився, він ступив свій крок – до прірви: до мук і – до слави» [2, с.46]. Чого ж він хотів? Щоб в Україні і на його рідній Донеччині не закривали масово україномовні школи, щоб європейський український народ мав свою українську мову, свою історичну пам'ять.

У своїх спогадах Василь Захарченко писав: «Василь створював перше враження людини-супермена, жорстокої, запеклої в боротьбі. Коли він виступав, полемізуючи із противником, чорні очі його під зведеними, мов крила войовничого птаха, чорними бровами горіли, сипали іскри гніву, мова його тоді вирівнювалася й лилася розплавленою лавою» [2, с.38]. А за таку любов у тоталітарній державі рано чи пізно карають жорстоко, покатівські.

Василь Стус завжди жив Україною. Навіть тоді, коли відбував жорстоке і несправедливе покарання у мордовських таборах. Ця любов була сенсом його життя. Його вірші бринять любов'ю до Батьківщини. Образ України проходить через усю поезію Стуса. Про кого б не говорив поет: чи про матір, чи про дружину і сина, чи про свою самоту – скрізь, у кожному слові, присутня втрачена Вітчизна. Україна була для Стуса найбільшою святинею, його духовним порятунком. Перебуваючи в

засланні, письменник з ніжністю згадує рідний край, який пізнавав змалку і який залишився теплим спогадом: «сонця хлюпочуться в озерах», «світання тіні пелехаті над райдугою голосів», «плескіт крил і хлюпіт хвиль»...

Драматизм життя Василя Стуса виливався у віршах, бо автор писав оголеним нервом своєї душі, стійко сприймаючи фатальні життєві випробування. Поет не зрадив своїм принципам та ідеалам. Для нього найголовнішою була священна любов до України, рідного українського народу, за волю та майбутнє якого так пристрасно й самовіддано боровся. «Поетові тяжко, невимовно тяжко. Іноді здається, що вже несила терпіти всі наруги, знущання, але він не відрікається від своїх переконань. Розуміє, що не зміг би по-іншому жити:

*Отак живу: як мавпа серед мавп.
Чолом прогрішним із тавром зажури
все б'юся об тверді камінні мури,
як їхній раб, як раб, як нищий раб» [1, с.18].*

Своїм доробком В. Стус піднявся до вершин світової поезії, при всьому цьому він залишається глибоко національним поетом. Автор зумів відобразити світ і думи, духовність свого народу, генотип нації у складних історичних перепадах минулого й сучасності, йому вдалося намітити ті зміни, які відбулися з часів Шевченка. Не випадково нині говорять про українську літературу – «від Шевченка до Стуса». Поетичне слово В. Стуса змістовне, вагоме, енергійне, сповнене великого почуття, і в цьому його краса і сила. Він, немов той альпініст, хоробро підіймався скелею волі через тортури й приниження, біль та страждання. Але в його душі палав вогник надії на те, що його почують майбутні покоління, і він буде не один боротися за добробут і благополуччя своєї Вітчизни.

Життя Василя Стуса мало смисл, бо живе його ім'я, вірші дійшли до читачів; прагнув до волі, але був самотній і помер в ув'язненні. Помер, але дух Прометеїзму живе.

ЛІТЕРАТУРА

1. Віват Ганна. Про деякі особливості поезії Василя Стуса / В. Пахаренко // Українська література в загальноосвітній школі – 2000. – № 2. – С.18-21.

2. Не відлюбив свою тривогу ранню... Василь Стус – поет і людина: Спогади, статті, листи, поезії / [упоряд. О.Ю. Орач (Комар)]. – К.: Український письменник, 1993. – 400с.

Андрущенко А.В., Рєва Т.Г.

УКРАЇНСЬКОМОВНІ ПИСЬМЕННИКИ ДОНЕЧЧИНИ

(короткий огляд)

Донеччина... Безкраї твої степи, переткані павутинкою електромереж, спотворені шрамами каналів, поділені прямокутниками

полів. Ти дивишся синню ставків, тихо шепочеш степовою ковилою. Про що розповідаєш ти, мій рідний краю? Про минуле славне й безславне? Про трагічну долю твоїх синів?

Легко бути українськомовним письменником у Львові. Складніше – у Донецьку. Тут, окрім таланту до письма, треба мати ще й моральні сили для щоденної боротьби.

Загадковий і чарівний світ літератури допомагає зовсім по-іншому, крізь призму бачення письменника глянути на світ, замилуватися ним і відчувати гордість за те, що ти народився саме на цій землі, живеш тут і тут будуть жити твої нащадки.

Донеччина багата іменами визнаних одразу або з великим запізненням письменників.

Одним з найвідоміших поетів, який народився і тривалий час жив і творив на Донбасі, був **Михайло Петренко**:

*Ось-ось Слов'янськ! Моя родина!
Забилось серденько в грудях,
Пригнулись до землі коліна,
А очі плавають в сльозах!*

Український поет Харківської школи романтиків, автор віршів «Дивлюсь я на небо, та й думку гадаю...», «Взяв би я бандуру...», «Ходить хвиля по Осколу...», які стали народними піснями. Вперше згадується Михайло Петренко в 1841 році в поетичному альманасі «Сніпъ». Мабуть, єдина прижиттєва опублікована біографічна довідка про Михайла Петренка вийшла в «Южном русском сборнике» (1848), тому А. Метлинського називають першим біографом поета. У вересні 1987 з нагоди відзначення 170-ї річниці з дня народження М. Петренка на будівлі бібліотеки відкрито пам'ятну меморіальну дошку, на якій вказано: «У 1817 році в Слов'янську народився український поет-романтик ХІХ століття Михайло Миколайович Петренко». Достеменно не відомо, яким було його життя, але твори пам'ятають і до нині.

Дореволюційну поезію Донбасу представляє також відомий поет **Микола Чернявський**. Друга збірка письменника – «Донецькі сонети» (1898) – була видана в Бахмуті і стала, можливо, першою художньою книжкою, надрукованою на Донбасі. У тематично багатій ліриці М. Чернявського особливо визначається написана під впливом фольклору й творчості Т. Шевченка любовна поезія, пейзажна лірика. Сповнені патріотизму історичні твори, присвячені Козаччині та Гетьманщині, зокрема добі Б. Хмельницького. Звертався Микола Чернявський і до теми шахтарської праці. У вірші «Шахтар» поет писав:

*У сажі, чорний, як мара,
Рукою піт з лиця втира
І кайлом вугіль б'є і б'є
В норі шахтар...*

У 1987 році на батьківщині поета-земляка в загальноосвітній школі села Святогорівка Добропільського району відкрито кімнату-музей письменника.

Відомий письменник і журналіст міжвоєнного періоду **Павло Байдебура** майже все життя пов'язав з нашим краєм, куди прибув у двадцятирічному віці та так і залишився до кінця своїх днів. Багато творів присвятив нелегкій шахтарській праці. У літературній спадщині П.Байдебурі виділяється роман-трилогія про Донеччину минулих століть – «Вогонь землі», у якому йдеться про боротьбу місцевого населення за свободу, за свої землі. Павло Андрійович підтримував тісні зв'язки зі школами Донеччини, писав твори для дітей.

Володимир Сосюра – воїн, учасник Революції під проводом УНР та один із найвідоміших вітчизняних майстрів пера. Його справедливо називають співцем донецького краю, оскільки зворушливо і поетично оспівав у своїх поезіях красу рідних серцю місць. Знаменитий романтик Донбасу вмів, як ніхто інший, писати про любов, як до іншої людини, так і до своєї країни.

Василь Стус – людина, котрою варто пишатись. Він більшу частину свого життя прожив у Донецьку, при цьому відмовившись від радянського громадянства, яке, за його словами, означало «бути рабом». Через проукраїнську діяльність, творчість В. Стуса була заборонена, а його відправили у місце позбавлення волі, де й загинув один із найталановитіших українських поетів. Його трагічна доля – це плата за спадок, котрий він залишив для нас. Адже читаючи його твори, ніхто не залишає байдужим:

*О земле втрачена, явися
бодай у зболеному сні,
і лазурово простелися,
і душу порятуй мені.*

Олекса Тихий – талановитий письменник нашого краю, котрий, як і Василь Стус, заплатив за свою громадянську позицію власним життям. Почитавши його міркування, кожен, хто має в серці любов до своєї країни, знайде відлуння цих слів у сьогоднішні. Адже ми й досі боремося з наслідками того, про що він пише: *«Не біда, а вина кожного інтелігента, кожного, хто здобув вищу освіту, займає керівні посади, а живе тільки натоптуванням черева, байдужий, як колода, до долі свого народу, його культури, мови»*.

Василь Голобородько – український поет-інтелектуаліст. Його «вслуховування-вживання» у внутрішню форму слова і особливе його, українського слова, «відчування-переживання» залишається незбагненою таїною.

Вже в студентські роки В. Голобородько відчув на собі, як важко захищати українські інтереси на Донбасі: *«Село заселялося чужими людь-*

ми... І я в рідному селі став чужинцем. Нові поселенці навіть могли мене в очі називати "бандерою"... Але зі мною залишалися мої спогади, книжки, які всупереч усьому робили місце мого проживання рідним домом».

Після проголошення Незалежності В. Голобородько написав кілька мажорних віршів, у яких відбилися його надії на пробудження нації. Поет розкриває неосяжність духовного потенціалу народу, одвічного прагнення до гармонії, і водночас трагізм світовідчуження представника української нації, зумовлений складністю історичної долі. Усі компоненти Голобородькової поезики спрацьовують на донесення цього змісту.

Ірен Роздобудько – сучасна українська письменниця, родом з Донецька. Її книжки широко відомі серед молодих любителів української прози: «Гудзик», «Гра в пацьорки», «Ескорт у смерть», «Клітка для жар-птиці». Її слова ндихають юних українців Донбасу: *«життя не має смаку, в чистому вигляді воно – як дистильована вода. Ми самі додаємо у нього солі, перцю чи цукру. Коли життя набуває смаку – серце болить сильніше».*

Отже, літературний шлях митців нашого краю був тернистим, важким і подеколи трагінчим. Та попри всі негаразди наші земляки знаходили в собі сили для творчої праці, віри в майбутнє, в щасливу днину, в невмирущість народу та України. Їх життя і творчість – це гідний приклад для наслідування.

ТВОРЧИСТЬ М.ПЕТРЕНКА В КОНТЕКСТІ ЛІТЕРАТУРНОГО ЖИТТЯ СЛОВ'ЯНЩИНИ

Бугасова К.М.

ПОЕТ-РОМАНТИК ЗІ СЛОВ'ЯНЩИНИ

Краса Святогір'я... У ній знайшли поєднання велич природи та чистота людської душі. Потрапляючи в таку атмосферу, відчуваєш, як зароджується прагнення до оновлення, до іншого життя.

Донецький край традиційно вважається промисловим осередком. І все ж зірка першої величини в поезії у ХІХ столітті зійшла саме у нашому краї – це Михайло Миколайович Петренко, уродженець міста Слов'янська. Довгий час ім'я цього поета замовчувалося, про нього й сьогодні недостатньо матеріалів, деякі факти біографії та творчості загублені і зовсім невідомі сучасному читачеві.

Що нам відомо про дитинство автора знаменитого «Неба»? Він народився 1817 року в Слов'янську в небагатій дворянській родині. Його батьки мали два будинки і чотири душі селян. Батько поета, Микола Гаврилович, був людиною м'якої вдачі, любив природу, захоплювався мисливством та рибальством і жив сім'єю на вигоні між річками Бакай і Торець. Окрім Михайла в родині Петренків було ще двоє синів – Олексій і Павло. Пізніше свої враження про дитинство, про рідне слобожанське місто поет висловить у вірші «Слов'янськ»:

*Слов'янськ, Слов'янськ!
Як гарно ти
По річці Тору, по рівнині
Розкинув тишині садки,
Квіти пахучі по долині
І так красуєшся собі! [1, с.20]*

Навчався Михайло спочатку в Харківській гімназії, а з 1836 по 1841 роки – в Харківському університеті на юридичному факультеті. У цей час він стає активним учасником гуртка поетів-романтиків, близько знайомиться з відомим письменником Г.Ф.Квіткою-Основ'яненком. На майбутнього поета мали вплив й інші викладачі університету: М.І.Костомаров, І.І.Срезневський, А.Л.Метлинський.

Працював М. Петренко в Харківській палаті карного суду спочатку на посаді канцелярського чиновника, потім – губернським секретарем. З 16 жовтня 1847 року він одержав призначення на посаду секретаря Вовчанського повітового суду. Саме на цей період припадає рапорт М. Петренка до губернського прокурора, який зберігається в харківському обласному архіві, де наш земляк просить надати йому відпустку, оскільки він одержав зі Слов'янська *«третьє известие, что болезнь матери моей*

усилилась, и что если я не явлюсь к ней немедленно, то в случае ее смерти я должен буду подвергнутъ невозвратимости потери» [2, с.126].

З липня 1849 р. М. Петренко уже працював повітовим стряпчим у м. Лебедині (Сумська область). На цей період він був одружений з дворянкою Анною Миргородовою, мав п'ятеро дітей.

Далекі родичі наводять і такі цікаві факти: «Незабутньою подією в житті Михайла Петренка було відвідини його в Лебедині Т.Г.Шевченком під час останнього приїзду того на Україну в червні 1859 року. Це була зустріч побратимів по перу, у взаємній прихильності яких не можна було сумніватися». Відомо, що Кобзар переписав до свого зошита вірш Петренка «Небо».

Помер М. Петренко в Лебедині 25 грудня 1862 року у 45-річному віці, маючи чин колезького асесора. Ці факти стали відомими лише завдяки наполегливим пошукам правнучки поета Наталії Петренко: вона розшукала у метричній книзі лебединської Миколаївської церкви ці відомості [1, с.23].

Не так багато залишив поет-земляк своїх віршів. Літературна критика відмічала, що Петренко збагатив нашу поезію жанром вірша-роздуму, вірша-медитації. Він добре знав творчість сучасних йому українських і російських поетів, збирав усну народну творчість. Відомо також, що М. Петренко був ініціатором популярних тоді українських музично-пісенних вечорів у Харкові.

У багатьох віршах поет з любов'ю згадує «тихий Тор», Святі Гори, Слов'янськ. Малій батьківщині він присвячує такі поезії: «Ось-ось Слов'янськ! Моя родина!», «Чи бачив хто слов'янську дівчину...», «Рай цілий радості і пекло мук...», «Далеко од родини...», «Тебе не стане в сих місцях...».

Поет любить і цінує народні пісні, які він чув з дитинства у своєму рідному місті. «Пісні слов'янські» викликають у нього «рай цілий радості і пекло мук»:

*Я розболівся весь од муки, від кручини,
Від радості й не знаю од чого,
Почувши вас, пісні святії!
Пісні, які співає слов'янська дівчина,
Так дуже, дуже жалібні,
Чарують Слов'янськ ввесь од краю і до краю,
Широко ллють ся там по горах, по садках,
А потім високо у небі затихають
Чудесні, гарнії пісні.*

Повернувшись до рідного краю після тривалої розлуки, він зі слізьми на очах зустрічається зі своїм дитинством, рідною домівкою, чудовою природою Слов'янщини. Але особливо схвилювали його ліричні,

задушевні народні пісні отчого краю, він був вражений їх змістом та музикою:

*Мов громом вдарений, так я стояв на місці,
І слухав вас, і не розстався з вами,
І як безумний горював...
О ні, замучений до сліз піснями
Я радість горем запивав.*

У своїх віршах М. Петренко часто згадує неповторну красу слов'янських дівчат, «їх чорні брови, їх пісні». Ряд поезій присвячено коханій Галі, яку «полюбив... у сих місцях родини» і з якою довелося розлучитися:

*Туди мої очі, туди моя думка,
Де ти живеш, Галю, сердешна голубка.
Од раннього ранку до пізньої ночі
Я плачу без тебе і виплакав очі.
А ти мого горя не чуєш, не знаєш.
О, як болить серце, як тебе згадаєш! [1, с.105]*

Пам'ять про М. Петренка живе в Україні. У середніх школах та вишах Донеччини проходять літературні читання, вечори, наукові конференції, присвячені пам'яті поета-земляка.

У 1985 році в ЗОШ №15 м. Слов'янська з ініціативи вчителя В.Д. Нестелеєвої було відкрито кімнату-музей М. Петренка. Проіснувала вона більше десяти років, а у зв'язку з переходом вчителя-ініціатора на іншу роботу, музей перестав існувати. Та все ж при підтримці дирекції педагогічного ліцею та зусиллями В.Д.Нестелеєвої було відкрито нову кімнату-музей. Тепер учні Слов'янського педліцею проводять тут екскурсії, знайомлять відвідувачів з життям та творчістю поета, тут можна почути його відому пісню «Дивлюсь я на небо...». Є в музеї і цінні подарунки: О.Гончар надіслав свого часу книгу з написом-згадкою про «Слов'янськ на Донеччині...» і коротенького листа; схвильовані рядки надіслав двічі Герой Радянського Союзу, льотчик-космонавт П.Попович; відомий український співак, народний артист А. Солов'яненко надіслав листа: «Дуже приємно, що у Слов'янську живе пам'ять про славного земляка М.Петренка.... ».

До 170-річчя поета на будинку міської бібліотеки 6 вересня 1987 року відкрито пам'ятну дошку, де викарбовано: «У 1817 році в м.Слов'янську народився український поет-романтик ХІХ століття Михайло Миколайович Петренко».

Михайло Миколайович Петренко був непересічною особистістю, талановитим митцем, гідним пам'яті прийдешніх поколінь.

ЛІТЕРАТУРА

1. Оліфіренко В.В. Дума і пісня / В.В.Олефіренко //Донбас. – 1993. – №5. – С.20-26, 101-105.

2. Романько В.І. Література рідного краю: Навч.посібник / В.І.Романько. – Донецьк, 1995. – С.10-14.

3. Романько В.І. Література донецького краю: Посібник для вчителя / В.І.Романько; відп.ред.проф. В.А.Глущенко. – Донецьк: Нац. спілка письменників України, 2006. – С.125-133.

Фурманець А.Є.

ПІСНЯ М. ПЕТРЕНКА ЖИВЕ СЕРЕД НАС

Творчість Михайла Миколайовича Петренка, поста-романтика зі Слов'янська, по праву набрала загальноукраїнського звучання. Його вірш «Небо» став широко відомою народною піснею, а популярний свого часу романс «Туди мої очі» був створений на основі однойменного вірша поета. Деякі дослідники приписують М. М. Петренку й авторство широко відомої пісні «Взяв би я бандуру».

Творчість нашого земляка закономірно впливає з пошуків усієї української літератури початку ХІХ століття. Водночас, тема рідного краю, Донеччини, стає лейтмотивом його творчості. Це збігалось з поетичним кредо Петренка: милі серцю краєвиди Слов'янська, давня і недавня історія України стали предметом його поетичної уяви.

Слід відзначити українофільський характер впливів високоосвіченого середовища на світогляд і талант М. Петренка. У роки навчання поета в Харківському університеті посилилась увага до української історії, української народної культури. Харків як центр Слобожанщини і всієї Східної України докладав багато зусиль до відродження української духовності, і це значною мірою відбилося на життєвій позиції, творчості і, врешті, на долі Михайла Петренка.

Тема рідного краю, образи Донеччини відбилися у поезіях М. Петренка «Слов'янськ», «Іван Кучерявий», «Гей, Іване, пора». Цим творам, як і іншим віршам поета, притаманний романтичний настрій: мотиви любовної туги, скарги на горе, замилювання рідним краєм.

У циклі віршів «Слов'янськ» поет дещо відходить від своєї провідної теми смутку та розчарування життям. У віршах, присвячених рідному місту, поет тепло говорить про рідну сторону, її пісенність, що є окрасою всієї України. Сприймаючи Слов'янщину як частку української землі, поет в образах дівчини та народної пісні розкриває духовне багатство української народної, культури.

У вірші «Іван Кучерявий» М. Петренко під могутнім впливом усної народної творчості першим в українській літературі звернувся до образу Савур-Могили. Як і в народній творчості, Савур-Могила – це край української землі, символ героїчної боротьби з нападниками.

Ще один образ Донеччини використав поет у вірші – це Святогірський монастир над Дінцем, куди ходили молитись майже з усієї східної України. До нього відправляє мати свою дочку молитись за чоловіка і сина, які «десь далеко воюють за рідну землю».

У цих віршах немає детального і розгорнутого зображення картин природи, конкретної (крім самих назв) місцевості. Такий принцип малювання характерний для творів романтизму, бо головним для поета є внутрішній світ героїв, власні почуття, а для лірики М. Петренка властива ще й деяка абстрактність. Та уява читача-донеччанина домальовує образи Дінця з пологим та гірським берегами, давнього монастиря над ним, широкого степу – це ж наша земля, наш донецький край.

Треба відзначити, що в поезіях Петренка ми знайдемо й багато такого, що не відповідає високому стилю романтичної поезії. Це особливо виразно відчувається в циклі віршів «Слов'янськ». Тут простежується вплив бурлескних традицій в українській поезії, які не відповідають ні формою, ні змістом духу романтичної лірики...

Вершиною творчості поета вважається цикл віршів «Небо», а перший вірш з цього циклу став славнозвісною народною піснею. Дослідники творчості М. М. Петренка, зокрема відомий краєзнавець І. М. Овчаренко, стверджують, що ця поезія була написана під впливом чарівної природи й давньої української архітектури Святогірського монастиря. Ці вірші є типовим зразком романтичної поезії, сповненої роздумів над таємницями всесвіту, над долею людини, якій важко жити на землі. При цьому характер переживань зумовлюється дещо абстрагованими наріканнями на сирітську долю, на муки розлучення з коханою дівчиною.

І все-таки за узагальненими, часто абстрактними уявленнями поета про людське горе, здоровий глузд вимагає від нас пошуку конкретних життєвих чинників авторового смутку. Якими ж вони були в житті поета? Чи, може, оте горе, зображене у віршах, – це просто романтична вигадка?

Про характер настроїв і поглядів поета свідчить таке розгортання подій у його житті: вже 16 серпня 1847 року він працює секретарем Вовчанського повітового суду (це тепер один з районних центрів Харківської області), а з 1849 року М. М. Петренка, людину з вищою юридичною освітою, було переведено на посаду повітового стряпчого в містечко Лебедин (тепер Сумська область). Чим же не догодив він тим, хто був при владі у ті часи? У ситуації, що склалася, ми не бачимо нічого дивного, незакономірного у вчинках адміністративної бюрократії щодо українського поета. Російський царат завжди прагнув знищити будь-які прояви української культури, суверенності України: чи то відразу після приєднання України до Росії, чи пізніше, коли було ліквідовано гетьманство і Запорізьку Січ, чи за часів Михайла Петренка, коли почала в інших формах відроджуватись духовна культура і національна свідомість українців. Носіїв ідей української духовності – філософів і літераторів – царат переслідував і знищував постійно. Отож, не обійшла ця доля і нашого поета-земляка Михайла Петренка, щирого патріота своєї землі.

Та, окрім цих загальних пояснень, причини поневірянь поета знаходимо у суспільно-політичній ситуації в Україні наприкінці 40-их

років позаминулого століття. На той час у Києві царат знищив Кирило-Мофодіївське братство, члени якого були жорстоко покарані, а Тарас Шевченко – засуджений до десяти років солдатської служби. Царські посіпаки прагнули викоринити все, що було пов'язане з боротьбою української інтелігенції за незалежність. Тому не випадково 10 вересня 1847 року генерал-губернатор Києва Д.Г.Бібіков вірнопіддано сповіщав цареві про розгром кирило-мефодіївців: «Окончившееся дело о славянском обществе не имело в крае никакого развития, – идеи, его образовавшие, принадлежат к тем, которые с давних пор начали развиваться в Малороссии, особенно в Харьковском университете, сколько сочинениями на простонародном языке, столько же и направлением к созданию никогда не бывшей украинской народности».

До повідомлення губернатор додав список авторів тих «сочинений», і серед них були названі Т. Г. Шевченко та М. М. Петренко. Таким чином, стає цілком зрозумілим переміщення поета вниз у службовій кар'єрі. А мотив суму в поезіях знаходить реальну основу в житті: причиною його міг бути стан рідного народу та рідної культури.

У Лебедині відбулася зустріч М. М. Петренка з Т. Г. Шевченком. Заочно вони були знайомі давно, бо не могли не читати творів один одного. Відомо, що Великий Кобзар переписав до свого альбома вірш Петренка «Небо». Окрім того, їх об'єднувала спільна справа, внаслідок якої Шевченко відбув довгі роки солдатської служби, а Петренко змушений був поневіратись далеко від рідного краю. Як святиню передавали з покоління в покоління в родині Петренків розповідь про відвідування їхнього дому Шевченком. До Лебедина Тарас Григорович прибув 6 червня 1857 року і перебував тут до 9 червня. Шевченкові ця зустріч була потрібна тому, що він мав багато спільних інтересів з Михайлом Миколайовичем: насамперед це інтереси літературно-творчі, а потім, можливо, шукав і спільників для боротьби за нову Україну.

Помер М. М. Петренко в Лебедині 25 грудня 1862 року у 45-річному віці, маючи чин колезького асесора. Ці факти стали відомими лише нещодавно завдяки наполегливим пошукам правнучки поета Наталії Петренко: вона розшукала у метричній книзі лебединської Миколаївської церкви ці відомості.

Пам'ять про чудового поета-романтика, щирого патріота рідної землі поступово відроджується на Донеччині. Його пісня живе серед нас, бо в ній поет виразив мрії і прагнення кожної людини до вільного, щасливого життя.

ЛІТЕРАТУРА

1. Жур П.В. Третя зустріч: Хроніка останньої мандрівки Т. Шевченка на Україну / П.В.Жур. – К.: Дніпро, 1970. – 307 с.
2. Овчаренко І.М. Дав пісню крилату / І.М.Овчаренко // Донбас, 1988. – № 4. – с. 96-97.

МИСТЕЦЬКИЙ УНІВЕРСУМ ДОНЕЧЧИНИ

Лисенко Н. В.

МІСТО ЗУСТРІЧЕЙ

Григорій Костюк був і свідком, і активним учасником важливих доленосних подій у житті українського народу – протягом майже цілого ХХ століття. Життєві шляхи видатного літературознавця пролягли й через Слов'янськ, де Григорій Олександрович прожив з 29 листопада 1940 року до кінця січня 1942 р., зустрів вірну супутницю свого життя. Звідси почалася його дорога аж у далеке зарубіжжя.

У 2002 році у видавництві «Печатный двор» (м. Слов'янськ) до 100-річчя від дня народження Г. О. Костюка вийшов біографічний нарис, який склав і підготував до друку професор Слов'янського державного педагогічного інституту В. Т. Горбачук. Оскільки не всі читачі мали можливість ознайомитися із твором Григорія Костюка «Зустрічі і прощання», то за згодою автора було видано у вигляді окремої книжки ту частину мемуарів, у якій розповідається про найбільш драматичний період у житті автора та про Слов'янськ передвоєнний і в перші місяці війни. Біографічний нарис «Апокаліптичні роки» побудований на основі спогадів Григорія Олександровича.

Цікавих моментів у життєписі письменника багато. Перегортаючи сторінку за сторінкою, можна пройтися вулицями міста («Вийшов на зупинці, що звалася Банківська... вийшов на Катеринославську й пішов до краю» [1, с. 122], «в радгоспі «Червоний молочар» Черевківської сільради, за 10 км від Слов'янська» [1, с. 124], «йду центральним кварталом Харківської, тепер Шевченківської, вулиці» [1, с. 129], «в хімічній лабораторії Содового заводу» [1, с. 135], «проходжувалися нашою улюбленою Кузнечною вулицею під гоїно розквітлим пахучими акаціями» [1, с. 137]).

Григорій Костюк влаштувався експедитором лікарні, бо, коли звернувся у відділ освіти з проханням дати якусь скромну працю вчителя, йому було відмовлено [1, с.129]. За службовими обов'язками двічі на тиждень бував у міському банку. Серед групи рецепціоністок Григорій Олександрович виділив молоду, привітно усміхнену, уважну до клієнтів, точну й швидку в праці дівчину, струнку, гарну блондинку, скромну, але зі смаком одягнену, винятково тактовну, з особливим розумінням специфічних потреб кожної фінансової установи – Раїсу Олександрівну [1, с.134]. Григорій і Раїса почали зустрічатися поза банком – ходили вузькими вуличками, щедро обсадженими білими акаціями, за довгими розмовами ближче пізнавали одне одного. Чарівного липневого вечора Григорій Олександрович спонтанно вирішив поговорити відкрито і щиро: «В душевному пориві сказав моїй «русокосій мавці», що випадком долі наші стосунки дійшли до такого ступеня, коли ми мусимо або з'єднатись,

або ... розійтись. Пропонувати перше рішення, єдине для мене бажане, я не маю права... Її тиха, але тверда відповідь визначила наше даліше життя» [1, с. 137]. Наперекір усім життєвим перешкодам через місяць Григорій Костюк і Раїса Бутко стали подружжям.

Знайшов своє кохання в Слов'янську й Олександр Кандиба (О.Олесь).

Віра Свядковська навчалася на Бестужевських курсах у Петербурзі та мешкала в одній кімнаті з Марусею Кандибою. Одного разу дівчата розговорилися і з'ясували, що їхні брати не тільки знайомі між собою, а й разом проходять студентську практику на Донбасі в Слов'янську. Таким чином, Віра Антонівна наприкінці травня 1903 р., поїхавши в гості до брата, вперше побачила О. Олесь – свого майбутнього чоловіка. У той вечір Олександра Кандибу вона навіть добре не роздивилася. Але, зустрівшись вранці за чаєм, коли О.Олесь запитав, чи не кликала його Віра вночі, бо Сашкові снилося, що дівчина відходить від нього, а він її кличе, Свядковська повідомила, що їй снилося, ніби він просив вийти за нього заміж. Якесь дивне передбачення... Між молодими людьми почалося листування, потім були зустрічі, і Віра стала нареченою Олександра.

На згадку про цей чудовий час Олександр Іванович написав:

*У тім садку, де ми колись сиділи,
Стоять вишні і журяться похилі,
Що в хмари сонечко зайшло,
Що листя й квіти облетіли,
Що їх снігами замело...*

*Стоять в журбі, шепочуться в печалі:
«Чого ми ще в той час весною ждали,
Чом повним щастям не жили?
Чом пишний лист не ми зірвали,
А буйні вітри рознесли?!» [2, с. 12].*

ЛІТЕРАТУРА

1. Апокаліптичні роки / Г. О. Костюк; підготовка тексту і вступ. ст. В. Т. Горбачука. – Слов'янськ : Печатный двор, 2002. – 188 с.
2. Олесь О. З журбою радість обнялась / Олександр Олесь; [упоряд., авт. передм. В. В. Фещака]. – К., 1968. – 151с.

ФОЛЬКЛОРНІ ТРАДИЦІЇ ДОНБАСУ ТА УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ДОСЛІДЖЕНЬ, ЗБЕРЕЖЕННЯ, РОЗВИТКУ

Бабенко О.А.

ФОЛЬКЛОРНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ МОЛОДІ В КОНТЕКСТІ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Сучасне реформування освіти України вимагає від педагогів якісно нових підходів до навчання й виховання молоді, міждисциплінарного синтезу та об'ємного поліпредметного системного бачення, широкого залучення методів викладання, заснованих на співпраці – групових завдань, дослідницьких проєктів, експериментальної діяльності тощо [3]. Надзвичайно актуальним питанням Концепції «Нова українська школа» є виховання в сучасному учневі національної самосвідомості й української ідентичності, залучення школярів до пізнання національної культурної спадщини свого народу. Реалізація таких підходів можлива в процесі активної роботи з дослідження фольклору своєї малої Батьківщини.

Характеризуючи етнокультурну ситуацію в Східній Україні, дослідники зважають на її складність, зауважуючи, що населення цих районів нашої країни не має глибокого національного коріння, не знає своєї історії, а отже, не є носіями національної культури. Дослідження фольклору Слов'янського району Донецької області, проведені впродовж останніх років учнями Слов'янського педагогічного ліцею, переконливо свідчать: Східна Україна має свою національну самобутність, володіє великими фольклорними скарбами.

Слов'янський педагогічний ліцей понад 15 років опікується проблемою залучення молоді до фольклорної діяльності через проведення польових досліджень, детальний аналіз і опис зібраного матеріалу.

Так, у процесі науково-дослідної роботи ліцеїстами було ґрунтовно досліджено діяльність відомого фольклориста Івана Манжури, трансформації фольклору Слов'янщини з другої половини ХІХ ст. до початку ХХІ ст. (за матеріалами польових досліджень І. Манжури та сучасних польових досліджень); історію сіл Тетянівка, Ярова Слов'янського району Донецької області в переказах та легендах першої половини ХХ століття; топонімічні перекази та легенди Слов'янського району Донецької області; дитячий фольклор, жартівливі пісні Слов'янщини.

Особливу увагу юних дослідників було приділено комплексному фольклорно-етнологічному дослідженню, що проводилося на території Олександрівського району Донецької області в контексті проблеми депортації західних українців (бойків) на території Південної і Східної

України у 1951 році й увійшло в історію українського народу під назвою «Акція-51».

Ліцеїсти ґрунтовно дослідили хроніку переселення бойків на Донеччину за спогадами очевидців, проблему інтеграції поховальних пісень бойків у фольклорно-етнографічну систему Північної Донеччини; питання трансформації народної їжі бойків унаслідок депортації 1951 року. Така робота дала змогу широко висвітлити означену проблему не тільки через участь ліцеїстів у Всеукраїнському конкурсі-захисті науково-дослідних робіт учнів-членів Малої академії наук України, але й через статті в наукових виданнях [1]; привернути увагу регіональних ЗМІ, що зумовило серію публікацій і відеорепортажів, актуалізувало порушене питання для широких верств населення регіону.

Зберегти й донести до прийдешніх поколінь фольклорні скарби минулого – справа сучасної молоді, поки, як справедливо зазначає Л. Вудвуд, «їх ще не знищили остаточно час і ті, хто запопадливо плюндрував їх, намагаючись зітерти з народної пам'яті» [2, с. 4]. Тож системна робота із залучення учнів до проведення фольклорних досліджень є важливим елементом процесу інтегрованого навчання української мови, літератури, історії України; важливим чинником формування української ідентичності старшокласників.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабенко О.А. Інтеграція поховальних пісень бойків у фольклорно-етнографічну систему північної Донеччини / О.А. Бабенко, Е. Набієва // Гуманізація навчально-виховного процесу: збірник наукових праць / [за заг. ред. проф. В.І.Сипченка]. – Спецвип. 6. – Ч. II. – Слов'янськ: СДПУ, 2012. – С. 126-134.

2. Вудвуд Л.Ф. Відкривай духовні острови // Укр. нар-во. / [за заг. ред. А.П.Загнітка] – Донецьк: Центр підгот. абітурієнтів, 1998. – 144с.

3. Нова українська школа [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://osvita.ua/school/52062/>.

Охтир'яко А.В.

ФОРМУЛИ ПРИВІТАННЯ ТА ПРОЩАННЯ В ГОВІРЦІ СЕЛА КОМИШУВАТЕ МАНГУШЬСЬКОГО РАЙОНУ ДОНЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ

Сукупність етикетних мовних формул, формул ввічливості формує систему мовного етикету кожної нації. Під мовним етикетом розуміємо систему стійких формул спілкування, рекомендованих суспільством для встановлення мовленнєвого контакту співрозмовників, дотримання спілкування у виразній тональності відповідно до їхніх соціальних ролей і рольових позицій відносно один одного в офіційних і неофіційних обставинах. Мовленнєвий етикет є важливою стороною людського спілкування. Це – сукупність значною мірою стандартизованих висловів,

що складають собою стереотипи мовлення, готові формули з певною синтаксичною структурою й лексичним наповненням.

Зупинимось на традиційному мовному етикеті в говірці села Комишувате Мангушського району Донецької області. «Вітання – це слова або жести, звернені до кого-небудь під час зустрічі на знак прихильного ставлення, доброзичливості» [1, с. 349]. Привітання належать до найчастіше вживаних етикетних виразів, з їх допомогою встановлюються контакти між людьми, визначаються їхні взаємини, підтримуються стосунки. Вибір вітального виразу залежить від різних чинників, передусім від часу їх вживання. Привітання задають тон розмові загалом. Від цих простих слів, що стали традиційно неодмінними в спілкуванні, покращується настрій. У традиційних українських формулах привітання відбивається народна філософія, розуміння того, що для людини є найважливішим – добро, здоров'я, щастя.

За місцевим звичаєм у досліджуваній говірці в різний час доби вітаються по-різному: удосвіта та вранці – |доброго |ранку; вдень – |доброго дн'а, доб|риде"н'; увечері – |добрий |веч'ір. Протягом усього дня місцеві жителі на позначення вітання вживають такі фрази: при^е|в'іт, с³д|растуйте, д|раст'е. Фразою-відповіддю слугують ці ж самі слова. На вітання здрастуйте часто відповідають: і вам не" хва|рат'. Вітання супроводжується піднятою рукою вгору з похитуванням долонею зі сторони в сторону.

Прийшовши в гості в будень, мешканці села Комишувате Мангушського району Донецької області вітаються таким чином: с³д|раст'е^і |ваш'ї |хат'і, ш·|ч'ас'т'а |дому, с³до|ров'і бу|ли ў |ваш'ї |хат'і; на родини – ш·|ч'ас'т'а |мам'і і ди^е|тин'і, с³да|ров'я |ваш'ї |хат'і; на сватання – у вас то|вар – у нас ку|пець; на весілля – ш·|ч'ас'т'а |ваш'ї |хат'і; на день народження – з'ї |св'ато^ам, с³ н|разн'ічко^ам; на новосілля – хай ў |хат'і ўс'ї |будут' ба|гат'і. Традиційною фразою-відповіддю є слово подяки: на|сиб'і.

Лексема «Здрастуйте» засвідчує побажання людині бути здоровим. У селі використовувалось привітання «Здрастуйте у Вашій хаті», яке супроводжувалося звичаєм «шапкування»: люди старшого віку, проходивши один повз одного, трохи піднімали головний убір.

Якщо застають людину за якоюсь роботою (в городі, у хаті, у дворі), то їй кажуть: Бох² |пом'іч', що означає побажання успіхів тому, хто щось

робить, працює. У відповідь чують: ска|заў – до^aпо^a|може, по^aмо^a|ж'іт' і ви. У досліджуваній говірці не побутує вітання *помагайбі, магайбі*.

У деяких випадках вітатися за місцевою культурною традицією не можна. Не вітаються з учасниками похорону; коли заходять у хату, де є небіжчик; коли у хаті важкохвора людина.

Зустрівши знайомого в церкві чи біля церкви у звичайну неділю, кажуть: с³ во^aск|р'есни^eм дн'ом, під час вечірньої служби – со^a св'а|тим |вечо^aро^aм. У відповідь говорять: і вас с³ во^aск|р'есни^eм дн'ом, і вас с³ св'а|тим |вечо^aро^aм. За місцевим звичаєм у святкові дня вітаються таким чином: на Різдво – І|сус наро^a|диўс'а (відповідь: |славте^u йо|го), на Великдень – Хри^eс|тос во^aск|рес (відповідь: Во^a|істи^eну во^aск|рес).

Традиційно при прощанні використовують такі фрази: бу|ваї, бу|ваї с³до^a|ровий, не^u хво^a|раї, до^a |встр'еч'і, до^a по^a|баче^uн':а, зуст|р'іне^uмос', до^a |в'еч'е^oра, по^a|ка. Якщо прощаються надовго, то говорять: ч'е^u|каїте^u, не^u су|муйте^u. У випадках, коли на зустріч не сподіваються, вживають лексему про^a|ш'ч'аї. Ідучи з гостини, зазвичай вживають фразу: |д'акуйу |ваш'ій |хат'і, з похорону – |царство не^u|бесне^u, хаї зе^u|мл'а |буде^u |нухо^aм. Зазвичай при прощанні похитують долонею вперед-назад з піднятою рукою догори. При прощанні з рідними обнімаються. Йдучи з похорону люди хрестяться.

Вітання та побажання великою мірою пов'язані із древніми жанрами, що будувалися на вірі у магічну дію слова. Так, побажання перед розлукою с|катерт'у до^a |рога, тобто «Щасливої дороги, гладкого шляху», пов'язане із замовляннями і ворожінням (кому випаде платок – тому їхати в дорогу), і з похороном (покійнику в труну кладуть полотно, що стелиться, як дорога в потойбіччя). Тепер це колись серйозне побажання набуло негативного відтінку.

У традиційному народному мовному етикеті села Комишувате яскраво представлені формули-привітання та прощання. Привітання у говірці села Комишувате є виявом уваги до адресата і засвідчує приязне ставлення до нього. Адресата вітають з нагоди небуденних, урочистих подій у його особистому житті, з релігійними святами. Метою привітання є бажання встановити контакт з адресатом, підтримати добрі стосунки, виказати пошану, висловити повагу, продовжити контакт. Прощання належить до такого акту, в якому завершується процес спілкування. Спілкування потребує від учасників діалогу дотримуватись соціальної

поведінки, статусної самоповаги. Використання етикетних формул привітання і прощання дозволяє зберегти з адресатом добрі стосунки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К.; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2001. – 1440 с.

Колесник В. М.

ЛІРИЧНІ ПІСНІ ДОНЕЧЧИНИ

Українська народна пісня – дорогоцінне надбання й окраса нашого народу, нашої культури, вона набула слави у всьому світі, збагатила слов'янську і світову скарбницю народного поетичного фольклору. Українська пісенність творилася віками, вона охоплює весь багатогранний духовний світ нашого народу.

Українська пісня – це втілення духовної величі нашого народу, який зберіг свою безсмертну мову і йде з нею у майбутнє. Саме народна пісня відроджує в душах наших земляків любов до рідного слова й рідної землі. Нині, в час національного піднесення, відроджуються українські народні традиції, а разом з ними відроджується і народна лірична пісня. Сучасні молоді композитори та співаки звертаються до народної пісенної поезії, збирають її, вивчають і широко використовують у своїй пісенній творчості.

Метою пропонованої статті є спроба класифікації ліричних пісень Донеччини.

Українська пісня – це поетична біографія українського народу. Виринають із сивої давнини Байда Вишневецький, славний козак Морозенко, Іван Богун, Устим Кармалюк і кличуть до бою за Батьківщину, її свободу. Пісня – це наша історія, наша гордість і слава. З народної пісні покоління за поколінням черпає духовні сили, мудрість. Вона супроводжує людину протягом життя, вона допомагає хліборобу у полі, трудівнику за верстатом, господині в обійсті. Пісня допомагає у горі і звеселяє у щасті. Вона вчить любити Батьківщину, боротися за її волю, допомагає осмислити минуле. У народі кажуть, що у піснях прихована людська душа. Тому що народжуються вони нібито саме в душі. Чи то в радості та горі, чи то у нестерпній розлуці з рідними та близькими, в тузі за батьківським порогом, родиною та рідним краєм, чи то через нерозділене кохання до судженого або єдиної на всім білім світі.

Нелегка доля у нашої пісні, у всі часи вона була частиною людського життя. Мандрувала народна пісня з чумацькими валками, із заробітчанами, лунала у полі спекотного дня і тихого літнього вечора. Були часи, коли в нашій пісні кохалась навіть Москва. При дворі царя Михайла Федоровича органістами служили українці, співаком у Петрограді був і наш філософ Григорій Сковорода. А були часи, коли мову і пісню нашу гнали з життя. Забороняли співати рідною мовою. Кажуть, в Одесі губернатор Зелений

примусив замість «Ой, не ходи, Грицю, та й на вечорниці» співати «Ой, не хаді Грішка, да і на пікнік».

Кожна народна пісня позначена сюжетністю. Вона, мов коротке оповідання, розкаже нам і про похід запорожців на війну з турками, і про битву козаків із польськими завойовниками під Берестечком, і про панську неволю, і про нещасне кохання, і про весілля. На кожен життєвий випадок була своя пісня. Колядують з одними, на побачення ідуть з іншими, на вечорниці – з третіми.

Територія Донецької області здавна викликає увагу істориків, фольклористів, етнографів. Тут жили сміливі, чесні, героїчні та працелюбні люди, які не тільки працювали та воювали, але й духовно розвивалися. Говорячи про лірику місцевого регіону, не можна не враховувати розташування його поряд з іншими історично важливими областями: Запорізькою, Харківською, Луганською, що наклало відбиток на розвиток народної ліричної пісні у Волноваському районі Донецької області.

Найбільшого розквіту і довершеності на Донеччині набула позаобрядова пісенна лірика, де виявляються традиції протяжного пісенного співу, який і сьогодні можна почути на сцені села Златоустівка у виконанні місцевого ансамблю. У нашому регіоні за багато віків переплелися, нашарувалися різноманітні пісенні стилі, створивши багатий репертуар, до якого входять не тільки місцеві твори усної народної творчості, але й запозичені із сусідніх регіонів. До останніх належать стародавні балади про кохання та родинні стосунки: смерть парубка, який кохав одночасно кількох дівчат («Ой у полі жито, копитами збито»); стрілець убиває голуба, голубка тужить за ним («Ой там, на горі, ой там, на крутій»); свекруха перетворює невістку в тополя («Ой послала мати та й сина в дорогу»); мати кляне свого сина, щоб не женився на вдовиці («Поza лугом зелененьким»); про тяжку долю невістки («Ой чиє ж то жито, чиї ж то покоси»); мати виганяє сина з дому («Гомін, гомін, гомін, гомін по діброві»); дівчина отрує коханого, який її зрадив («Ой, не ходи, Грицю»); свекруха отрує невістку, викликаючи смерть сина («У полі береза, у полі кудрява»); про долю дівчини, яка поїхала з козаками («Їхали козаки із поля додому»); син виганяє з хати свою стару матір («У неділю рано-пораненьку»); багатий брат і бідна сестра («Під білою березою») та ін.

Невелика група пісень розкриває тематику та стильові особливості співу козацької доби: «Ой у лузі та і при березі», де вдова плаче за своїм сином, який іде з козаками в похід; «Ой на горі огонь горить» – у ній козак помирає і посилає коника додому; «Ой піду я понад лугом» – тут чоловік дорікає своїй некрасивій жінці; «Там, де Ятрань круто в'ється», де йдеться про любов козака до волі.

Пісенна лірика Донеччини у вигляді сільського романсу простежується у піснях: «В кінці греблі шумлять верби», де козак покидає дівчину, а вона його все чекає; «Цвіте терен, цвіте терен» – тут дівчина

жаліється на свого милого; «Взяв би я бандуру», в якій козак за карі очі віддасть душу; «По садочку ходжу», де козак ходить нежонатий через родичів; «Ой у полі нивка» – про любов козака до дівчини. Ліричний герой в народних піснях нашого краю – це завжди проста козачка чи козак, селянин чи селянка, бурлак чи повстанець. Саме їх емоції, думки та переживання складають основний зміст ліричної пісні.

Таким чином, лірична пісня Донеччини становить поєднання різних пісенних стилів, сукупність багатьох жанрів, які несуть у собі риси наддніпрянських традицій співу. За пісенним репертуаром та співочими стилями Донеччина становить перехідну зону між Запоріжжям та Харковом, збагачуючись зразками фольклору сусідніх регіонів та даруючи їм свої. Як коштовні самоцвіти виграють розмаїттям кольорів, так і народна лірична пісня Донеччини виблискує багатством найрізноманітніших стилів і мотивів.

Нині однією з головних у нашій народній творчості, зокрема, в народній пісні стала тема побудови вільної і незалежної Української держави, з якою пов'язуються найщиріші сподівання і мрії народу про утвердження в житті добра, свободи, людяності і справедливості. Отже, спадкоємність традицій української народної пісні триває.

ПЕДАГОГІЧНІ ТРАДИЦІЇ ТА ДИДАКТИЧНІ ІННОВАЦІЇ ДОНЕЧЧИНИ

Мартинюк В.

ТРАДИЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ

У кожного народу споконвічно вироблялися й утверджувалися неписані закони, за якими цей народ жив від покоління до покоління, яких дотримувався у щоденному родинному, громадському та суспільному житті. Саме у звичаях знайшли відображення його світовідчуття і світосприймання, стосунки між людьми, саме вони, як і мова, об'єднують окремих людей в одну націю. Не випадково, що в усіх народів світу існує повір'я, що той, хто забуває звичаї своїх батьків, карається Богом і людьми. Він, як перекотиполе, блукає по світу і ніде не знаходить прихистку.

Проблема виховання дітей у сім'ї. Чи був такий час в історії людства, коли вона була неактуальною? Можна впевнено відповісти: «Ні!» Змінювалися покоління людей, а проблема виховання за своєю суттю залишалася тією самою. Доброта, чесність, порядність, шанобливе ставлення до старших, піклування про літніх, німічних людей, працьовитість – ось неповний перелік основних моральних якостей, які у всі віки цінувалися нашим народом.

Як і тисячі років тому, у наш час виховання дітей у сім'ї ґрунтується на почутті спорідненості. Саме з тих далеких часів і залишилася в нашого народу живуча традиція підтримувати родинні стосунки – родичатися:

*Ой роду наш красний,
Роду наш прекрасний,
Не цураймося, признаваймося.*

Бо, як говориться в давньому народному прислів'ї: «Тому роду нема переводу, у котрому браття милують згоду». Народ свято охороняє традиції, вчить не цуратися і дорожити честю роду: «У нашому роду такого не водиться». Мало не з колиски українці прищеплюють дітям повагу до своєї родини, до всього свого роду. Згадайте такий простий на перший погляд дитячий віршик, але яке велике виховне значення він має:

*Ходить гарбуз по городу,
Питається свого роду:
– Ой чи живі, чи здорові
Всі родичі гарбузові?*

Справді, для нас, українців, найголовніше, щоб усі рідні, близькі нам люди були живі й здорові.

Є закони писані, а є закони неписані, які за своєю значущістю для кожного українця були і є не менш важливі й вагомі, ніж перші. Кодекс

народної моралі, вироблений десятками поколінь українців, регламентував норми і правила поведінки в родині чи в колективі, де на першому місці стоїть повага до громадської думки: «На сміх людям», «Не сміши людей», «Люди засміють», «Що люди подумаютъ», «Не можна, бо що люди скажуть». Наш народ напрацював велику кількість випробуваних часом навчально-виховних засобів, які, хоч і прості, але надзвичайно ефективні. Хороші вчинки завжди мали схвалення, позитивні відгуки, а непорядні – осуд.

Слово «гріх» досить часто звучало з уст українців, особливо коли в хаті підросали діти, яких треба і навчати, й наставляти. У народі гріхом вважають негідний вчинок, що суперечить народній моралі. З незапам'ятних часів в Україні вважалися гріхом і підлягали загальному осуду такі вчинки, як зрада Батьківщині, неповажливе ставлення до батьків, до старших за віком, глузування з калік, грабіжництво, обман.

З давніх часів українці відзначалися особливою богомольністю і богопослушністю. Моральним обов'язком кожного християнина було відвідування церкви у вихідні дні та релігійні свята, за чим ревно стежили церковнослужителі. Релігійні свята проходили з дотриманням усіх обрядодій, їх чекали, до них готувалися. Святкували всі – від малого до великого. Спочатку йшли до церкви, стояли там службу, а потім святкували вдома. У неділю і на свята нічого не робили, окрім дрібної хатньої роботи. Дозволялося також поратися біля худоби.

Пошана до батьків, узагалі до старших, виховувалася з раннього дитинства. В Україні до цього часу існує ласкаво-шанобливе звертання до кожного старшого члена родини на «Ви». Так, у сучасній українській пісні «Мамина вишня» зворушливо-любляче ставлення сина до рідної неньки якраз і простежується через шанобливе звертання:

*Мамо, мамо, ніжна і кохана,
Ви пробачте, що був неухажний,
Знаю, Ви молилися за мене
Дні і ночі, сива моя нене.*

Повага до старших, до батьків вважалася рисою, без якої молода особа не сформувалася як порядна людина. За народним віруванням, кривда, заподіяна дітьми матері, непошана до неї вважається великим гріхом і карається Богом.

Кодексом народної моралі засуджувалось вживання будь-яких лайливих слів. Українці не дозволяли собі вживати погані слова, особливо в хаті. Не можна було згадувати нечисту силу та ще й проти ночі. А коли таке слово все ж зірветься з язика, то треба одразу сказати: «Дух святий при хаті, при кочерзі, при лопаті». Надто уникали слова «чорт», замінюючи його в розповідях словами «отой чорний», «нечистий».

Найбільше засуджувалися в народі прокльони. Прокльони існують з незапам'ятних часів. В основі проклять лежить віра в магічну силу слова, а

їх призначення – завдати шкоди ворогам, спричинити їм зло або ж навіть смерть. У сучасному розмовно-побутовому мовленні іноді можна почути прокльони типу: «Щоб тобі добра не було», «Хай тобі грець», «Щоб тебе дощ намочив», «Щоб наші вороги повиздыхали», але їх вживають досить-таки рідко, бо в народі вірять, що прокльони повертаються до тих, хто проклинає, або ж до їхніх дітей та внуків. Українці вірили, що прокльони, особливо батьківські, завжди збуваються, тому діти боялися прогнівати своїх батьків, щоб не накликати на себе біду.

Натомість, намагалися заручитися добрим словом, коли вирушали в далеку дорогу чи розпочинали якусь важливу справу: «Благословіть, мамо й тату, в далеку дорогу». «Благословляємо, сину, і нехай Бог тебе благословить», – така була відповідь. Українці палко вірили, що батьківська і материнська молитва визволяє з будь-якої біди, «зо дна моря винімає, од великих гріхів душу відкупляє, до царствія небесного проводить».

Звичайно, колись, як і зараз, мали місце проблеми у вихованні. Були невдячні діти, і грубі, і нетактовні, і ліниві. Про підлітка, в якого простежується невідповідність зросту і розуму, говорять: «Високий, як лоза, а дурний, як коза». Загалом у поняттях українців ця тварина не відзначається особливим розумом, тому в прислів'ях і приказках своє негативне, а часом зневажливе ставлення до людських вад народ і показав саме через цей образ. Так про безвольних хлопця чи дівчину, які підпадають під поганій вплив, у народі говорять: «Повели, як козу на продаж», «Пішла, як коза на налигачі» та інші. Зневагу до дітей, які відбилися від батьківських рук, народ передав влучними прислів'ями: «Гріш ціна в базарний день», «Фальшива монета» та інші.

«Нема кращих, ніж народ, учителів», – говорить народне прислів'я, і це дійсно так. Не вивчаючи високих педагогічних наук, умів народ ненав'язливо, жартами заохотити дитину до праці, жартами засудити лінощі. З раннього дитинства виховувалось у дітей бережливе, економне ставлення до всього, особливо до хліба. Бережливе ставлення до хліба, до окрайців хліба, які гріх було викидати, породило приказку із глибоким виховним підтекстом: «Як будеш їсти окрайці, тебе хлопці (дівчата) любитимуть».

Виховання, створене самим народом і побудоване на народних основах, має ту виховну силу, яка є найкращою для всього людства.

Кочукова Н. І.

«РЕДАГУВАННЯ В ЗАСОБАХ МАСОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ» ЯК НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ

Реформування сучасної вищої освіти вимагає серйозного ставлення до професійної компетентності, удосконалення всієї роботи з підготовки студентів, зокрема філологів – фахівців інфокомунікацій, у напрямку

максимального наближення навчання до фахової практичної діяльності. Самореалізація особистості особливо необхідна на сучасному етапі, коли активізується активне і творче ставлення до дійсності, ведуться інтенсивні пошуки умов, що сприяли б реалізації потенційних можливостей індивіда як у навчальній, так і в професійній діяльності. Актуальність викладання дисциплін із наближенням до професійної діяльності збільшується у зв'язку з потребами в спеціалістах нового профілю, висококваліфікованих фахівцях.

Основні завдання вивчення курсу «Редагування в засобах масової комунікації» (для студентів за напрямком підготовки ОКР «магістр» зі спеціалізації «Медіакомунікації») полягають у практичному аспекті навчання, зокрема системному засвоєнні логічних, композиційних, стилістичних, мовних особливостей редагування, розвитку загальної мовної компетентності та збагаченні редакторського досвіду студента, закріпленні навичок знаходження та виправлення різних типів помилок; навчанні мистецтва створювати тексти певних жанрів з урахуванням законів мови і комунікативної спрямованості, сприянні практичному оволодінню навичками ораторського мистецтва, культурою вербального спілкування; засвоєнні стилістичних ресурсів мови, стилістичних норм; репрезентації взаємозв'язку екстралінгвістичних і власне мовних чинників у розвитку мови. Усі ці знання та навички необхідні студентам для редагування творів або створення власних текстів різних типів. Майбутній фахівець має розрізняти структури тексту в межах певного жанру, стилі мовлення та їх зв'язок із жанрами, особливості композиції та архітектоніки тексту, технологію редагування, методи тематичного та фактологічного аналізу. Окрім того, «студент повинен уміти кваліфіковано підготувати твір до друку, тобто зробити повний аналіз і, якщо потрібно, правку його змісту та форми, володіти методами аналізу та правки, правильно визначати головну тему та актуальність комунікативної мети твору, визначати обсяг і якість фактичного матеріалу, коригувати композицію подачі фактичного матеріалу згідно з комунікативною метою, обирати найкращі архітектонічні форми вираження теми, робити правописну правку, формулювати редакторський висновок» [1, с. 5]. «Редагування в засобах масової комунікації» належить до таких навчальних дисциплін, які мають забезпечити належний рівень наукових знань і практичних навичок щодо досконалого володіння нормами української мови.

Мета вивчення навчальної дисципліни «Редагування в засобах масової комунікації» – дати комплекс теоретичних засад з основ редагування; сучасної мовної комунікації як мисленнєво-мовної діяльності, спрямованої на переконання, вплив у процесі спілкування; формувати в студентів навички практичного використання методик роботи з композиційною, тематичною і фактологічною структурами тексту, його

мовностилістичним оформленням, уміння редагувати тексти різних видів (опис, роздум, розповідь), жанрів (замітка, нарис, стаття тощо).

На думку В. Шляхової, «практика редагування виконує важливу методичну функцію як засіб поєднання контролю та самоконтролю. виправляючи чужі помилки, студент активізує внутрішню програму, складену із системи мовних та мовленнєвих знань і умінь, проектує її на аналізований матеріал, бере на себе відповідальність, а отже набуває досвіду редакторської діяльності, набуває фахової компетентності» [2, с. 158-159]. Мова сучасної періодичної преси не завжди відповідає зразковій літературній мові, тому майбутні філологи мають виробляти критичне ставлення до прочитаного. Напр.: *«Висловлюючи своє відношення до подій у країні, він наголосив на тому, що вже настав час приймати міри по налагодженню усіх галузей виробництва»* (З газети). Окрім того, студенти аналізують помилки, що трапляються на екрані телебачення: у рухомих рядках та рекламі, у мові дикторів та учасників передач розмовного жанру тощо. Напр.: *«На той момент національні біди Америки дуже нагадували наші нинішні»* (З теленовин); *«У двохтисячному році створено інтернет-версію газети «Слов'янські оголошення»* (З інтерв'ю).

Результатами послідовної роботи стають сформовані вміння зіставляти написане з власним розумінням написання, якщо ж написане викликає сумніви – вдаватися до відповідних лексикографічних джерел та навчальних посібників з культури мови, брати на себе відповідальність за відредагований матеріал.

Загальновизнано, що вихованню мовного чуття особистості, культуромовної компетентності, удосконаленню стилістичної вправності сприяють заняття перекладом, особливо з близькоспорідненої мови. Перекладати дослівно – неправильно, потрібно адекватно засобами іншої мови відтворити думки автора та викликати очікувані ним емоції. Критеріями якості такого перекладу є його мовна довершеність, тобто щоб використані мовні засоби не нагадували мовної структури тексту оригіналу, щоб вони відповідали ситуації спілкування, забезпечували адекватність сприймання перекладеного оригіналу, його емоційну та естетичну відповідність.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сізова К. Л. Практикум з редагування: навчальний посібник / К. Л. Сізова, Н. М. Алексеєнко, Л. В. Бутко. – К.: Наша культура і наука, 2007. – 112 с.
2. Шляхова В. Літературне редагування у системі фахової підготовки філологів / В. Шляхова. – Культура слова. – 2011. – Вип. 74. – С. 158 – 163.

З УКРАЇНОЮ В СЕРЦІ:

уроки позакласного читання в старших класах за збіркою

Бориса Гуменюка «Блокпост»

Зайве говорити, наскільки актуальним є патріотичне виховання шкільної молоді з огляду на події революції Гідності та війну на Донбасі. Успішне вирішення цієї проблеми має низку як суб'єктивних, так і об'єктивних труднощів, тож серед останніх виділимо той факт, що жоден найсучасніший шкільний підручник з історії, літератури не спроможний встигати за стрімким бігом часу. Тому уроки позакласного читання повинні стати дієвим чинником у виховному процесі учнів у старших класах, адже «позакласне читання передбачає свободу вибору, варіантність уроків, являє собою багату скарбницю для саморозвитку» [6].

Останнім часом про Майдан та АТО з'явилося доволі багато і документальних, і художніх творів [7], але ми зупиняємо свій вибір на збірці Бориса Гуменюка «Блокпост» (2016 р.). Цьому є багато причин, але про головну найточніше сказав І. Андрусяк: «Це найсильніше з усього, що читав за останні десять років. Принаймні за останні десять років» [3]. А сила ця зумовлюється надзвичайною щирістю, безкомпромісністю, у яких криються душевний щем і біль, відраза, готовність боротися й перемогти, оскільки сам автор не на словах знає, що таке духовна монолітність майданівців і зрадницька політика української владної верхівки, кров, утрата побратимів у боях за український Донбас і злочинна бездіяльність, а то й неприкриті шкідництво військового командування. Тож має рацію В. Теремко, зауважуючи, що у творах Б. Гуменюка (окрім «Блокпосту», є ще збірка верлібрів «Вірші з війни», 2014 р.) народжується нова література, яка примушує усвідомити, «що ця війна неспроста дала нам Бориса Гуменюка – ніхто не зміг так побачити її і сказати про неї, як він, бо це можливо тільки на війні, а він там був. І не на екскурсії. Для цього потрібні ще певної структури громадянський темперамент, особистісний калібр, погляд у світ, стиль життя і співмірна їм сила таланту» [8, с. 5-6]. Отже, тексти «Блокпосту» народжувалися не за письмовим столом, не в тиші робочого кабінету, а серед вирування Майдану та в окопах і укріпленнях фронту, який кривавим рубцем не лише розділив Донбас, а й залишив невитравний слід у душах багатьох громадян України. Як зізнається сам Б. Гуменюк, «для мене все написане в ті дні – больові реакції на болючі події» [3, с. 5].

Збірка «Блокпост» позбавлена жанрової одноманітності, формальних причиново-наслідкових зв'язків між окремими епізодами, бо організуючим стрижнем виступає сам автор, його нервова напруга, породжена безпосередніми героїчно-трагічними подіями, намаганням поділитися своїми надіями, болями, тривогами зі співвітчизниками. І це найбільше вражало читачів: «Його тексти в ті дні найгарячіше читали. Над ними

ридали навіть не надто схильні до розчулень чоловіки – таким був час, і так далася нам війна» [8, с. 5]. Зважаючи на це, ми і пропонуємо для позакласного читання обрати два твори – «Ми мусимо битися» і «Як бандерівці».

Тип та форму проведення уроку позакласного читання вчитель обере самостійно, та в будь-якому разі необхідно подати відомості про письменника, тож радимо скористатися деякими Інтернет-ресурсами [1; 2; 4; 5]. Беручи ж до уваги низку проблемно-художніх особливостей кожного з текстів, уважаємо за доцільне перший із названих творів розглянути в 10-му класі у вигляді уроку-бесіди, а другий – в 11-му (урок-дискусія).

Методисти зауважують, що урок-бесіда є одним із найпоширеніших під час проведення уроків позакласного читання. До цього спонукає й сам зміст публікації «Ми мусимо битися» (її жанровий різновид визначити доволі складно: медитативний роздум, інвектива, публіцистичний виступ), який потребує обговорення. Щоб воно було змістовим, варто заздалегідь окреслити напрямки бесіди, яка у вступній частині уроку повинна зосередитися на таких моментах:

1. У силу яких обставин переважно молодь, студентство вийшли на Майдан Незалежності у другій половині листопада 2013 року? Як на цю акцію відреагувала тогочасна влада?

2. Які гасла відстоював Майдан у кінці 2013 – на початку 2014 року? Чому ці події пізніше назвали Революцією Гідності?

3. Що вам відомо про Небесну Сотню? Про кого із загиблих ви можете розповісти детальніше?

Необхідність такого вступу вбачаємо в тому, щоб кожен учень/учитель осмислив позицію Бориса Гуменюка, який був безпосереднім учасником усіх цих і подальших подій.

Власне робота щодо аналізу тексту, на нашу думку, повинна зосередитися на з'ясуванні причин, чому автор вдається до тих чи інших оцінок і пропозицій.

Слід одразу зауважити, що у творі виражено не стільки авторське Я, скільки колективне Ми, за яким стоїть не просто колективна думка, а принципово відмінна світоглядна позиція загалу (його не можна ототожнювати із несвідомою, аморфною масою), який протиставляє себе угодницькій політиці верхівки. І це не ейфоричне миттєве відчуття, а вистраждане переконання: «Як нам організуватися і хто нас поведе? Парубій, Ярош? Але ж там сьогодні знову якийсь перемир'я. Є така пропозиція: чоловіки, які готові зі зброєю вийти на майдан, додавайтеся до мене в друзі, шукайте один одного, об'єднуйтеся навколо когось, кому ви вірите. <...>. Якщо нас зберуться тисячі – ми зробимо все, що захочемо» [3, с. 21].

Як нам видається, навколо цього закликку і слід повести розмову. Вона може мати декілька векторних напрямків: вияв патріотизму, заклик

до мужності тощо. Проте варто наголосити на тому, що автор готовий вийти за звичні рамки підпорядкованості влада → загал. Погодження з нею – це ознака рабської психології, це відмова від права на власну думку, це підсвідоме погодження з радянсько-комуністичним принципом «Одобрям!», який не має нічого спільного з європейсько-демократичним принципом поваги до індивідуальної думки кожної особистості. А саме на виховання цього почуття й повинні спрямовуватися зусилля держави, громадськості, педагогічного колективу, родинного середовища.

Учень старших класів повинен не лише володіти навичками правильного зв'язного мовлення, але й уміти аргументувати власну точку зору, відстоювати її, що особливо важливо в сучасних умовах, коли проти України ведеться цілеспрямована гібридна війна. І засобом протистояти їй убачається урок-диспут на матеріалі «Як бандерівці» Б. Гуменюка.

Потенційну дискусійність текстів Б. Гуменюка відзначив, наприклад, В. Теремко: ««Суб'єктивні» тексти Б. Гуменюка здобували пристрасні аудиторії й розпалювали бурхливі дискусії. Іноді навіть надто категоричні дискусії» [8, с. 5]. Ця оцінка в повній мірі стосується вищезазначеного твору. Уже сама назва може викликати неоднозначну реакцію, адже сучасне українське суспільство не спроможне однозначно сприймати означення-епітет «бандерівець», на чому й намагалися грати ідеологи «русского мира». Однак твір Б. Гуменюка примушує відмовитися від звичних «географічно-історичних» векторів, коли «бандерівцями» вважалися лише вихідці із західних регіонів. На це слід особливо звернути увагу, оскільки сам письменник – уродженець Тернопільщини – ведучи своєрідну бесіду-дискусію з дідом Миколою, змушений врешті-решт визнати правомірність його аргументів: у незалежній Україні українців за духом ніхто не образить на вулицях західноукраїнського регіону. «А в Харкові чи Донецьку – це норма. А знаєш, що робить хлопець чи дівчина з Харкова? Витирає сльози, обмиває кров і знову вперто розмовляє українською, і знову вплітає стрічку в голову, хоча наступного разу їм за це можуть просто проломити голову. То хто з них бандерівець, перепрошую?» [3, с. 58]. Тож на підставі цих переконань і дід Микола, а з ним і автор доходять висновку, що бандерівець – «це не місце народження, це світогляд». Отже, навколо цього постулату й повинна розгорітися дискусія.

Щоб вона була плідною й аргументованою, її слід належним чином підготувати. А для цього обов'язково треба ґрунтовно ознайомитися з життям і діяльністю самого Степана Бандери, стратегією й тактикою ОУН-УПА, осмислити причини, чому західноукраїнське населення восени 1939 року вітало прихід радянської армії, а на початку війни 1941 року підносило хліб-сіль німецьким військам, за що, врешті-решт, боровся син Олександра Олеся Олег Ольжич і як він загинув.

Пошук відповіді на ці неоднозначні запитання, на нашу думку, дозволить, після прочитання твору Б. Гуменюка, зосередитися на таких моментах:

1. Чому дід Микола вдається до хронологічного розподілу понять «бандерівець»? Чи правомірне використання цього поняття в сучасній Україні?

2. Чи згодні ви з тим, що дід називає кінорежисера Юрія Іллєнка Великою Людиною?

3. Як ви прокоментуєте судження самого автора («Це вже говорив поет, а не філософ») і фразу самого діда Миколи: «Тут я бандерівець – охоронець цієї землі, і за неї розірву пащу кожному»? [3, с. 58-59].

4. Текст характеризується категоричністю суджень автора. Як ви ставитеся до цього?

5. Чому автор визначив жанр твору як апокриф?

Це не єдині питання, які можна винести для обговорення, але й вони примусять кожного учня замислитися над тим, що відбувається в його повсякденному житті, наскільки він дотичний до проблем, порушених письменником. А це в будь-якому разі не може не позначитися на особистісних громадянських позиціях старшокласників.

Ми досить поверхово звернулися до творчого доробку Бориса Гуменюка, але вважаємо, що й це засвідчує необхідність представлення його творів на уроках позакласного читання, а отже, окреслюються шляхи подальших досліджень:

– виявлення проблемно-художніх особливостей текстів, уміщених у збірці «Блокпост»;

– окреслення різноманітних методичних підходів щодо розгляду творів Б. Гуменюка на уроках позакласного читання в середніх та старших класах загальноосвітньої школи.

ЛІТЕРАТУРА

1. «Блокпост», або Формула успіху Бориса Гуменюка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://himiko.in.ua/kniga-borisa-gumenyuuka-blokpost/index.html>

2. Верлібр як форма сучасного вірша. Про «Вірші з війни» Бориса Гуменюка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://fil.ocvita.com.ua/doc/3635/index.html>

3. Гуменюк Б. Блокпост: Вірші. Новели. Публіцистика / Борис Гуменюк. – К. : ВЦ «Академія», 2016. – 336 с.

4. Гуменюк Борис Борисович [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki>

5. Гуменюк Борис [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://112.ua/profiles/borys-humeniuk-250.html>

6. Позакласне читання літератури в школі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://butseroga.narod.ru/lek_4.html

7. Твори про війну на сході України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/Російсько-українська_війна_в_культурі

8. Теремко В. «...Жив і горів разом зі своєю країною» / В. Теремко // Гуменюк Б. Блокпост: Вірші. Новели. Публіцистика. – К. : ВЦ «Академія», 2016. – С. 5-6.

Головко Н.М.

ПЕДАГОГИ-НОВАТОРИ ДОНЕЧЧИНИ

Кожний регіон України має неповторний етнічний автопортрет, самобутні історико-культурні традиції, специфічне культурне середовище та культурно-освітній простір. Донеччина відома своїми геополітичними та етнокультурними особливостями, своєрідними культурними та освітянськими традиціями, які зумовили формування досить яскравої педагогічної самобутності, що виявляється в специфіці системи освіти, у просвітницькій діяльності діячів освіти та культури, оригінальності педагогічних пошуків.

Василь Сухомлинський писав, що школа – це насамперед учитель. Особистість учителя – наріжний камінь виховання. До особи вчителя він ставив підвищені вимоги, називаючи професію педагога людинознавством. Пріоритетними напрямками професійно-педагогічної діяльності він визначав досконале знання свого предмета, глибоку любов до нього в поєднанні з любов'ю до дитини, вміння управляти її розумом і почуттями, спонукати до виявлення благородних почуттів; виховувати в дітях доброту, людяність, сердечність, доброзичливість, готовність прийти на допомогу, чутливість до всього живого і красивого; берегти й розвивати в дитини почуття людської гідності, оберігати її від поблажливості; систематично вивчати, досліджувати духовний світ дитини.

Здатність критично і творчо мислити, розуміти сучасний світ, знаходити і реалізовувати свою мету, вміння вчитися традиційно і з використанням нових технологій, діяти індивідуально і працювати в команді, бути грамотними в технологічному, цифровому, громадянському і глобальному розумінні – все це необхідні сучасним українським дітям навички. А помічниками у цьому плані їм, звичайно, мають стати креативні педагоги, які прагнуть впроваджувати новаторські зміни та покращувати якість освітнього процесу.

Основу інноваційних процесів в освіті складають дві важливі проблеми педагогіки – проблема вивчення, узагальнення і поширення передового педагогічного досвіду та проблема впровадження досягнень психолого-педагогічної науки в практику. Результатом інноваційних процесів слугує використання теоретичних і практичних нововведень, а також таких, що утворюються на межі теорії і практики. Учитель може

виступати автором, дослідником, користувачем і пропагандистом нових педагогічних технологій, теорій, концепцій.

До педагогічних інновацій можна зарахувати здобутки окремих педагогів, творчих груп, які становлять цілісну систему роботи з певного напрямку, здебільшого недостатньо висвітленого в науково-методичній літературі. Ці системи ґрунтуються на ідеях відомих педагогів і на власному досвіді та інтуїції. Заслуга їхніх авторів полягає в тому, що вони по крихтах збирають, систематизують, узагальнюють потрібний матеріал, доповнюють його власними здобутками, пропонують своє розуміння проблеми, і це дає підстави говорити про новизну, оригінальність, а водночас і про реальність підходів до здійснення поставлених завдань.

Педагоги-новатори – це ті педагогічні працівники, котрі прагнуть відійти від традиційного погляду на навчання і виховання дітей, тобто, не просто дати дитині певну суму знань і умінь, а за допомогою спеціальних методик, технологій, прийомів розбудити фантазію, допитливість дитини, дати поштовх її розумовій діяльності, викликати інтерес до самостійної, пошукової, дослідної роботи.

Донеччина – край не лише шахтарів та металургів, а й відомих учителів-новаторів. Серед них можна виокремити постать вчителя фізики В.Ф. Шаталова.

Віктор Федорович Шаталов представив таку авторську дидактичну систему, завдяки якій можна навчитися вчити всіх дітей незалежно від початкового рівня їхньої підготовки.

В основі його новаторського досвіду – методика подачі нового матеріалу укрупненими блоками, що зумовлює значне скорочення термінів при вивченні окремих навчальних предметів. Виклад матеріалу великими блоками (тема, розділ) дозволяє краще його осмислити, усвідомити логічні взаємозв'язки там, де раніше були лише окремі теореми, правила, параграфи. Учнію надається можливість побачити весь шлях, а не його частину.

Педагог-новатор пропонує запроваджувати в навчально-виховний процес нетрадиційні форми організації уроків: уроки відкритих думок (це дозволяє використовувати на уроках різноманітну науково-популярну літературу, надає можливість кожному висловити свою думку щодо інформації, яку повідомляє учитель, підкріплюючи або спростовуючи її), уроки відкритих задач (на цих уроках кожен учень має право звернутися до вчителя з проханням розв'язати задачу, що викликала труднощі), уроки творчості тощо. По-новому пропонує В.Ф. Шаталов й оцінювати знання учнів – впроваджувати роботу з листками взаємоконтролю, застосовуючи письмове (з використанням опорних сигналів) і магнітофонне опитування, використовуючи листки відкритого обліку знань і т. ін.

«Польовим учителем» називають учні Дружківської школи №24 Олександра Швеця, учителя географії, автора понад десяти підручників з

географії. Він віддає перевагу не шкільним кабінетам, а пізнавальним походам Донецькою областю. Разом з учнями розробив маршрути зеленого туризму в регіоні. Цими маршрутами вже ходили групи зі Швейцарії, Австрії, Німеччини. Учні педагога-новатора беруть участь у міжнародних проектах з утилізації твердих побутових відходів, з власної ініціативи чистять річки та проводять різноманітні екологічні кампанії.

Учитель фізики з Курахово Олена Антикуз, переможець сьомого Всеукраїнського конкурсу «Вчитель-новатор», фізичні закони пояснює, демонструючи мультфільми, а замість письмового заліку пропонує відзняти відеоролики. На платформі Windows Live вона створила віртуальну класну кімнату, яка нараховує вже понад 120 учнів. Ця шкільна соціальна мережа дозволяє ділитися навчальним матеріалом, влаштовувати онлайн-дискусії без прив'язки до класної кімнати й навчальних годин. Олена Антикуз вважає, що в сучасному світі педагогу, окрім знання свого предмета, необхідно вміти говорити з дітьми однією мовою.

Реформування системи освіти, зокрема шкільної, спричинено постійними змінами суспільного життя в Україні й потребує трансформації педагогічної діяльності і технологій педагогічно-виховного процесу, підвищення якості й ефективності української освітньої системи. Тому педагогічне новаторство набуває особливого значення, а досягнення і досвід вчителів-новаторів широко використовуються і впроваджуються у вітчизняну практику. У школах Донеччини працює чимало вчителів, які домагаються високої якості навчання і виховання, виявляють методичну творчість, збагачують передовий педагогічний досвід минулого і роблять значний внесок у розвиток теорії та практики навчально-виховного процесу.

Крутоусова О. М.

ПРОДУКТИВНІСТЬ УРОКІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ В СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ ДО ЗНО

*Якщо ми навчатимемо сьогодні так,
як ми навчали вчора,
ми вкрадемо у дітей завтра.*

Джон Дьюї

Сучасний учень повинен повертатися зі школи з певним результатом його навчальної діяльності. Щоб дійсно був результат, і був він ефективним, необхідна більша інтеграція теоретичного навчання в продуктивну практичну діяльність. Уміє учень діяти – отже, знає навчальний матеріал. А знає учень тоді, коли вміє застосовувати свої знання на практиці.

Продуктивне навчання – це процес створення учнем певного продукту, процес набуття життєвих навичок, які забезпечуть самовизначення та особистісний розвиток кожного учня. Із сучасних навчальних технологій найбільш продуктивними, на наш погляд, є

проблемно-аналітичні форми і методи, елементи «перевернутого» навчання, а також дослідно-пошукова діяльність.

Одною із сучасних методик є використання головоломок нового типу (кросенсів): вони мають розвивальний характер, дозволяють учителю не просто навчати, а залучати учнів до самостійного творчого пошуку. Причому такі головоломки дозволяють застосовувати різні варіанти асоціацій, які встановлять учні, бо кожна дитина мислить по-своєму. Тож використання кросенсів впливає на розвиток творчого асоціативного мислення школярів, активізує їхню пізнавальну діяльність. У процесі навчання можемо не тільки запропонувати учням розв'язувати придумані вчителем кросенси, але й організувати конструктивно-творчу індивідуальну або групову роботу над їхнім створенням за темою, набором зображень або просто доповненням пропущених образів (т.зв. «дірявий» кросенс). Так, наприклад, під час роботи над проблематикою твору Ю. Яновського «Подвійне коло» (11 кл.) можна запропонувати «Мозковий штурм»: Які проблеми порушує автор у творі? (Розпад родини заради ідеї, революція і народ, відданість справі, політичні платформи різних політичних сил і партій, проблема братовбивчої громадянської війни, проблема трагедії роду і народу).

«Перевернуте навчання» – це змішування традиційної класно-урочної системи й сучасної цифрової освіти. Єдиної моделі «перевернутого навчання» не існує. Суть такого навчання – заміна

лекційного викладу матеріалу в класі на виконання практичних завдань.

Перед вивченням нового матеріалу чи практичними завданнями пропонується учням самостійно ознайомитися з новим матеріалом, розміщеним на спеціальному ресурсі – сайті або блозі, який повинен бути в кожного вчителя. Удома школярі переглядають спеціальні навчальні відеоролики (3-7 хв.). Після перегляду матеріалу вони можуть виконати нескладні завдання. За потреби учень

може повернутися до матеріалу, який він не зрозумів, і переглянути його ще раз. У класі ж учень використовує самостійно здобуті знання, працюючи в групах або індивідуально. Тобто безцінний час на уроці витрачають на творчість, а не на сприйняття нової інформації.

На уроках літератури вважаємо доцільним використання елементів «перевернутого навчання» при вивченні біографії, на етапі підготовки до сприймання твору (наприклад, перегляд фрагментів кіноекранізацій, театральних вистав відповідних художніх творів), на підсумковому етапі вивчення твору, а також та при виконанні дослідно-пошукових завдань (наприклад, зіставити екранізацію роману М. Коцюбинського «Тіні забутих предків» з текстом твору, або порівняти втілення художніх образів у «Лісовій пісні» Лесі Українки з відповідною театральною виставою).

Такий метод буде доречним і на уроках мови. Активне використання ненормативних мовних утворень у побуті, проникнення їх у тексти телеведучих, на шпальти газет призводить до спотворення уявлень учнів про мовну норму. Поширеними є помилки в слововживанні, сполучуваності слів, використанні фразеологізмів і канцеляризмів. Завдання з цієї теми в ЗНО є важкими для дітей. При цьому відсоток вправ, спрямованих на подолання таких помилок, у шкільних підручниках незначний. При підготовці до ЗНО на уроках мови в 10-11 класах корисними будуть експрес-уроки української мови Александра Авраменка [1]. Після перегляду певних уроків учні в класі виконують у групах або парами систему вправ на подолання відповідних помилок. Наприклад: Лексичні помилки: 1. Виберіть правильний відповідник: стане в нагоді / пригоді, одержувати / отримувати / здобувати освіту. 2. Випишіть в один стовпчик правильний варіант, а в другий – неправильний: на протязі століть, протягом століть, виборча посада, виборча дільниця. Граматичні помилки: Виберіть правильний відповідник: вчитися математиці / математик), нехтувати небезпекою / небезпеку.

Окрему проблему на ЗНО становлять завдання на наголошення слів. Учням пропонується вдома ознайомитися з конспектом, розміщеним у розробленому «Зошиті для підготовки до ЗНО» [2], а також переглянути відеоуроки О. Авраменка [1]. На уроці учні працюють над системою вправ на складні випадки наголошення слів.

У процесі продуктивного навчання пріоритет надається самостійній діяльності пошукового, дослідного, творчого характеру. Не можна забезпечити повноцінного лінгвістичного розвитку обдарованої особистості без якнайширшого залучення її до пошуково-дослідної діяльності, яка, по-перше, стимулює творчу діяльність, по-друге, сприяє засвоєнню осмислених, свідомо застосовуваних базових мовних знань на практиці, по-третє, створює умови для розвитку пізнавальних інтересів. Такий напрямок передбачає активну мовленнєво-мислительну діяльність учнів, посилення ступеня їхньої пізнавальної самостійності.

Актуальними є також методи, що дозволяють застосовувати одержані в школі знання в життєвій практиці. Це, наприклад, підготовка есе, порт фолію, проектів. Одним із найефективніших методів продуктивного навчання, на нашу думку, є метод проектів, тому що результати виконання

проектів мають практичну спрямованість. Прикладом проекту може бути створення учнями блок-схем, які ілюструють складні випадки перекладу сталих дієслівних сполук. Наводимо приклади схем, створених учнями:

Надевать:

очки,
насадку,
туфлі,
пальто.

Закривать:

окно,
книгу,
счет,
глаза,
сезон,
кран

Всі ці продуктивні форми і методи роботи дозволяють успішно готувати учнів до ЗНО. Як допоміжний матеріал було укладено дидактичні матеріали для 5кл., 6 кл., а також «Зошит для підготовки до ЗНО (10-11 клас)» [2].

Не менш складним у системі ЗНО є написання власного висловлювання. Учніне завжди дотримуються чіткої структури твору; викликає труднощі необхідність знайти вдалий приклад з української літератури, щоб він чітко підкреслював думку, яку потрібно спростувати чи довести. Для подолання цих проблем було розроблено алгоритм дій при написанні твору, опорні картки, а також таблиця прикладів з художньої літератури, історії, суспільного життя. Опорні картки, у яких відсутній певний елемент композиції (теза, аргументи, приклади або висновок), поступово, крок за кроком, навчають учнів створювати власне висловлювання логічно, аргументовано, грамотно.

Як свідчить практика, потенціал продуктивних методик та технологій є дуже високим і його реалізація безпосереднім чином впливає на досягнення високого результату навчання. Продуктивне навчання забезпечує засвоєння знань та умінь, які випускник школи може застосовувати у подальшому житті.

Отже, форми і методи продуктивного навчання покликані формувати рівень соціальної зрілості учнів. Важливо, що в процесі спільної діяльності учня і вчителя відбувається самовизначення школяра.

ЛІТЕРАТУРА

1. Експрес-уроки української мови Александра Авраменка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: ipro.kubg.edu.ua/ekspres-uroku
2. Робочий зошит для підготовки до ЗНО (10-11 кл.) [Електронний ресурс] / Упорядник О.М.Крутоусова. – Режим доступу: https://onedrive.live.com/view.aspx?resid=241480EAAC1B0277!900&ithint=file%2cdocx&app=Word&authkey=!AJ6xWj5M8t_VOaA

Кирильченко Л. М.

ЕЛЕМЕНТИ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ НА УРОКАХ СЛОВЕСНОСТІ ПІД ЧАС ПІДГОТОВКИ ДО НАПИСАННЯ ВЛАСНОГО ВИСЛОВЛЕННЯ У ФОРМАТІ ЗНО

Виховуючи критично грамотну особистість, яка буде здатна діяти в спільноті як мисляча людина, ми зробимо крок на шляху до створення демократичної держави

К. Мередіт, Д. Стіл

Одним із головних завдань Нової української школи є підготовка випускника школи, здатного до активної творчої діяльності, інноватора, патріота, а також цілісної особистості, усебічно розвиненої, здатної до критичного мислення [2, с. 6].

Інтерес до критичного мислення на сучасному етапі спричинений інтенсивними економічними, соціальними, політичними змінами, які вимагають, аби випускник був конкурентоздатним у ХХІ столітті. А допоможуть йому таким стати основні компетентності. Концепція нової української школи визначає 10 основних компетентностей. Зупинимося на таких: «спілкування державною мовою», «соціальна та громадянська компетентність», «обізнаність та самовираження у сфері культури», «уміння вчитися упродовж життя». Ці та інші компетентності тісно переплетені з такими наскрізними вміннями, як: «уміння читати», «уміння доносити свою думку», «логічний захист позиції», «емоційний інтелект», «творчість», «критичне мислення» [2, с. 11-13].

Теоретичні аспекти технології критичного мислення закладені в працях як зарубіжних, так і вітчизняних учених: Дж. Дьюї, М. Ліпмана, А. Кроуфорда, В. Саула, Д. Стіла, О. Пометун, О. Тягла, С. Терна, К. Баханова, Г. Воропая та ін. Крім того, у сучасного вчителя є можливість в Інтернет-просторі ознайомитись з технологією критичного мислення, пройти тренінги на освітній платформі «Критичне мислення» [Режим доступу: <http://www.criticalthinking.expert/pro-nas/komanda-platформи/>], а

також пройти онлайн-курс «Критичне мислення для освітян» на платформі «Prometheus» [Режим доступу: <https://prometheus.org.ua/>].

У Державному стандарті освіти зазначено, що здобувач освіти має «сприймати, аналізувати, інтерпретувати, критично оцінювати інформацію в текстах різних видів, медіатекстах та використовувати її для збагачення свого досвіду; висловлювати думки, почуття й ставлення» [1, с.6]. Уроки словесності стимулюють критичне мислення учнів, формують толерантне ставлення до чужої думки, уміння працювати з текстом, вести діалог, приймати рішення.

Сучасний урок словесності в старших класах – це не просто модель діалогу вчителя з учнями. Сучасний урок передбачає реалізацію принципу активного навчання, коли навчальний процес наближений до реальних умов акту комунікації. Правильно вироблені вчителем алгоритми комунікації сприяють розвитку комунікативної компетентності, критичного мислення, готують учнів до реалізації вмінь та знань у створенні власного висловлення.

Робота на уроках над темами, що вимагають критичного мислення, – це великий океан із багатьма труднощами, над якими доводиться працювати, постійно зупиняючись, щоб їх подолати. Тільки такий шлях приводить до омріяного берега, який називається «життєва компетентність», і дозволяє перевірити її на міцність – що значить мати власну позицію. Саме завдяки творчому завданню (власне висловлення ЗНО) учні можуть перевірити знання й уміння, які здобувались і формувались на уроках словесності.

Модель сучасного висловлення старшокласника з морально-етичної, суспільно-політичної теми передбачає комплекс знань і міркувань, аргументації фактичного матеріалу, визначення проблеми, критичного осмислення дійсності, наведення прикладів з літератури й інших видів мистецтва тощо.

Якщо учень не звик працювати творчо, то необхідно поступово застосовувати прості вправи (наприклад, підібрати зі ЗМІ матеріали з певної теми, аргументувати вчинки літературних героїв, сформулювати власну позицію щодо певної ситуації), а потім пропонувати складніші завдання. Щоб сформулювати прогнозовані результати, учитель конкретизує можливості навчального процесу й ставить перед собою такі цілі:

- після циклу занять учень може назвати й пояснити фактичний матеріал;
- може самостійно аргументувати власний досвід;
- може висловити власне ставлення до подій, цінностей.

Власне висловлення на уроці словесності дозволяє формувати такі вміння:

- самостійно ставити мету;

- аналізувати ситуацію;
- планувати хід думки;
- аналізувати результати;
- оцінювати себе.

Практичному закріпленню таких умінь, звісно, служить текст, оскільки текстоцентричний підхід віддзеркалює алгоритм аргументації учнями думок.

Одним з ефективних прийомів, що розвивають критичне мислення, є «сократівський діалог». Тема може бути сформульована у вигляді питання (наприклад: «*Як ви вважаєте, чи потрібно?..*»). Відкриті питання готують учнів до написання творчого висловлення на актуальну тему. Такі відкриті запитання можуть бути різних типів: питання з використанням аналогій; питання, що вимагають аргументації; питання, які допомагають змінити точку зору; провокаційні питання.

Після такого діалогу учень готовий до розкриття власної позиції, послідовного аргументування, без утруднень робить самостійні узагальнення й висновки. Це допомагає нам (учителю й учню) спільно розробити авторську карту учня.

КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ

Власне висловлення – карта учня

1.	Я можу синонімізувати тему	Колективно обговорюємо тему, розробляємо варіанти розгортання теми
2.	Я планую свої міркування	Створюємо усно чернетку ідей, напрямків роздуму
3.	Я формулюю аргументи й факти	Звертаємось до подій як сучасності, так і минулого (адже без минулого немає майбутнього)
4.	Я наводжу приклади з життя, літератури, інших видів мистецтва	Збагачуємо світогляд завдяки прикладам сучасної, класичної літератури, джерел народної творчості
5.	Я роблю висновок, узагальнення	Одним із етапів критичного мислення щодо висновків й узагальнень є вміння висвітлити «зерно» теми, вправно й логічно закінчити власне висловлення

Отже, використання методики критичного мислення на уроках словесності під час підготовки до написання власного висловлення у форматі ЗНО допомагає учневі уникати компіляції чужих думок, на основі опрацьованої інформації вчитися формулювати власні судження, робити самостійні висновки, підкріплені переконливою аргументацією. Це допоможе учневі «адекватно оцінювати нові обставини та формувати стратегію подолання проблем, які виникатимуть у майбутньому» [3, с. 96],

а словеснику дасть можливість вийти на сучасну модель випускника – цілісну, духовно багату, креативну особистість, конкурентноспроможну в сучасному світі, здатну по-справжньому керувати майбутнім.

ЛІТЕРАТУРА

1. Державний стандарт початкової освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnogo-standartu-pochatkovoyi-osviti>. – Назва з екрану.

2. Концепція Нової української школи. Концептуальні засади реформування середньої школи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>. – Назва з екрану.

3. Мошковська Г. Використання технологій критичного мислення з метою формування ключових компетентностей учнів / Г. Мошковська // Нова педагогічна думка. – 2016. – № 5. – С. 94 – 96.

Целковська К.М.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ВИВЧЕННІ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Термін «інновація» означає оновлення процесу навчання, який спирається, головним чином, на внутрішні фактори. Запозичення цього терміна пов'язане з бажанням виділити мотиваційний бік навчання, відмежуватися від чергових «переможних методик», які за короткий час повинні дати максимальний ефект незалежно від особливостей класу, здібностей окремих учнів, їхніх бажань тощо [3, с. 26].

Поняття «технологія» виникло у світовій педагогіці також як протиставлення існуючому поняттю «метод». Недолік методу полягає в його негнучкості та нездатності до трансформації. Значного поширення термін «технологія» («технологія в освіті») набув у 40-х рр. минулого століття і був пов'язаний із застосуванням нових аудіовізуальних засобів навчання. У 60-х рр. поняття «технологія освіти» розглядалося під кутом зору програмного навчання і використання обчислювальної техніки у навчанні [3, с. 27].

З початку 80-х рр. ХХ ст. все частіше вживається термін «педагогічні технології». У визначенні їхньої суті немає єдиного погляду: одні розуміють це як певну систему вказівок щодо використання сучасних методів і засобів навчання; інші – як цілеспрямоване застосування прийомів, засобів, дій для підвищення ефективності навчання; треті – як цілісний процес визначення мети, обґрунтування плану і програми дій та навчальних методів. Кожний з цих підходів має право на існування, бо охоплює різні сторони навчального процесу.

Отже, «інноваційні технології» – це цілеспрямований системний набір прийомів, засобів організації навчальної діяльності, що охоплює весь

процес навчання від визначення мети до одержання результатів. Система ґрунтується на внутрішніх умовах навчання. Тому «педагогічні технології» пов'язані з ідеями і досвідом психології, соціології, системного аналізу тощо.

Педагогічна технологія – це цілеспрямована система. Ми звикли до визначення мети навчання, виходячи з комплексного підходу поєднання освітньої і виховної мети (Ю. Бабанський). Останнім часом особлива увага приділяється розвитку творчих здібностей учнів.

Психологи встановили, що найбільша кількість галузей людської діяльності розвивається у творчому плані саме у молодому віці. У цей період людина прагне відкривати найбільшу кількість джерел, що дають естетичне, інтелектуальне та моральне задоволення. Питання розвитку творчої діяльності учнів та студентів розглядаються у працях відомих науковців: В.В. Давидова, З.І. Калмикової, О.М. Леонтьєва, З.І. Слепко та інших.

І саме уроки зарубіжної літератури – це насамперед уроки, де вчитель уміло використовує всі можливості учня, весь його можливий потенціал з метою активного розумового розвитку, формування моральних якостей.

Актуальним залишається питання створення належних умов і залучення цілеспрямованих заходів для розвитку пізнавально-творчих здібностей учнів при вивченні предмету «Зарубіжна література». Тут варто враховувати такі принципи:

- індивідуальне й диференційоване навчання з наданням можливості вибору завдань учнів;
- постановка й вирішення проблемних і творчих ситуацій;
- діалогічність і комунікативність навчання з метою розвитку комунікативних здібностей учнів;
- створення психологічно сприятливого клімату в колективі, коли викладач і учень виступають активними й взаємодіючими суб'єктами діяльності [4, с. 6].

Пошук інновацій у формах навчання привів до появи нестандартних уроків. Серед найбільш поширених типів нестандартних уроків можна назвати ділові ігри, прес-конференції, урок-конкурс, урок-«суд», урок-концерт, урок-екскурсія, урок-подорож, урок-«літературне кафе».

Більшість занять нестандартної форми передбачає групове навчання, що сприяє реалізації комплексних цілей засвоєння знань: формує навички самоконтролю, почуття обов'язку й відповідальності за результати навчання.

На заняттях з використанням активних методів навчання з'являється можливість сформулювати дуже важливі для майбутньої професійної діяльності якості.

Водночас, існують різні погляди на нестандартний урок.

На думку О. Антипової, В. Паламарчук, Д. Рум'янцевої та ін., суть нестандартного уроку полягає в такому структуруванні змісту і форми, яке б викликало насамперед інтерес учнів і сприяло їхньому оптимальному розвитку й вихованню [1, с. 65]. Л. Лухтай називає нестандартним такий урок, який не вкладається (повністю або частково) в межі виробленого дидактикою, тобто коли вчитель не дотримується чітких етапів навчального процесу, методів, традиційних видів роботи [2, с. 31]. Е. Печерська вбачає головну особливість нестандартного уроку у викладанні певного матеріалу у формі, пов'язаній з численними асоціаціями, різними емоціями, що допомагає створити позитивну мотивацію навчальної діяльності [6, с. 62]. О. Митник і В. Шпак наголошують, що нестандартний урок народжується завдяки нестандартній педагогічній теорії, вдумливому самоаналізу діяльності вчителя, передбаченню перебігу тих процесів, які відбуваються на уроці, а найголовніше – завдяки відсутності штампів у педагогічній технології [5, с. 11].

Класифікація нестандартних уроків ще не склалася, але добірка їх уже досить різноманітна. Аналіз робіт науковців (Т. Байбара, Н. Вакарчук, Л. Варзацька, Т. Гусак, О. Кузьменко, Е. Печерська, О. Савченко, Н. Стяглик, Г. Тарасенко, В. Шпак), методистів (В. Авер'янова, Д. Вельбрехт, В. Заворотнюк, Г. Лисенко, Л. Лухтай, Н. Токар, В. Лекіна), ознайомлення з досвідом роботи педагогів-практиків (В. Бутрім, І. Волкова, І. Гуревич, Н. Гордуз, В. Демчук, Л. Доренська, Л. Козоріз, Г. Крупська, О. Митник, І. Мушак, І. Опанасець, Т. Пасічник, П. Пашаніна, Л. Пензар, О. Полєвікова, Л. Тумакова, Т. Шафрай та ін), дають підстави стверджувати, що форми уроків, які застосовуються в сучасній старшій школі, можна класифікувати таким чином:

- бінарні уроки;
- віршовані (римовані) уроки;
- інтегровані (міжпредметні) уроки;
- уроки-дискусії (урок-діалог, урок-диспут, урок запитань і відповідей, урок-засідання, урок - круглий стіл, урок-конгрес, урок-практикум, урок - прес-конференція, урок - проблемний стіл, урок-семінар, урок-суд, урок-телеміст);
- уроки-дослідження (урок-знайомство, урок - панорама ідей, урок-пошук, урок-самопізнання, урок «Слідство ведуть знатоки», урок «Що? Де? Коли?»);
- уроки-звіти (урок-аукціон, урок-залік, урок-захист, урок-інтерв'ю, урок-екзамен, урок-ерудит, урок-композиція, урок-концерт, урок - огляд знань, урок-презентація, урок-ярмарок);
- уроки-змагання (урок - брейнг-ринг, урок-вікторина, урок-КВД - конкурс винахідливих та допитливих, урок-КВК - конкурс веселих та кмітливих, урок-конкурс, урок - мозкова атака, урок-турнір);

- уроки-мандрівки (урок-екскурсія, урок-екскурсія, урок-марафон, урок-подорож);
- уроки - сюжетні замальовки (урок-віночок, урок-вечорниці, урок-драматизація, урок-казка, урок - картинна галерея, урок-ранок, урок-спектакль, урок-фестиваль, урок - усний журнал).

ЛІТЕРАТУРА

1. Антипова О. У пошуках нестандартного уроку / О.Антипова, Д.Рум'янцева, В.Паламарчук // Рад. школа. – 1991. – № 1. – С. 65-69.
2. Лухтай Л. К. Нестандартний урок / Л. К. Лухтай // Початкова школа. – 1992. – № 3–4. – С. 31–32.
3. Макрідіна Л. О. Використання сучасних технологій у педагогічній діяльності / Л. О. Макрідіна // Початкова школа. – 1995. – № 7. – С. 26–30.
4. Мірошниченко Л. Ф. Методика викладання світової літератури в середніх навчальних закладах / Л. Ф. Мірошниченко. – К. : Ленвіт, 2000. – 240 с.
5. Митник О. Нарис нестандартного уроку / О.О. Митник // Початкова школа. – 1997. – №12. – С. 11–22.
6. Печерська Е. Уроки різні та незвичайні / Е. Печерська // Рідна школа. – 1995. – № 4. – С. 62–65.

Матюшина Л.В.

РОЛЬ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ФОРМУВАННІ ГРОМАДЯНСЬКО-ПАТРІОТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ

В Україні є давня традиція суспільної праці, взаємодопомоги, піклування про ближнього. Осіб, які працювали в цій сфері, називали громадськими діячами, альтруїстами, добродійцями, добровольцями тощо. Настали нові часи й по-іншому стали називати таких людей – волонтерами.

Важливість виховання громадянських цінностей та патріотизму підкреслювали всесвітньо відомі мислителі Гегель, Платон, В.Плахотний, Л. Сохань, І. Кант, К. Роджерс, Е. Фром. Сучасні аспекти формування патріотизму дітей та молоді досліджуються в працях О. Вишневського, В. Кузя, М. Левківського, Г. Пустовіта, Ю. Руденка, О. Сухомлинської, М. Ярмаченка та ін.

На сьогодні волонтерство – це психологічна та моральна підтримка, допомога людям, що були вимушені покинути свої домівки внаслідок анексії Росією Криму та окупації окремих територій Східної України, а також родинам, члени яких загинули під час проведення антитерористичної операції [1, с. 33]. Незаперечним є той факт, що потреби населення в соціальній допомозі, психологічній підтримці й захисті зростають. Тому й виникла необхідність у залученні до соціально-

психологічної роботи з різними верствами населення добровільних помічників-волонтерів.

Волонтери керуються такими принципами: визнають рівність прав для всіх чоловіків, жінок та дітей, незалежно від їхньої расової приналежності, віросповідання, фізичних особливостей, відповідного соціального та матеріального становища; поважають гідність і культуру всіх людей; надають допомогу, безкоштовні послуги особисто або групами в дусі партнерства і братерства; визнають рівну важливість особистих і колективних потреб, сприяють їх колективному забезпеченню; ставлять перед собою мету перетворити волонтерство в спосіб набуття нових знань і навичок, удосконалення здібностей, стимулюючи для цього ініціативу і творчість людей, надаючи кожному можливість бути творцем, а не користувачем, спостерігачем; стимулюють почуття відповідальності, заохочують сімейну, колективну й міжнародну солідарність.

Аналіз матеріалів обласних центрів соціальних служб для молоді дозволив виявити основні напрями роботи добровільних працівників:

1. Соціально-реабілітаційна робота, попередження та подолання негативних явищ у молодіжному середовищі: робота з молоддю, схильною до асоціальної поведінки; профілактика та подолання вживання алкогольних напоїв, наркотичних речовин, тютюнопаління; профілактика ВІЛ / СНІДу; підтримка дітей та підлітків, що постраждали від морального, фізичного, сексуального насильства.

2. Соціальна опіка й захист найменш захищених категорій дітей та молоді: підтримка та сприяння розвитку творчих здібностей молодих інвалідів; соціальна допомога молодим сім'ям; соціальна робота з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування; соціальна підтримка військовозобов'язаної молоді, безробітної молоді, сприяння в працевлаштуванні; сприяння самовихованню, самовизначенню та самовдосконаленню дітей та молоді, формування та розвиток якості творчої особистості; розвиток та підтримка обдарованих дітей та молоді.

Волонтери потрібні на різноманітних культурно-масових заходах, спортивних змаганнях, в екологічній роботі, роботі з людьми з обмеженими можливостями тощо. Участь у волонтерському русі навчає комунікабельності, навичкам лідера й оратора. Окрім того, волонтерство, як форма національно-патріотичного виховання, сприяє відвідуванню самими волонтерами різних заходів – це дозволяє їм побачити ті місця, відвідати ті пам'ятки (культурні, релігійні), які б вони не змогли відвідати, не ставши волонтерами. Тобто, непрямо відбувається внутрішній туризм країною, підвищується культурний рівень вихованців. Відвідування різних регіонів своєї держави, а іноді й інших країн у ролі волонтера дозволяє прищепити підліткам бажання подорожувати світом, доторкнутися до прекрасного, а також сприяє тенденції прагнення до добродійних, позитивних справ.

Отже, процеси розбудови суверенної держави в умовах сьогодення передбачають пошук справжніх пріоритетів і цінностей української громади. Волонтерська реакція українців свідчить про необхідність побудови нового громадянського суспільства, що стало поштовхом до зміни свідомості громадян, а також побудови нового типу взаємовідносин на основі спільних ціннісних орієнтирів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Василенко К. Волонтер – це стан душі / К.Василенко // Волонтер. – 2001. – №10. – С.33-40.

Самохвалова Л. В.

ЛІЦЕЙСЬКЕ НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО «КВАНТ» ЯК ФОРМА РОБОТИ З ОБДАРОВАНОЮ МОЛОДДЮ НА БАЗІ МАЛОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ

У сучасній освіті України домінує ідея формування людини-дослідника, здатної до творчого мислення, самостійного пошуку шляхів розв'язання актуальних проблем. На сьогодні організація науково-дослідної діяльності учнів-членів Малої академії наук України набуває нового, практичного значення в загальноосвітніх навчальних закладах, оскільки науково-дослідні проекти, до яких залучаються старшокласники, – надійний шлях пізнання кожним юним дослідником своїх творчих можливостей, а часто – й професійного самовизначення. Надзвичайно важливо сьогодні узагальнити досвід шкіл з роботи з обдарованими учнями, дібрати ефективні методи, прийоми, форми роботи; поширити ідею запровадження дослідницького елемента в навчально-виховний процес загальноосвітнього навчального закладу.

Найвищою ланкою науково-дослідної роботи учнів у Слов'янському педагогічному ліцеї є наукове товариство (ЛНТ) «Квант» Слов'янського територіального відділення Малої академії наук України. «Квант» – це добровільна ліцейська організація, яка діє на основі нормативно-правової бази, відповідно до мети і завдань Малої академії наук України, а також згідно з прийнятим у 1998 році Положенням про ЛНТ «Квант».

Мета товариства – виявлення та підтримка обдарованих учнів, котрі мають схильність до дослідної діяльності, а також розвиток інтелектуальних, творчих здібностей школярів, поширення науково-дослідного способу мислення роботи в умовах ліцею. Девізом ліцейського наукового товариства є вислів: «Знання – пошук, творчість – праця».

Основними завданнями товариства є:

- сприяння підвищенню престижу і популяризація наукових знань;
- виявлення інтересів і схильностей учнів до наукової діяльності;
- підготовка членів наукового товариства до самостійної дослідної діяльності;
- розвиток у ліцеїстів пізнавальної активності, дослідницьких умінь та навичок, творчих здібностей у процесі навчальної та пошуково-дослідної діяльності;

- ознайомлення учнів з методами і прийомами наукового пошуку;
- проведення досліджень, що мають практичне значення;
- вироблення вмінь презентації результатів наукового дослідження;
- оволодіння мистецтвом виступу перед аудиторією з науковими доповідями;
- вироблення вмінь працювати з обладнанням, необхідним для проведення експериментів;
- проведення конференцій та використання інших методів для створення традицій єдиного ліцейського колективу;
- пропаганда досягнень науки, техніки, літератури, мистецтва;
- сприяння професійному самовизначенню учнів.

У складі ЛНТ працюють п'ять відділень: природниче (секції «хімія», «біологія», «екологія», «географія»); відділення філології (секції «українська мова», «українська література», «фольклористика», «мистецтвознавство», «літературна творчість», «російська мова», «англійська мова», «німецька мова»); відділення історії, філософії, суспільствознавства (секції «педагогіка», «правознавство», «історія», «археологія», «історичне краєзнавство», «етнологія»); відділення технічних наук, фізики, астрономії (секції «технологічні процеси та перспективні технології», «матеріалознавство», «теоретична та експериментальна фізика», «космічні дослідження»); відділення комп'ютерних наук, математики та економіки (секції «математичне моделювання», «прикладна математика», «комп'ютерні системи та мережі», «Internet-технології та WEB дизайн», «мультимедійні системи», «навчальні та ігрові програми», «мікроекономіка та макроекономіка»).

Учні Слов'янського педагогічного ліцею, які виявили бажання займатися науковою творчістю в ЛНТ, стають його членами відповідно до Статуту товариства. Члени ЛНТ «Квант» мають право: обирати профіль наукової секції та тему наукового дослідження; публікувати свої наукові статті; вносити пропозиції щодо покращення роботи в ЛНТ; брати активну участь у науково-практичних конференціях. Члени ЛНТ зобов'язані: систематично відвідувати заняття наукових секцій, збори ЛНТ; постійно поглиблювати знання з базової дисципліни; писати науково-дослідну роботу; звітувати про свою діяльність. Президент ЛНТ обирається загальними зборами.

Робота наукових керівників з членами ЛНТ «Квант» проводиться за такими напрямками: організація індивідуальної дослідної роботи (спільне проведення вчителем й учнем наукового дослідження і його презентація у вигляді наукової роботи на конкурсі-захисті МАН); групова діяльність (робота над спільним дослідним проектом); масова робота (зустрічі з науковцями, підготовка до наукових конференцій тощо).

Науково-дослідна діяльність членів ЛНТ «Квант» організовується через виконання індивідуальних науково-дослідних робіт під керівництвом педагогів-дослідників; участь у щорічній науковій конференції ліцею та науково-практичній конференції Донбаського державного педагогічного

університету; участь у міських, регіональних наукових конференціях; участь у Всеукраїнському конкурсі-захисті науково-дослідних робіт учнів-членів МАН України (I, II, III етапи).

Результати наукової діяльності учасників ЛНТ «Квант» у рамках МАН України презентують на наукових конференціях, де відбувається захист наукових досліджень. Переможці конференції стають кандидатами в члени МАН України, а їх роботи надсилають для участі в обласному етапі Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідних робіт учнів-членів МАН України, що проводиться на базі Донецького територіального відділення МАН. Призери II етапу стають учасниками III етапу (м. Київ) Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідних робіт учнів-членів МАН України.

Тематика досліджень різноманітна. Наприклад, у галузі фізики досліджено вибух зарядженої краплі води у стані вільного падіння; вихрові рухи рідини; зміни фізичних параметрів молока; охолодження води в закритих і відкритих посудинах. Учнями досліджено вплив сонячної активності на частоту народження талановитих дітей. Ліцеїсти у процесі проведення досліджень створили математичні моделі задач через використання анімаційних фільмів; комп'ютерну гру «Знайди предмет»; комп'ютерну гру «Arkanoïd» у середовищі XNA Game Studio 4.0.; стали укладачами філологічних міні-словників, збірок, які практично використовуються під час навчальної діяльності. Так, досліджено неологізми англійської мови за матеріалами англійської преси; структуру прізвищ м. Слов'янська; функціонування антропонімів у мові і пресі м. Слов'янська; творчість Т.Шевченка, М.Петренка, М.Коцюбинського, О.Довженка, Ю.Яновського, сучасних українських поетів. Ліцеїстами досліджено трансформації фольклору Слов'янщини з другої половини XIX століття до початку XXI століття; історію сіл Тетянівка, Ярова Слов'янського району Донецької області в переказах та легендах. Серед досліджуваних екологічних проблем – проблеми орнітологічного заказника «Приозерний», розташованого в межах Слов'янська; рекреаційного використання багатолітніх дібров Національного парку «Святі гори»; екологічні проблеми річок Донеччини. Юні науковці барли участь в археологічних дослідженнях житла хазарської доби археологічного комплексу Сидоровське городище, мусульманських поховань у середньому плінні Сіверського Дінця тощо.

Отже, ЛНТ «Квант» як невід'ємна складова розвитку обдарованої особистості учня сприяє виявленню, розвитку та підтримці юних обдарувань; науковій та дослідно-експериментальній діяльності учнів; стимулюванню творчого самовдосконалення учнівської молоді. ЛНТ забезпечує умови для реалізації творчих здібностей учнів в усіх напрямках науково-дослідної роботи.

КУЛЬТУРОМОВНА ОСОБИСТІСТЬ ФАХІВЦЯ У ХХІ СТОЛІТТІ

Кулініч Г. В.

ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ ВИХОВАННЯ КУЛЬТУРОМОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ ВЧИТЕЛЯ-СЛОВЕСНИКА

В умовах розвитку незалежної держави особливого значення набуває проблема підготовки висококваліфікованих, конкурентоспроможних, національно свідомих фахівців-педагогів, які зможуть гідно представляти національні інтереси на світовій арені, виховуватимуть підростаюче покоління на кращих традиціях минулого та використовуватимуть культурну спадщину наших предків як основу навчально-виховного процесу в національній школі. Виховати саме такого вчителя – основне завдання, яке покликані виконати вищі навчальні педагогічні заклади.

Загальна концепція мовної особистості, запропонована Ю. М. Карауловим, передбачає наявність інтегрованих характеристик особистості, які позицуються як багаточаровий і багатокомпонентний набір мовних здібностей, умінь, готовності до здійснення мовних вчинків різної складності.

Мовна особистість, за визначенням В. І. Кононенка, має розглядатися з позицій суспільно-історичних, філософських, етнопсихологічних, національних, тобто як явище комплексне, багаторівневе, із властивими кожному рівневі одиницями, як абстраговане від конкретної індивідуальності синтезоване поняття. Таке бачення відкриває можливості виокремлювати в базовому понятті мовної особистості аспекти, що безпосередньо орієнтовані на природну національну мову й обставини формування національної мовної особистості [2, с. 33]. Більше того, без рідної мови, без її формованого впливу людина не зможе здобути необхідні для комунікативної компетенції знання. Варто зазначити, що саме через мовну свідомість, орієнтовану на національно-культурні цінності, людина пізнає світ, формується як мовна особистість.

Мовна особистість виявляє себе в актах мовленнєвої діяльності, що формується під впливом психологічних процесів. Національний компонент особистості дозволяє розглядати мовленнєву діяльність під кутом національно-культурної специфіки і враховувати етнолінгвістичні, етнопедagogічні та етнопсихологічні чинники. Це насамперед національний спосіб мислення, національна свідомість і самосвідомість, національний характер, національний менталітет, національно-культурна мотивація та ін. Формування національно-мовної особистості здійснюється засобами рідної мови, роль якої у мовній освіті сучасної молоді важко переоцінити. Навчання рідної мови має бути спрямоване на виховання

людини – носія мови, котра володіє лінгвістичними знаннями та високим рівнем комунікативних умінь і навичок і дбає про красу і розвиток рідної мови. Тому одним з головних завдань підготовки майбутнього вчителя-словесника є формування мовної особистості, яка вміє вільно й комунікативно виправдано висловлювати свої думки в будь-якій ситуації, дотримуючись норм літературної мови й виховувати ці якості в учнів.

Культуромовна особистість, на нашу думку, – це така особистість, котра шанує рідну мову, досконало володіє нею, вправно користується її усною і писемною формами та стильовими різновидами.

Під мовною особистістю майбутнього вчителя розуміємо особистість, яка вільно й легко висловлюється на будь-які теми, виявляє високий рівень мовленнєвої культури, доречно використовує мовні й позамовні засоби, багатство мови; дбає про вдосконалення власного мовлення, є активним суб'єктом комунікативної діяльності, яка адекватно орієнтується в ситуації спілкування з батьками, колегами тощо.

Учитель як комунікативний лідер і мовна особистість повинен не тільки знати лінгвістичні закони і літературні тонкощі, а передусім бути майстром живого слова, виразного читання, ритором, який володіє умінням адекватно сприймати й створювати текст. Окрім того, учителю важливо вміти користуватися такими засобами, як інтонація, звучність, чіткість, тембр голосу, експресивність мовлення, жести, міміка тощо, тобто володіти комунікативною мовленнєвою компетенцією. Поняття мовної компетенції є необхідною складовою характеристики мовної особистості учителя.

Мова не буде активно розвиватися, якщо не функціонуватиме в живій мовленнєвій діяльності кожного її носія, якщо не буде для кожного знаряддям мислення й оформлення думки, не протікатиме в процесах звукового мовлення і розуміння, якщо функціонуватиме поза психологією й культурною спадщиною (традиціями) народу [1, с. 64–65].

Основними джерелами вдосконалення педагогічного мовлення вважають навчання і самостійну роботу над собою. Сучасний учитель має знати нові технології навчання, методи формування навичок самостійної роботи, розвитку творчих здібностей та логічного мислення учнів; повинен уміти проектувати, конструювати, моделювати і проводити уроки і виховні заходи, зокрема з елементами інформаційно-комп'ютерних технологій. Окрім того, формування мовної особистості передбачає не тільки набуття людиною певних знань, умінь і навичок, але й самовиховання свідомого ставлення до мови, що виражається в прагненні та вмінні мовців спілкуватися рідною та іншими мовами, відповідальному ставленні до власного мовлення, постійній, наполегливій роботі над його вдосконаленням.

Сучасну українську культуромовну особистість вирізняють філологічний стиль мислення, широкий філологічний кругозір, мовні,

літературні, педагогічні здібності, мовна індивідуальність, виразне мовлення, гарна дикція, мовленнєва моральність.

Отже, майбутнє – за креативною особистістю вчителя з виразними національними рисами, майстром-дослідником, який наповнює життєдіяльність учнів досконало-вишуканим світом рідної мови, стимулює потяг до істини, розвиває нестандартність і гнучкість мислення, прагнення до саморозвитку і самовдосконалення, виховує молоду генерацію активних, діяльних громадян, які гідно репрезентуватимуть й утверджуватимуть Українську державу в європейському співтоваристві.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бабич Н. Д. Основи культури мовлення / Надія Денисівна Бабич. – Львів: Світ, 1990. – 232 с.

2. Кононенко В.І. Українська лінгвокультурологія: Навч. посібник / В.І.Кононенко. – К.: Вища школа, 2008. – 327 с.

Тарасенко Я. С.

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ФАХІВЦІВ

В умовах реформування сучасної системи освіти та впровадження Нової української школи, яка ставить за мету виховати всебічно розвинену, цілісну особистість, здатну активно використовувати сучасну літературну мову з усіма багатствами її виражальних засобів та властивими нормами, актуальним є питання підвищення культури мовлення вчителя-філолога, для якого володіння словом – це не тільки ознака педагогічної майстерності та складова професійної компетентності, а також показник загальної культури та високої моральності.

На перший погляд може здатися, що мова є простим соціальним явищем. Насправді ж – це феномен культури. Як стверджував політичний, громадський і церковний діяч І. Огієнко, «мова – це наша національна ознака, у мові – наша культура, ступінь нашої свідомості. Мова – це форма нашого життя, життя культурного та національного організування. Мова – душа кожної національності, її святощі, її найцінніший скарб...» [4, с. 239]. Одне з основних завдань, що на сьогодні постає перед філологами, – це стати для учнів взірцем у ставленні до рідної мови як засобу порозуміння, передачі думки, естетичного впливу.

Як відомо, мова може існувати тільки у мовленні, а інакше не буде реалізовуватися одна з її основних функцій – комунікативна. Водночас мовлення не може бути самотійним процесом. Світлана Єрмоленко потрактовує культуру мовлення як «свідоме й критичне використання мовних засобів, володіння нормами усної та писемної літературної мови в різних сферах суспільної комунікації відповідно до мети й змісту висловлювання» [3, с. 81]. А ось О. Біляєв зазначає, що кожна людина відрізняється особливою манерою розповіді, і тому її мовлення є

індивідуальним. Незаперечним є факт, що внутрішній світ людини частково або повністю реалізується у мовленні: «інтелект, світ емоцій, інтуїція та уявлення, світ аксіологічних орієнтацій, мораль, самоаналіз, самооцінка, віра та духовність – усе це багатство й різноманітність пов'язані із зовнішнім та внутрішнім мовленням, його культурою» [5, с. 64].

Мабуть, не випадково з десяти компетентностей, якими має володіти випускник Нової української школи, перше місце посідає «спілкування державною мовою», адже сьогодні гостро постає проблема зниження культури мовлення українців, особливо молоді. Ця проблема існує і в нашому регіоні. А причиною цього є білінгвізм – співіснування і взаємодія двох мов у межах одного мовного колективу, специфічний стан суспільного життя, при якому спостерігається і є визнаним факт функціонування й співіснування двох мов у межах однієї громади. А це, зі свого боку, призводить до виникнення суржику – збідненої мови, позбавленої національного колориту, краси й виразності. З побутового мовлення він потрапляє на сторінки газет і журналів, книжок і брошур. Варто зазначити, що в художній мові суржик – стилістичний засіб типізації та індивідуалізації персонажів, створення комічного, іронічного ефекту. Такий прийом використовується, наприклад, у творах Г. Квітки-Основ'яненка, М. Старицького, Остапа Вишні, С. Олійника, О.Чорногуза, П. Глазового та інших. Серед сучасних українських письменників суржик посідає помітне місце у творах Богдана Жолдака, Леся Подерев'янського, Ірени Карпи [2, с. 75].

Про недоречність використання суржику у повсякденному житті згадує Б. Антоненко-Давидович: «Недобре, коли людина, не знаючи гаразд української чи російської мови, плутає обидві ці мови, перемішує їхні слова, бере якийсь притаманний саме цій мові вислів і живосилом тягне його в іншу мову, оминаючи традиції класичної літератури й живу народну мову. Так створюється мовний покруч чи, як кажуть у нас, в Україні, суржик» [1, с.19].

Серед характерних виявів суржику на Донеччині треба вказати такі: вживання русизмів замість нормативних українських відповідників: *язик* (мова), *обув* (взуття), *да* (так), *нет* (ні); утворення найвищого ступеня порівняння прикметників і прислівників за зразком російської мови – *самий чарівний* (найчарівніший), *дуже швидко* (найшвидше); «українізовані» форми російських дієслів – *красити* (фарбувати), *завидувати* (заздрити), *получив* (отримав); змішування українських і російських форм займенників – *хто-то* (хтось), *шо-то* (щось); вживання прийменників і відмінків за російським зразком – *по вулицям* (по вулицях), *на українській мові* (українською мовою); слова, кальковані з російської мови, – *міроприємство*; вживання неправильних висловів – *згідно діючого законодавства*, *різка біль*, *утратити свідомість*, *робити вигляд*, *знак на углу будинку*, *покращувати рівень життя*, *бувши назва* і под.

Таке генбне явище, як суржик, обов'язково має бути подолане. І головна роль у цьому відводиться саме вчителю-філологу, який повинен пам'ятати, що культура мови починається з самоусвідомлення особистості, а культура мовлення може зародитися лише там, де носіям національної літературної мови небайдуже, як вони говорять і пишуть, як сприймається їхня мова в різних суспільних середовищах.

Щоб виховати особистість, яка буде вільно володіти рідною мовою, учитель повинен сам дотримуватися всіх орфоепічних норм сучасної української літературної мови, на професійному рівні користуватися технікою мовлення (системою його звукотворення, складобудови, словесного наголосу) та інтонацією (органічною єдністю пауз, логічною та емоційною функцією наголосів, мелодикою, темпом, ритмом і голосовим тембром). Педагог має володіти основними якісними комунікативними ознаками або критеріями культури мовлення, до яких належать правильність (орфоепічна, граматична, орфографічна, пунктуаційна), точність, логічність, змістовність, доречність, багатство, виразність (змістова, інтонаційна, візуальна), чистота (уникнення вульгаризмів, сленгів, слів-паразитів, зайвих іншомовних слів, суржика).

Доречним буде згадати слова М. Рильського: «Мова – втілення думки. Що багатша думка, то багатша мова. Любімо її, вивчаймо її. Борімося за красу мови, за правильність мови, за доступність мови, за багатство мови».

ЛІТЕРАТУРА

1. Антоненко-Давидович Б. Як ми говоримо / Борис Антоненко-Давидович. – К.: Вид. дім «КМ Akademia», 1994. – 254 с.
2. Єгорова В. С. Культура мовлення сучасної молоді / В.С. Єгорова // Дослідження з лексикології і граматики української мови. – 2010. – Вип. 9. – С. 74-78.
3. Єрмоленко С. Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / [за ред. С.Я.Єрмоленко]. – К.: Либідь, 2001. – 224 с.
4. Огієнко І. Українська культура: коротка історія культур. життя укр. народа; курс, читаний в укр. нар. ун-ті / Іван Огієнко. – К.: Видавництво Книгарні Є. Череповського, 1918. – 272 с.
5. Сагач Г. М. Риторика: навч. посіб. для студентів серед. і вищ. навч. закладів / Г. М. Сагач ; [вид. 2-ге, перероб. і доп.]. – К. : ВД «Ін Юре», 2000. – 568 с.

ПЕДАГОГІЧНА МАЙСТЕРНІСТЬ УЧИТЕЛЯ-ФІЛОЛОГА

Руденко Л.В.

САМООСВІТА ВЧИТЕЛЯ – ШЛЯХ ДО ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ТА САМОВДОСКОНАЛЕННЯ

*Немає людей більш допитливих,
невгамовних, більш одержимих
думками про творчість, як учителі*

Василь Сухомлинський

Систематичне відвідування занять на курсах, участь у семінарах та в інших формах роботи не розв'язують повністю проблеми підвищення кваліфікації вчителів, тому що найдосконаліша колективна система методичної роботи не може врахувати індивідуальної потреби педагога в новітній інформації, ознайомити його з необхідною літературою з фаху. Самоосвіта є елементом виробничої діяльності кожного педагога, який вільно обирає матеріал, прийоми і засоби роботи над собою. А вчитель як емоційно-значуща людина суттєво впливає на переконання, життєві устремління учнів і сам є вічним учнем.

Модель сучасного вчителя передбачає готовність до застосування нових освітянських ідей, здатність постійно навчатися, бути в постійному творчому пошуку. Ці якості не видаються додатком до диплома про педагогічну освіту, а формуються в щоденній учительській праці.

Сьогодні треба розуміти, що сучасний учитель має знати більше, ніж його учні, та його знання не повинні обмежуватися предметом і методикою його викладання. Він має бути обізнаним з передовими технологіями, орієнтуватися в сучасній політиці, економіці, мати знання з різних сфер суспільного життя тощо. Педагог повинен постійно самовдосконалюватися, тому що його робота пов'язана з постійним оновленням.

Щороку до вчителя приходять нові учні, з новими знаннями, з новими поглядами на світ. Саме тому основною метою саморозвитку й самоосвіти вчителя має стати досягнення вищого рівня професійної компетентності. Отже, кожен сучасний учитель має усвідомити, що самоосвіта – це потреба, яка захищає його від інтелектуального зубожіння, це усвідомлений процес пізнавальної діяльності, це вдосконалення навичок, це постійний пошук, зростання, розвиток.

Самоосвіта вчителя – шлях до професійного становлення та самовдосконалення. Василь Сухомлинський наголошував: «Продовжуючи себе у своїх вихованцях, ми творимо не тільки людину. Ми творимо самий час. Дух часу, взаємини між людьми – усе це залежить від того, які ми з вами, від того, яка школа, що їй народ довірив своє майбутнє» [1]. Вчитель – основна дійова особа в реформуванні сучасної освіти. Змінюються орієнтири освіти – змінюється й сам учитель, змінюється мета й завдання

його освітянської діяльності. Сучасний педагог має бути готовим до змін, а тому доволі актуальною є проблема неперервної освіти, спрямованої на професійне становлення, вдосконалення педагогічної майстерності й підвищення кваліфікації. У програмному документі «Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ столітті» гостро стоїть питання про необхідність розвитку ініціативи, творчості педагогічних працівників. Сучасні вимоги до вчителя на перше місце ставлять систематичну самостійну роботу з розвитку професійної компетентності, поглиблення його теоретичних знань та практичних умінь. Отже, проблема самоосвіти стає все більш актуальною. Особливою ознакою самоосвіти педагога є те, що результатом його роботи стає розвиток учнів. Тому вчитель має постійно оновлюватися, розвиватися індивідуально. Адже, як зазначає К.Д. Ушинський, «учитель живе до тих пір, поки він учиться, коли він перестає учитися, у ньому вмирає вчитель» [2].

Оскільки творчість – це діяльність, результатом якої є щось якісно нове, неповторне, то вчитель, який постійно перебуває в руслі сучасних знань, вільно адаптується до нових тенденцій життя. А самоосвіта педагога – свідомо діяльність з удосконалення свого соціального досвіду.

Участь школярів у традиційних учнівських конкурсах неможлива без самоосвітньої діяльності вихованців. На високому рівні організувати її може тільки вчитель, який сам серйозно і цілеспрямовано нею займається. Так, діти завжди з нетерпінням чекають, коли розпочнеться щорічна українознавча гра «Соняшник». З року в рік завдання ускладнюються. Цьогоріч у роботу з підготовки до гри залучили й батьків. Знання, які діти отримали в процесі самоосвіти, допомогли в організації традиційних сільських свят, вивченні історії селища, проведенні краєзнавчої, екологічної робіт, що дозволяє учням відчувати свою причетність і взаємозв'язок із довкіллям, органічно увійти в систему стосунків з односельчанами, усвідомити відповідальність за збереження історії і культурного багатства краю.

Таке ж захоплення з'являється у дітей і при участі у квест-марафоні «Чи знаємо ми Тараса Шевченка?». Робота над запитаннями потребує від учнів додаткових знань з різних сфер суспільного життя, історії, літератури, дає можливість школярам постійно вправлятися в самоосвіті. Це позначається на якості виховної роботи та характері спілкування між учителем і учнями, між школою та громадою селища. Самоосвіта вчителя й учня допомагає створити таку атмосферу в школі, яка дає можливість зростати в ній дітям мислячими, працьовитими, вдячними, закоханими у свій край, чутливими до добра й краси.

Отже, процес самоосвіти є оптимальним шляхом формування професійної компетентності педагога за умови, що вона – не самоціль учителя, а сходинка для досягнення вищого покликання – учити дитину.

ЛІТЕРАТУРА

1. Сухомлинський В.О. Вибрані твори: В 5-ти т. / В.О. Сухомлинський. – К. : Рад. школа, 1976-1977 – т.5. – С. 113.
2. . Ушинський К.Д. Про користь педагогічної літератури / К.Д.Ушинський // Історія української школи і педагогіки. Хрестоматія / [за ред. В.Г. Кременя]. – К.: Знання, 2005. – С. 199.

Гавриш Н. О.

ПРОФЕСІЙНІ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ-ФІЛОЛОГА

Педагогічна майстерність – це «досконале, творче виконання вчителем професійних функцій на рівні мистецтва, результатами чого є створення оптимальних соціально-психологічних умов для становлення особистості кожного учня, забезпечення високого рівня інтелектуального розвитку, духовного збагачення школярів» [1, с.179].

Що ж таке педагогічна майстерність учителя-філолога? І чи є вона якимось загадковим феноменом, притаманним лише обраним, винятковим людям?

Професійна компетентність учителя передбачає залучення до загального культурного світу цінностей, і саме в цьому просторі людина реалізує себе як спеціаліст, професіонал, тобто людина, яка володіє не тільки достатнім обсягом знань, але й здатністю до самоосвіти [2, с.39]. Професійна компетентність учителя – це сукупність знань і вмінь, які визначають результативність професійної праці; комплекс професійних знань і професійних значущих особистісних якостей; прояв єдності професійної та загальної культури. На сучасному етапі розбудови системи педагогічної освіти в Україні, нагальним є розроблення проблеми розвитку професійної компетентності вчителів-філологів, проте лишається невизначеним зміст поняття «професійна компетентність учителя української мови та літератури» як педагогічної категорії. Оцінити професійну компетентність учителя-філолога можна через систему сформованих предметних та через не прив'язаних до навчання чинників, що відображаються в інтелектуальній, комунікативній, інформаційній, суспільно-політичній та особистісній сферах. Сучасний учитель достеменно повинен вести пошукову, науково-дослідну, соціальну, культурно-просвітницьку діяльність.

На думку О.М. Семеног, професійна компетентність учителя української мови та літератури – це «інтегральна особистісна якість, що включає педагогічну, психологічну, лінгвістичну, мовну, комунікативну, фольклорну, літературну, методичну, інформаційну, дослідницьку компетенції й виявляється на високому рівні готовності філологів до педагогічної діяльності» [3, с.38]. Слушним є твердження І.Й.Халимон, що професійною компетентністю учителя-філолога є «результат оволодіння фахівцем професійною компетенцією – загальнокультурною,

педагогічною, психологічною, навчально-пізнавальною, комунікативною» [4, с.20]. Отже, опрацювання сучасного стану вивчення проблеми видів професійної компетентності вчителя-філолога дає підстави для виокремлення вагомих для дослідження видів професійної компетентності вчителя української мови та літератури, а саме: педагогічної, психологічної, лінгвістичної, комунікативної, інформаційної, методичної, культурологічної.

У діяльності педагога-майстра виділяється ціла низка специфічних якостей і вмінь. Найбільш суттєвими, на наш погляд, є:

- 1) любов до дітей, здатність до спілкування з ними, обов'язкове володіння рідною мовою;
- 2) постійне вивчення словника української мови, збагачення власного словникового запасу;
- 3) уміння розуміти внутрішній світ дитини, приймати адекватні рішення;
- 4) використання великого арсеналу засобів впливу на учня, вплив і спрямування обдарованих учнів;
- 5) дотримання педагогічного такту;
- 6) володіння вміннями в галузі педагогічної техніки;
- 7) здатність аналізувати ті чи ті ситуації, які трапляються в роботі з учнями, прогнозувати результати своїх впливів та своєї роботи;
- 8) уміння оптимально організувати навчальну діяльність учнів, визначити перспективи їх розвитку;
- 9) ерудиція і культура педагога в цілому і вчителя філолога зокрема.

Отже, сучасний професійний учитель-філолог має володіти такими компетентностями:

- аналізувати й готувати навчальний матеріал;
- бути лінгвістично компетентним (оперувати знаннями з лінгвістики як науки, загальними відомостями про мову);
- бути культурологічно компетентним (знати відомості про мову як національно-культурний феномен);
- бути педагогічно компетентним (повинен розуміти і усвідомлювати роль учителя, конструювати власний педагогічний досвід);
- бути психологічно компетентним (повинен уміти оцінити здібності, можливості, психологічні особливості дітей);
- бути комунікативно компетентним (уміти правильно користуватися вербальними й невербальними засобами в процесі спілкування);
- бути методично компетентним (володіти на високому рівні дидактичними методами й прийомами та вміти застосовувати їх у процесі навчання);

- бути інформаційно компетентним (повинн вміти здобувати й перероблювати інформацію в професійно-педагогічній діяльності).

ЛІТЕРАТУРА

1. Майбутньому вчителю про основи педагогічної майстерності / [за ред. Е.О.Грінченка, В.М.Чайки]. – Тернопіль, 1993. – 179 с.

2. Коновалов О. Ю. Методологічні аспекти розвитку інформаційно-програмного і програмно-методичного забезпечення навчального процесу / О. Ю. Коновалов // Нові технології навчання. – 2000. – № 31. – С. 39–45.

3. Семенов О. М. Система професійної підготовки майбутніх учителів української мови і літератури (в умовах педагогічного університету): дис. ... доктора пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти»/ О. М. Семенов. – К., 2005. – 476 с.

4. Халимон І. Й. Формування професійної компетентності вчителя з другої спеціальності «Іноземна мова»: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / І. Й. Халимон. – Житомир, 2009. – 20 с.

Дімітрова О. О.

ГОЛОВНІ ЗАВДАННЯ СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ-ФІЛОЛОГА

Першочергові завдання сучасної школи чітко визначені Національною доктриною розвитку освіти: створення умов для розвитку особистості і творчої самореалізації кожного громадянина України, виховання покоління людей, здатних ефективно працювати і навчатися протягом життя. Затверджена постановою Кабінету Міністрів України «Концепція розвитку освіти в Україні» визначає загальну філософію сучасної освіти, її пріоритети і принципи, основні напрями та механізми розвитку освітньої галузі на перспективу.

Провідна роль у реалізації визначених завдань належить Учителеві, який має працювати нині на рівні сучасних вимог, постійно вдосконалюючись, розвиваючи й збагачуючи свою професійну компетентність, інноваційну культуру, технологічний потенціал.

Педагогічна майстерність – це глибокий вияв педагогічної діяльності. Ґрунтується педагогічна майстерність на високому фаховому рівні педагога, його загальній культурі та педагогічному досвіді. Педагогічна майстерність – це комплекс властивостей особистості, що забезпечує високий рівень самоорганізації професійної діяльності на рефлексивній основі.

У наш нелегкий час перед суспільством постає надзвичайно важливе питання: яким сьогодні є і яким має бути вчитель-словесник? Ця проблема стає ще більш актуальною з урахуванням змін, що відбуваються у просторі мовно-літературної освіти: пошук нових методичних технологій побудови сучасного уроку, профільне навчання у старшій школі тощо. Вчитель-словесник – це носій гуманітарної культури, дослідник, який успішно

працює у форматі творчих пошуків, педагог, психолог і мудрий наставник, котрий уважно ставиться до особистості кожної дитини і власним прикладом допомагає помічати й цінувати неповторну красу у творах мистецтва, глибоко осмислювати вчинки літературних персонажів, а також свої на основі засвоєних морально-етичних норм, стимулює вихованців до естетичного саморозвитку, самоактуалізації й самовдосконалення.

Засобами мистецтва слова виховується любов до Батьківщини, повага до її мови, історії, звичаїв і традицій. Це стає можливим, якщо педагогічна майстерність учителя-словесника неперервно вдосконалюється й забезпечує високий рівень педагогічної взаємодії з учнями та колегами. Феномен педагогічної майстерності вияскравлений у науково-публіцистичних працях А. Макаренка і В. Сухомлинського, специфіку педагогічної майстерності вчителя фундаментально досліджує І. Зязюн та його наукова школа (Є. Барбіна, М. Лещенко, В. Орлов, О. Отич, М. Солдатенко, Н. Тарасевич та ін.), проблеми професійно-педагогічної компетентності, педагогічної техніки, педагогічної культури аналізують О. Абдулліна, Н. Кузьміна, О. Лавріненко, В. Семиченко, В. Сластьонин, Р. Хмелюк, Л. Хомич та ін. Словесник формує душу вихованця – його переконання, погляди, устремління, оптимістичну впевненість у своїх силах.

Відповідно до оновленої нормативної бази мовно-літературної освітньої галузі професійно-педагогічна діяльність учителя української мови і літератури потребує наявності конкретних професійно значущих якостей, здібностей, характерологічних властивостей, що збігаються зі змістом затребуваних суспільством інноваційних ролей і функцій та адекватній психологічній структурі майстерної професійно-педагогічної дії. Система педагогічної майстерності вчителя української мови і літератури має як типові для всіх педагогічних спеціальностей структурно-компонентні ознаки (гуманістична спрямованість навчання і виховання, професійна компетентність, педагогічна техніка, педагогічні здібності), так і специфічні, у багатьох випадках неповторні характеристики, властиві виключно сфері професійно-педагогічної діяльності вчителя-словесника.

Фахова майстерність учителя-філолога формується та вдосконалюється в процесі постійного саморозвитку і залежить від знань, умінь, навичок, професійних здібностей, що допомагають творчо, майстерно і якісно виконувати педагогічні завдання, забезпечувати високий рівень самоорганізації професійної діяльності відповідно до сучасних інноваційних аспектів мовного навчання.

Тому головним завданням сучасного вчителя української мови стає розробка і впровадження інноваційної наукової і навчально-методичної системи, що забезпечує розвиток педагогічної майстерності вчителя-філолога протягом усього його життя.

Говорити про професійну майстерність учителя можна тоді, коли він поєднує у собі риси, вміння і навички теоретика і практика, учителя і

вихователя, науковця і дослідника, мислителя і просвітителя, лідера і новатора, гуманіста і патріота. Такі складники утворюють модель безперервної педагогічної освіти й самоосвіти вчителя, розвивають найвагоміші засадничі науково-теоретичні та практично-зорієнтовані аспекти розвитку професіоналізму і майстерності вчителя-словесника в сучасній школі, формують систему характерних етапів професійного зростання філолога в умовах навчання української мови.

Отже, для реалізації профільного навчання у старшій школі учитель-філолог повинен володіти знаннями про основні нормативні документи: закони України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», Концепцію профільного навчання в старшій школі, Національну доктрину розвитку освіти в Україні, Статут загальноосвітнього закладу, де працює. Окрім того, він має засвоїти основи особистісно орієнтованої педагогіки, індивідуально-гуманістичного підходу та способи їх реалізації у шкільній практиці; мати навички наукової реалізації змісту предметів профільного рівня, системи організації факультативів та спецкурсів; володіти методикою організації проектної, науково-дослідної, пошукової діяльності учнів, уміти керувати дослідно-пошуковою діяльністю старшокласників; застосовувати як традиційні форми, методи й засоби навчання, так і інноваційні, зокрема, новітні інформаційні технології, елементи модульного, дистанційного навчання; розробляти індивідуальні освітні програми; формувати філологічне логічне мислення старшокласників під час викладання профільних дисциплін, виходячи з потреб і здібностей учнів; уміти реалізовувати засоби діагностики, корекції і контролю особистісного та колективного розвитку; стимулювали саморозвиток старшокласників, виробляти навички самоорганізації; формувати в старшокласників інтелектуальну, комунікативну, пізнавальну, інформаційну, дослідницьку компетенції.

Учитель-філолог повинен не лише бути спеціалістом високого рівня, але й уміти забезпечувати особистісну і загальну орієнтацію освітнього процесу із застосуванням діяльнісних та інтерактивних компонентів змісту. Він зобов'язаний володіти вмінням формувати здібності і компетентності старшокласників, необхідні для продовження навчання у вищому навчальному закладі.

Педагогічна майстерність – це діяльність педагога на рівні зразків і еталонів, що мають місце в практиці та вже описані в методичних розробках і рекомендаціях. Учитель не повинен зупинятися ні у своєму навчанні, ні у своїй творчості, ні в оволодінні новими методами і прийомами. Якщо педагог припинив своє творче зростання – він перестав жити.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Авгітопуло Наталія Юріївна – вчитель української мови та літератури Ялтинської загальноосвітньої школи I-III ступенів №2 Першотравневої районної ради Донецької області.

Андрущенко Аліна Василівна – методист КЗ «ЦОЗО» Слов'янської райради Донецької області.

Бабенко Оксана Анатоліївна – кандидат педагогічних наук, директор Слов'янського педагогічного ліцею Слов'янської міської ради Донецької області.

Біличенко Ольга Леонідівна – доктор наук із соціальних комунікацій, професор, завідувач кафедри української мови та літератури ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет».

Бугасова Клавдія Миколаївна – вчитель української мови та літератури Новоєлизаветівського НВК.

Водолазька Орина Вадимівна – студентка II курсу філологічного факультету ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет».

Гавриш Наталія Олександрівна – учитель української мови та літератури, зарубіжної літератури Черкаської ЗОШ I-II ступенів.

Головка Наталія Миколаївна – учитель української мови та літератури Сергіївської ЗОШ I-III ступенів

Горбачук Дмитро Васильович – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови та літератури ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет».

Данилейченко Інна Сергіївна – студентка II курсу філологічного факультету ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет».

Деменко Наталія Михайлівна – учитель української мови та літератури Удаченської загальноосвітньої школи I-III ступенів Покровської районної ради Донецької області.

Дімітрова Олена Олександрівна – заступник директора з навчально-виховної роботи, вчитель української мови та літератури КЗ «Маріупольська загальноосвітня школа I-III ступенів №20 Маріупольської міської ради Донецької області»

Кирильченко Любов Михайлівна – учитель української мови та літератури, зарубіжної літератури вищої кваліфікаційної категорії КЗ «Маріупольська загальноосвітня школа I-III ступенів № 56 Маріупольської міської ради Донецької області».

Коваленко Данило Андрійович – студент II курсу філологічного факультету ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет».

Колесник Вікторія Миколаївна – учитель української мови і літератури Златоустівської загальноосвітньої школи I-III ступенів Волноваської районної ради Донецької області.

Кочукова Наталія Іванівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови та літератури ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет».

Крутоусова Оксана Михайлівна – учитель української мови та літератури, спеціаліст вищої категорії КЗ «Маріупольський навчально-виховний комплекс «Гімназія-школа» № 27 Маріупольської міської ради Донецької області».

Кулініч Галина Василівна – учитель української мови та літератури Сергіївської ЗОШ I-III ступенів.

Лисенко Наталія Василівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови та літератури ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет».

Луковенко Тетяна Олександрівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови та літератури ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет».

Луценко Олена Тихонівна – учитель української мови та літератури КЗ «Зорянська загальноосвітня школа I-III ступенів Нікольської районної ради Донецької області».

Мартинюк Валерія Олександрівна – учениця 6 класу Слов'янської ЗОШ I-II ступенів №20.

Маторін Борис Іванович – старший викладач кафедри російської мови та літератури ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет».

Маторіна Наталія Михайлівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри германської та слов'янської філології ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет».

Матюшина Людмила Володимирівна – заступник директора з навчально-виховної роботи Слов'янського педагогічного ліцею, учитель української мови та літератури, учитель вищої категорії.

Охтирько Анжеліка Віталіївна – учитель української мови та літератури Комишуватської загальноосвітньої школи I-III ступенів Першотравневої районної ради Донецької області.

Падалка Руслана Миколаївна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови та літератури ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет».

Рева Світлана Василівна – учитель української мови та літератури Никифорівської загальноосвітньої школи I-III ступенів Соледарської міської ради Донецької області.

Решетняк Олена Олександрівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови та літератури ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет».

Рева Тетяна Геннадіївна – учитель української мови та літератури Ялтинської загальноосвітньої школи I-III ступенів № 1.

Рожко Олена Валеріївна – директор Портовської ЗОШ I-III ступенів Мангушської РДА.

Руденко Людмила Вікторівна – учитель української мови та літератури Ярівської загальноосвітньої школи I-III ступенів Лиманської міської ради Донецької області.

Самохвалова Людмила Віталіївна – заступник директора з навчально-виховної роботи, учитель вищої категорії Слов'янського педагогічного ліцею Слов'янської міської ради Донецької області.

Святошенко Тетяна Григорівна – учитель російської мови, учитель початкових класів Миколаївського навчально-виховного комплексу.

Сиротенко Валерій Павлович – кандидат філологічних наук, доцент кафедри теорії і практики початкової освіти ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет».

Тарасенко Яна Сергіївна – заступник директора з навчально-виховної роботи, учитель української мови та літератури Краматорської загальноосвітньої школи I-III ступенів №26.

Тендітна Надія Миколаївна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови та літератури ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет».

Тищенко Ольга Олександрівна – старший викладач кафедри української мови та літератури ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет».

Фесенко Ірина Іванівна – учитель української мови та літератури Стародубівської ЗОШ I-III ступенів Мангушського району Донецької області.

Фурманець Алла Євгеніївна – учитель української мови та літератури Портовської загальноосвітньої школи I-III ступенів.

Целковська Катерина Миколаївна – учитель зарубіжної літератури Слов'янського педагогічного ліцею Слов'янської міської ради Донецької області.

Шведова Алла Михайлівна – учитель української мови та літератури Златоустівської загальноосвітньої школи I-III ступенів Волноваської районної ради Донецької області.

Швидка Надія Валентинівна – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови та літератури ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет».

Шевченко Ганна Дмитрівна – студентка IV курсу філологічного факультету ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет».

Шишко Вікторія Петрівна – учитель української мови та літератури загальноосвітньої школи I-III ступенів №2 Покровської міської ради Донецької області.

ЗМІСТ

Мовний та мовленнєвий матеріал у його структурній, семантичній та стилістичній інтерпретації.....	5
<i>Горбачук Д. В., Швидка Н. В.</i>	
МОВНИЙ ПРОСТІР СЛОВ'ЯНЩИНИ У ВИМІРАХ СЬОГОДЕННЯ...	5
<i>Водолазька О. М., Решетняк О. О.</i>	
ДО ПИТАННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ БІБЛІЙНИХ СИМВОЛЕМ З КОМПОНЕНТОМ ЄВА В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ	7
<i>Коваленко Д. А., Решетняк О. О.</i>	
ДО ПИТАННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ БІБЛІЙНИХ СИМВОЛЕМ З КОМПОНЕНТОМ АДАМ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ.....	8
<i>Решетняк О. О.</i>	
ФОРМУВАННЯ СИМВОЛЕМИ У КОСТЮМІ АДАМА ЗАСОБАМИ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІНГВОКУЛЬТОРОЛОГІЇ	10
<i>Луковенко Т. О., Шевченко Г. Д.</i>	
ХЕШТЕГИ В INSTAGRAM (особливості функціонування)	11
<i>Маторіна Н. М., Маторін Б. І.</i>	
ПРОБЛЕМА ТРАНСПОЗИЦІЇ В СУЧАСНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ ФУНКЦІОНАЛЬНО-КАТЕГОРІЙНОГО СПРЯМУВАННЯ	14
Літературознавство та міжкультурна комунікація	18
<i>Біличенко О. Л.</i>	
РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ВІТЧИЗНЯНОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ СИСТЕМИ В КОМУНІКАТИВНОМУ ПРОСТОРИ СУЧАСНОСТІ	18
<i>Падалка Р. М.</i>	
ІМПАСТО МАЙСТРА.....	21
<i>Тищенко О. О.</i>	
БАТЬКІВЩИНА ЯК ДУХОВНИЙ СТРИЖЕНЬ ЕМІГРАНТСЬКОЇ ДУШІ	22
<i>Святошенко Т. Г.</i>	
ЖИТТЄСТВЕРДНІ МОТИВИ В ПОЕТИЧНІЙ ТВОРЧОСТІ О. В. МАСТЕПАНОВОЇ	24
<i>Тендітна Н. М.</i>	
ПРОПАГАНДА ЗДОРОВОГО ХАРЧУВАННЯ У ТВОРІ ДЗВІНКИ МАТІЯШ «ДЕНЬ СНІГОВИКА»	28
<i>Данилейченко І. С., Тищенко О. О.</i>	
МОВНОСТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ НАРАТИВУ В ПРОЗІ І.Я. ФРАНКА	31

Інноваційні методи формування іншомовної комунікативної культури	35
<i>Рева С. В.</i>	
ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ В СУЧАСНІЙ ШКОЛІ.....	35
Культурно-просвітницький рух на Донбасі в контексті загальноукраїнських подій.....	38
<i>Авгітопуло Н. Ю.</i>	
ОСНОВНІ ЕТАПИ ЛІТЕРАТУРНОГО ЖИТТЯ ДОНЕЧЧИНИ.....	38
Письменники-уродженці Донеччини	44
<i>Деменко Н. М.</i>	
ЖИТТЯ І ТВОРЧІСТЬ ДМИТРА ПРИЙМАКА.....	44
<i>Шишко В. П.</i>	
З НАДІЄЮ ПО ЖИТТЮ	46
<i>Луценко О. Т.</i>	
ДИТЯЧИЙ ПОЕТ ПРИАЗОВ'Я ВАСИЛЬ ЛИТВИНЕНКО.....	50
<i>Фесенко І. І.</i>	
«ЖІНОЧА» СТОРІНКА В ЛІТЕРАТУРНІЙ СПАДЩИНІ НАШОГО КРАЮ	52
<i>Рожко О. В.</i>	
ПИСЬМЕННИКИ ДОНЕЧЧИНИ.....	54
<i>Шведова А. М.</i>	
З УКРАЇНОЮ В СЕРЦІ	57
<i>Андрущенко А. В., Рева Т. Г.</i>	
УКРАЇНСЬКОМОВНІ ПИСЬМЕННИКИ ДОНЕЧЧИНИ (короткий огляд).....	59
Творчість М.Петренка в контексті літературного життя Слов'янщини.....	63
<i>Бугасова К. М.</i>	
ПОЕТ-РОМАНТИК ЗІ СЛОВ'ЯНЩИНИ.....	63
<i>Фурманець А. Є.</i>	
ПІСНЯ М. ПЕТРЕНКА ЖИВЕ СЕРЕД НАС.....	66
Мистецький універсум Донеччини	69
<i>Лисенко Н. В.</i>	
МІСТО ЗУСТРІЧЕЙ.....	69

Фольклорні традиції Донбасу та України: проблеми досліджень, збереження, розвитку.....	71
<i>Бабенко О. А.</i>	
ФОЛЬКЛОРНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ МОЛОДІ В КОНТЕКСТІ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ	71
<i>Охтирсько А. В.</i>	
ФОРМУЛИ ПРИВІТАННЯ ТА ПРОЩАННЯ В ГОВІРЦІ СЕЛА КОМИШУВАТЕ МАНГУШСЬКОГО РАЙОНУ ДОНЕЦЬКОЇ ОБЛАСТІ	72
<i>Колесник В. М.</i>	
ЛІРИЧНІ ПІСНІ ДОНЕЧЧИНИ.....	75
Педагогічні традиції та дидактичні інновації Донеччини.....	78
<i>Мартинюк В.</i>	
ТРАДИЦІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ	78
<i>Кочукова Н. І.</i>	
«РЕДАГУВАННЯ В ЗАСОБАХ МАСОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ» ЯК НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ.....	80
<i>Сиротенко В. П.</i>	
З УКРАЇНОЮ В СЕРЦІ: уроки позакласного читання в старших класах за збіркою Бориса Гуменюка «Блокпост».....	83
<i>Головко Н. М.</i>	
ПЕДАГОГИ-НОВАТОРИ ДОНЕЧЧИНИ.....	87
<i>Крутоусова О. М.</i>	
ПРОДУКТИВНІСТЬ УРОКІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ В СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ ДО ЗНО	89
<i>Кирильченко Л. М.</i>	
ЕЛЕМЕНТИ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ НА УРОКАХ СЛОВЕСНОСТІ ПІД ЧАС ПІДГОТОВКИ ДО НАПИСАННЯ ВЛАСНОГО ВИСЛОВЛЕННЯ У ФОРМАТІ ЗНО	93
<i>Целковська К. М.</i>	
ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ВИВЧЕННІ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	96
<i>Матюшина Л. В.</i>	
РОЛЬ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ФОРМУВАННІ ГРОМАДЯНСЬКО-ПАТРІОТИЧНИХ ЦІННОСТЕЙ ОСОБИСТОСТІ.....	99
<i>Самохвалова Л. В.</i>	
ЛІЦЕЙСЬКЕ НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО «КВАНТ» ЯК ФОРМА РОБОТИ З ОБДАРОВАНОЮ МОЛОДДЮ НА БАЗІ МАЛОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ.....	101

Культуромовна особистість фахівця у XXI столітті	104
<i>Кулініч Г. В.</i>	
ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ ВИХОВАННЯ КУЛЬТУРОМОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ ВЧИТЕЛЯ-СЛОВЕСНИКА	104
<i>Тарасенко Я. С.</i>	
ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ МОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ФАХІВЦІВ.....	106
Педагогічна майстерність учителя-філолога	109
<i>Руденко Л. В.</i>	
САМООСВІТА ВЧИТЕЛЯ – ШЛЯХ ДО ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ТА САМОВДОСКОНАЛЕННЯ	109
<i>Гавриш Н. О.</i>	
ПРОФЕСІЙНІ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ-ФІЛОЛОГА.....	111
<i>Дімітрова О. О.</i>	
ГОЛОВНІ ЗАВДАННЯ СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ-ФІЛОЛОГА.....	113
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	116

Наукове видання

ГОРБАЧУКІВСЬКІ СТУДІЇ

ВИПУСК 3

*Матеріали Всеукраїнської заочної науково-практичної
інтернет-конференції*

Підписано до друку 23.04.2018 р.
Формат 60x84 1/16. Ум. др. арк. 7,75.
Зам. № 1207.

Видавництво Б.І. Маторіна

84116, м. Слов'янськ, вул. Г. Батюка, 19.

Тел.: +38 06262 3-20-99; +38 050 518 88 99. E-mail: matorinb@ukr.net

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції ДК №3141, видане Державним комітетом телебачення та радіомовлення України від 24.03.2008 р.
